

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "וישב"

כ' בכסלו תשע"ד, (23/11/2013)

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה

אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
שמעון תורג'מן

ירושלים	תל אביב	חיפה	באר-שבע	חשפונאים
16:01	16:16	16:05	16:17	16:18
17:15	17:16	17:14	17:17	17:16

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן עניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת וישב – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	10
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	21
4 .	בין אדם לחברו	70
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	72
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	135
7 .	החיים הבריאים	142
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	146
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	150
10 .	רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה , נא לפנות לדוא"ל: h-tourjy@smile.net.il	בכריכה האחורית

1 . על הפרשה

1.1 . נתונים על הפרשה

פרשת וישב היא פרשת השבוע התשיעית בספר בראשית. היא מתחילה בפרק ל"ז פסוק א' ומסתיימת בפרק מ' פסוק כ"ג.

שם הפרשה היא המילה הראשונה בה פותחת הפרשה :
 " וישב יעקב " בפרשה זו יש 112 פסוקים.

את פרשת וישב קוראים בדרך כלל (כמו השנה) בשבת שלפני חנוכה. בשנים שבהן יש בחנוכה שתי שבתות, קוראים את פרשת וישב בשבת הראשונה של חנוכה.

נתונים סטטיסטיים – מספריים על פרשת וישב											
מצוות לא תעשה	מצוות עשה	סה"כ מצוות	סה"כ אותיות	סה"כ מילים	סה"כ פסוקים	סה"כ פרקים	סה"כ שורות בס"ת	ומסתיימת ב-		הפרשה מתחילה ב-	
								פרק	פסוק	פרק	פסוק
0	0	0	5,972	1.558	112	4	190	פרק	פסוק	פרק	פסוק
								כ"ג	מ'	א'	ל"ז
0	0	0	8	8	8	4	7	דירוג פרשת וישב בפרשות חומש בראשית			
39	40	43	24	24	24	12	27	דירוג פרשת וישב בפרשות חמישה חומשי תורה			

1.2 . ההפטרה

ההפטרה היא בספר עמוס שבתרי עשר.

מתחילים בפרק ב' פסוק ו' – "כה אמר ה' ומסיימים בפרק ג' פסוק ח' – מי לא ינבא מפטירים בספר עמוס שבתרי עשר, מפרק ב' פסוק ו' עד פרק ג' פסוק ח. בראשית ההפטרה מופיע הפסוק "על שלושה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעליים", הרומז לפי המפרשים למכירת יוסף

1.3. תוכן הפרשה

פרשת וישב מהווה את פתיחתו של קובץ סיפורי יוסף ואחיו, החלק האחרון בסיפור תולדותיו של יעקב ומשפחתו והחלק האחרון בספר בראשית בכלל. בפרשה זו מתחילים להשתלשל האירועים אשר יביאו לירידת יעקב ובניו למצרים, ובשלב מאוחר יותר לשעבודו של עם ישראל שם. עם זאת, כל אחד מן הפרקים בפרשה מהווה סיפור עצמאי שבו דמויות שונות והוא מתרחש במקום גיאוגרפי אחר.

. מכירת יוסף: בסיפור זה מתוארת השנאה ההולכת ומתקמת בין יוסף ובין יתר האחים. ברקע שנאה זו עומדים כמה מרכיבים – העדפתו של יעקב את יוסף וכתונת הפסים שנתן לו, הוצאת דיבת האחים רעה על ידי יוסף, והשיא – חלומותיו של יוסף, הממחישים את שאיפותיו לבכורה ועליונות על פני יתר אחיו. שנאה זו מובילה בסופו של דבר לכך שבעת שהאחים רואים את יוסף מתקרב אליהם בשליחותו של אביהם, הם זוממים להורגו. לאחר שראובן מונע מהם להרוג אותו, הם משאירים את יוסף בבור סמוך ונפנים לאכול לחם. כאשר הם פוגשים בשיירת ישמעאלים בדרכם מצרימה הם מחליטים, בעצתו של יהודה, למכור להם את יוסף. האחים מכתימים את כותנתו של יוסף בדם ומביאים אותה ליעקב, והוא מזהה אותה וסבור כי יוסף נטרף על ידי חיה רעה. סצינה זו מסתיימת בכך שיוסף נמכר כעבד לפוטיפר, סריס פרעה, שר הטבחים.

. יהודה ותמר: המספר מניח את סיפור יוסף ופונה לתיאור קורותיו של יהודה. בנו הבכור, ער, נישא לאישה בשם תמר, ואחר כך מת. בנו השני של יהודה, אונן, מקיים את מצוות הייבום, נושא את תמר, אך מת גם הוא. יהודה חושש לתת את בנו האחרון, שלה, לתמר, ומנמק זאת בהיותו צעיר מכדי להינשא. תמר נאלצת לחזור לבית אביה ולהמתין ימים רבים בלי יכולת להינשא לאיש. כאשר נודע לתמר על בואו של יהודה לתמנה היא ממתינה לו בדרך הראשית, בתחפושת של זונה.

. יהודה, שאינו מזהה אותה, שוכב איתה ומפקיד בידיה בעירבון, את סימני ההיכר שלו – חותמו, פתילו ומטהו. כאשר הוא מבקש לשלם לה, כבר לא ניתן למוצאה ויהודה מוותר על העירבון שהפקיד. לאחר שנודע ליהודה שתמר בהריון, הוא מצווה לשורפה. כאשר מוציאים אותה לשרפה מציגה תמר את סימני ההיכר של יהודה. יהודה מזהה את רכושו ומודה בטעותו במילים "צדקה ממני". ליהודה ותמר נולדו תאומים, פרץ וזרח; מצאצאיו של פרץ יולד לימים דוד המלך.

. יוסף בבית פוטיפר: יוסף נמכר לסרים פרעה פוטיפר. הוא מוצא חן בעיני אדוניו ומופקד על הבית. ברכת ה' שורה בבית פוטיפר בזכותו של יוסף. אשת פוטיפר מבקשת לפתות את יוסף שישכב עמה אך הוא מסרב פעם אחר פעם. באחד הימים, כאשר שניהם מצויים לבדם, אשת פוטיפר מפצירה בו שוב ואף אוחזת בבגדו. יוסף נמלט ומניח את בגדו בידי אשת פוטיפר. אשת פוטיפר רוקמת האשמה נגד יוסף וטוענת כי הוא ניסה לאונסה. פוטיפר כועס ומשליך את יוסף לבית הסוהר של אסירי המלך, שם חינו של יוסף ממשיך להיות ניכר גם בעיני שר בית הסוהר.

שר המשקים ושר האופים: בבית הסוהר פוגש יוסף שני שרים שהודחו על ידי פרעה – שר המשקים ושר האופים. יוסף מופקד לשרת אותם. כאשר הוא מבחין בוקר אחד בכך שהם זועפים, הם מספרים לו כי שניהם חלמו חלום ואינם יודעים כיצד לפותרו. הם מספרים ליוסף את החלום ויוסף מציע פתרון לפיו שר המשקים יוצא בעוד שלושה ימים מכלאו וישוב למעמדו ואילו שר האופים ייתלה בעוד שלושה ימים. יוסף מבקש משר המשקים שיזכיר את עניינו לפני פרעה לכשיצא מבית הסוהר. שני הפתרונות מתקיימים כדברי יוסף – שר האופים נתלה ושר המשקים שב לתפקידו, אולם איננו מקיים את בקשת יוסף, ושוכח אותו

1.4 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת וישב

א. יעקב ומשפחתו מתיישבים בארץ ישראל וממשיכים בגידול וברעיית הצאן. יעקב אהב את יוסף מכל בניו ואף עשה לו כתונת פסים. יוסף היה בן שבע עשרה וגרם לקנאה ושנאה אצל אחיו הן בגלל שהיה מספר לאביו את מעשיהם של אחיו והן שקינאו בו על כך שהיה מועדף על אביהם "וַיֵּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתְּסֵרֵנָה, אֵל אָבִיהֶם. וַיִּשְׂרָאֵל, אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא, לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ, כְּתוֹנֵת פְּסִים. וַיֵּרְאוּ אֶחָיו, כִּי אֶתוֹ אֶהָב אָבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ, אֹתוֹ; וְלֹא יָכְלוּ, דַּבֵּר לְשָׁלֹם. עַל כֵּן מִסְבִּיר רַש"י שְׁלֹזְכוֹתָם שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב שֶׁלֹּא הָיוּ צְבוּעִים וְנִהְגוּ "אֶחָד בִּפְנֵי וְאֶחָד בִּי אֵלֹא הָיוּ יִשְׂרָיִם עִם עֲצָמָם וּבְגַלְל שֶׁשְׂנְאוּ אוֹתוֹ גַּם לֹא רָצוּ לְדַבֵּר עִימוֹ.

ב. יוסף מספר לאחיו על חלום שחלם ובחלום כל האחים קוצרים את התבואה ואוספים אותם לאלומות וכל האלומות של האחים משתחוים לאלומתו של יוסף. בתגובה האחים כועסים על ואומרים "וַיֵּאמְרוּ לוֹ, אֶחָיו, הֲמַלְךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ, אִם מְשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ?? וְשִׁנְאַתָּם גְּבֵרָה. לְאַחַר פָּרַק זִמְן נֹסֵף יוֹסֵף מִסְפָּר לָהֶם וְלֵאבִיו עַל חִלּוּם נֹסֵף וְבוֹ הוּא אוֹמֵר שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר הַכּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ. יַעֲקֹב גּוֹעֵר בּוֹ וְאוֹמֵר "וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו, וַיֵּאמֶר לוֹ מָה הַחִלּוּם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתָּ: הֲבֹא נְבוֹא, אָנֹכִי (הַשֶּׁמֶשׁ) וְאִמְךָ (הַיָּרֵחַ) וְאֶחָיִךְ (אֶחָד עֶשֶׂר הַכּוֹכָבִים), לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ, אֲרָצָה??". יַעֲקֹב בְּשׁוֹנֵה לְאֶחָיִם שֶׁרַק הִגְבִּירוּ אֶת הַקְּנֵאָה בְּיוֹסֵף מִבֵּין שֵׁשׁ מִשְׁהוֹ מַחְלוֹמוֹתָיו (כַּפְּשִׁית בְּרַר לְאַחַר כְּמָה שָׁנִים).

ג. אחי יעקב יוצאים לרעות את צאנם באזור שכם ויעקב שולח את יוסף לראות מה שלומם (יוסף למרות שידע שאחיו שונאים אותו הסכים לקיים את מצוות אביו). יוסף לא מוצא את אחיו ו"מתברבר" בשטח עד שפוגש איש ששואלו "מה תבקש" ועונה לו יוסף "את אחי אנכי מבקש משפט זה הפך ברבות הימים לתוכנית של משרד החינוך והסוכנות לביקור של משלחות נוער במחנות ההשמדה בפולין. האיש שולח את יוסף לעמק דותן (צפון מערב השומרון). במלחמת ששת הימים נערך קרב מכריע באיזור עמק דותן ואשר לאחר שניצחנו את הכוחות הירדנים נפתחה הדרך עד לנהר הירדן. בקרב זה בקרב זה קיבלו שני חיילים: סגן גדי רפן וטוראי צבי סל"ש ועליהם כתבה דליה רביקוביץ את השיר המפורסם "עמק דותן". "שם מכרו האחים את לעבדות שם עלו במישור תמרות אש ועשן... ..וגדי וצבי בהדר גבורתם, הלא שוב נפגש בלי קר וכלי אש עוד נשובה אל עמק דותן" מתוך אתר הגבורה:

<http://www.gvura.org>

תיאור המעשה: ביום ה-6 ביוני 1967, בעמק דותן, ניהלה היחידה בה שירת טור' צבי סגן כנהל טנק, קרב שריון בשריון נגד כוח אויב בעל עדיפות מספרית. בפעולה זו נפגע הטנק שלו והחל

לבעור. טור' צבי סדן הצליח לצאת מהטנק ולאחר שווידא שבטנק הבוער לא נשאר אף פצוע מצוותו, הצטרף לקבוצת חיילים וקצינים, שנפגעו והתארגנו בתוך בניין נטוש. על הבניין ניתכד הזמן אש חזקה של טנקים ונשק קל. לאחר זמן מה הגיע זחל"ם לבית בו התארגנו, על מנת לה את הפצועים. בשעת פעולת החילוץ נפגע ה-זחל"ם והחל לבעור. טור' צבי סדן התנדב להוציא מה-זחל"ם הבוער פצוע, שנתפס ברגליו, כשהוא מנסה מספר פעמים, בעקשנות, להוציאו – הצלחה. בפעולתו זו נכווה ולמרות זאת הצטרף לאחר מכן לטנק אחר והמשיך בלחימה עד שהועבר לבית החולים. על מעשה זה הוענק לו : עיטור העוז ניסן תשל"ג

תיאור המעשה: ביום ה-6 ביוני 1967, פקד סגן גד רפן על מחלקת טנקים. בקרב על רכסי ג'ני נפצע מפקד הפלוגה. סגן גד רפן נטל את הפיקוד על הפלוגה, המשיך בהסתערות וכבש את שהוקצה לפלוגתו. לאחר הכיבוש בתנועה להתארגנות, גילה בטווח קרוב טנקי אויב ונכנס עמ לקרב. הטנק שלו נפגע מספר פעמים והתפוצץ. בהתפוצצות נקטעה ידו והוא נכווה כוויות קשות ביותר, בחלקים שונים בגופו. למרות כאביו, ריכז את צוותי הטנקים שניצלו מטנקים אחרים שנפגעו, אירגם ווידא את פינויים לבית סמוך למקום הקרב. גם בבית לא איבד את עשתונותו אירגן את האנשים להגנה, חילק תפקידים, הורה להשמיד מסמכים והרגיע את הפצועים. הוא באנשים עד שחולצו מהמקום, לאחר שעות אחדות. על מעשה זה הוענק לו : עיטור הגבורה ניסן תשל"ג

ה. האחים מזהים את יוסף מרחוק ומחליטים להרוג אותו, להעלים את גופתו ולטעון שחיה אכלה ובלהג הם מוסיפים "ועתה לכו ונהרגו, ונשליכוהו בְּאֶחָד הַבְּרוֹת, וְאָמְרָנוּ, תִּיהֶ רָעָה אֲכַלְתָּהּ; וְנִרְאָה, מִה יִהְיוּ חַלְמָתָיו". ראובן הבכור משכנע את אחיו שאין טעם להרוג אותו אלא כדאי פ לזרוק אותו לבור היות ורצה להציל את יוסף ולשחרר אותו מהבור בהמשך. כשמגיע יוסף פוש האחים את כתונת הפסים של יוסף ומשליכים אותו אל הבור. נאמר וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלֹכוּ אֹתוֹ, הַבֶּרֶךְ וְהַבּוֹר יֶרֶק, אֵין בּוֹ מַיִם". מסביר רש"י שנכון שאין בבור מים ואולם יש בו נחשים ועקרבים.

ה. בהמשך היום הם רואים שיירה של סוחרים ישמעאלים שבדרכם למצרים. נאמר "וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ, וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלָעָד; וַגְּמְלֵיהֶם נִשְׂאִים, נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים, לְהוֹבִיד מִצְרַיִם". ועל כך מסביר רש"י שבדרך כלל השיירות של הישמעאלים היו נושאים חביות של נפט שריחם לא נעים, (עוד לפני הנחת קוי הנפט מעירק לים התיכון) זימן להם הקב"ה שיירה שנשאה דברי מתיקה (נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט) שריחם נעים להקל במקצת על יוסף. יהודה מציע לאחיו למכור את יוסף. גם יהודה וגם האחים מבינים שעדיף להרחיק את יוסף ולא לבצע צעד קיצוני הריגת יוסף. "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה, אֵל אֶחָיו: מִה בָּצַע, כִּי נִהְרַג אֶת אֶחָינוּ, וְכִסִּינוּ, אֶת דָּמוֹ. לָכוּ וְנִמְכְּרוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים, וַיִּדְנוּ אֵל תְּהִי בּוֹ, כִּי אֶחָינוּ בְּשָׂרֵנוּ, הוּא; וַיִּשְׁמְעוּ, אֶחָיו". כאן בעצם התחילה מנהיגותו של יהודה על אחיו כפי שמתמע בהמשך הפרשות שבספר בראשית ועד לתקופות המאוחרות יותר שבה בעצם מנהיגי ישראל יצאו משבט יהודה.

1. ראובן חוזר מהתורנות שלו (על מנת לעזור ליעקב הייתה תורנות בין האחים שכל אח היה צרי להיות עם אביו לתקופה) ורואה שיוסף איננו ולא יודע מה לומר ליעקב. "וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור; ויקרע, את בגדיו. וישב אל אחיו, ויאמר: הילד איננו, ואני אנה אני בא" בעצה אחת מחליטים האחים לקחת את כתונת הפסים ולטבול אותה בדם של עז ולהציג אותה לפני יעקב על מנת שיגיע למסקנה שיוסף נטרף על ידי חיות רעות ואכן יעקב מבין שיוסף מת ומתאבל עליו ומסרב לקבל תנחומים "ויאמר... טרף טרף, יוסף. ויקרע יעקב שמלתיו, וישם עיניו בַּמַּתְנִי; ויתאבל על בנו, ימים רבים. ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו, וימאן להתנחם"

2. יוסף מגיע למצרים ונמכר שם לפוטיפר שר הטבחים שהיה מי שזכה בתחרות "מאסטר שף", האחראי על הבישולים של פרעה מלך מצרים. "והמִדְנִים מְכָרוּ אֹתוֹ, אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפָר סֵרִיס פְּרֹעֶה, שֶׁר הַטְּבָחִים."

3. יהודה שאיבד במקצת ממנהיגותו מחליט לעזוב את המשפחה להתבודד עם עצמו ולהפנים לק בעקבות האירוע עם יוסף. הוא נודד דרומה ושם מתחתן ונולדים לו שלושה ילדים: ער, אונן וש יהודה מחתן את ער בכורו עם תמר. לאחר ימים הקב"ה ממית את ער היות והיה רשע ויהודה לא לאונן הבן השני להתחתן עם תמר על מנת להמשיך את השושלת "ויאמר יהודה לאונן, בא אֵלְּךָ אִשְׁתְּ אַחִיךָ וַיְבִיֵם אֹתָהּ; וְהָקַם זֶרַע, לְאַחִיךָ". גם אונן הומת על ידי הקב"ה ויהודה אומר לתמר שתחכה עד שיגדל האח השלישי. "ויאמר יהודה לתמר פִּלְתוּ שְׂבִי אֶלְמָנָה בֵּית אָבִיךָ, עַד יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי"

4. תמר לאחר שרואה שיהודה לא מחתן אותה עם שלה ובנוסף אשתו של יהודה נפטרה מחליטה לעשות מעשה ולהתחבר ליהודה. היא מתיישבת בצומת דרכים מחופשת לפרוצה (קדשה בל התורה) "ותסר בגדי אלמנותה מעליה, ותכס בצעיף ותתעלף, ותשב בפתח עינים, אשר על דרך תמנתה: כי ראתה, כי גדל שלה, והוא, לא נתנה לו לאשה. ויראה יהודה, ויחשבה לזונה: כי כסתה, פניה" ואכן יהודה בא אליה. יהודה בתמורה מבטיח לה כשכר גדי עיזים ועד שיגיע הג הוא משאיר לה כעירבון את החותמת והמטה שלו. "ויט אליה אל הדרך, ויאמר הבה נא אבוא אליך, כי לא ידע, כי כלתו הוא; ותאמר, מה תתן לי, כי תבוא, אלי. ויאמר, אנכי אשלח גדי מן הצאן; ותאמר, אם תתן ערבון עד שלחך. ויאמר, מה הערבון אשר אתן לך, ותאמר חתמך ופתי לך, ומטף אשר בידך; ויתן לה ויבא אליה, ותהר לו". יהודה שולח עם אחד מאנשיו את גז העיזים ואולם השליח לא מוצא אותה ויהודה נלחץ קצת מהסיטואציה של "מה יגידו" שנאמר "ויאמר יהודה תקח לה, פן נהיה לבוז."

5. תמר נכנסת להריון ולאחר שלושה חודשים נודע ליהודה והוא מבקש להרוג אותה על ידי שריי באש היות והיא היתה אמורה לחכות לשלה (האח השלישי). "ויהי כמשלש חודשים, ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר פלתיך, וגם הנה הרה, לזנננים; ויאמר יהודה, הוציאוה ותשרף" תמר לא מפר

ברבים שיהודה הוא אבי התינוק היות ולא רצתה להכלימו אלא שולחת לו את המטה והחותם ומוסיפה שהאיש שלו שייכים החפצים הוא אבי התינוק. "וְהָיָא שְׁלַחָה אֶל חַמְיָה לֵאמֹר, לְאִישׁ אֵלְהָ לֹו, אֲנֹכִי הָרָה; וְתֹאמֶר, הֲכֵר נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְתִּילִים וְהַמְּטָה, הָאֵלְהָ" יהודה שכמובן מ את חפציו מבין שטעה בכך כמו שנאמר "וַיִּכְרַ יְהוּדָה, וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי, כִּי עַל בֶּן (בגלל ש) נִתְּתִיהָ, לְשִׁלְהָ בְנִי". מסיפור תמר דורשים חז"ל (חכמינו זכרונם לברכה) "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים". לתמר נולדים תאומים שם האחד זרח וש האחד פרץ שמצאצאיו היה דוד המלך. כפי שמופיע בסוף מגילת רות אותה אנו קוראים בחג בשבועות "וְאֵלְהָ תוֹלְדוֹת פְּרִץ, פְּרִץ הוֹלִיד אֶת חֲצֵרוֹן. וְחֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת רֶם, וְרֶם הוֹלִיד אֶת עֲמִינָדָב. וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן, וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמֹה. וְשְׁלֹמֹה הוֹלִיד אֶת בְּעֻז, וְבְעֻז הוֹ אֶת עֹבֵד. וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת יִשָּׁי, וְיִשָּׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד"

יא. (ושוב אנו חוזרים ליוסף) פוטיפר, שר הטבחים של פרעה מגלה מהר את תכונותיו הטובות והמנהיגות של יוסף וממנה אותו להיות אחראי על כל הנעשה בבית. אשתו של פוטיפר חוץ ביוסף (היות והיה "יִפְהָ תֹאֵר וַיִּפְהָ מֵרָאָה") ואולם יוסף דוחה את חיזוריה היות ולא רוצה לבגוד באמון שפוטיפר נותן בו "וַיִּמְאֵן וַיֹּאמֶר אֶל אִשְׁתּוֹ אֲדֹנָי, הֵן אֲדֹנִי לֹא יַדַּע אֶתִּי מִה בְּבַיִת; וְכֹל אֵשׁ יֵשׁ לֹו, נִתֵּן בְּיָדִי. אֵינְנוּ גְדוֹל בְּבַיִת הַזֶּה, מִמֶּנִּי, וְלֹא חֲשָׂה מִמֶּנִּי מְאוּמָה, כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאִשְׁרֵי אִשְׁתּוֹ; וְאִיךָ אֶעֱשֶׂה הֲרָעָה הַגְּדֹלָה, הַזֹּאת, וְחָטְאתִי, לְאֱלֹהִים". באחד הימים שרק יוסף ואשת פוטיפר היו בבית ניסתה אשת פוטיפר לתפוס את יוסף בכח ואחזה בבגדיו על מנת לשכב עימו ויוסף שלא היתה לו ברירה השאיר את בגדו וברח החוצה. "וַיְהִי כִּהְיוּם הַזֶּה, וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹ מִלְּאִכְתּוֹ; וַאֲיִן אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת, שָׁם בְּבַיִת. וְתַתְּפֹשֶׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר, שְׂכָבָה עִמִּי; וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ, וַיָּנֶס וַיֵּצֵא חוּצָה". אשת פוטיפר כאמצעי הגנה מעלילה על יוסף שניסה לאנוס אותה וב שהיא צעקה יוסף ברח ואפילו השאיר את הבגדים אצלה. כשפוטיפר בעלה מגיע הביתה היא מספרת לו על האירוע. "וַתְּדַבֵּר אֵלָיו, בְּדַבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי, אֲשֶׁר הֵבִי לָנוּ לְצַחֵק בֵּן. וַיְהִי, כִּהְרִימִי קוֹלִי וְאָקְרָא; וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי, וַיָּנֶס חוּצָה. (אגב, הסיפור הזה של הוא התסריט המקורי של המחזמר הידוע "יוסף וכתונת הפסים המשגעת").

יב. פוטיפר כועס על יוסף ושולח אותו לבית האסורים, וגם שם השר הממונה על בית האסורים מזהה את תכונותיו של יוסף ומפקיד בידיו את ניהול הכלא. "וַיִּתֵּן שֵׁר בֵּית הַסֵּהַר, בְּיַד יוֹסֵף, אֶת כָּל הָאֲסִירִים, אֲשֶׁר בְּבַיִת הַסֵּהַר; וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם, הוּא הָיָה עֹשֶׂה". בנוסף שר בית הסוד הבין כמו כל מנהל גדול שברגע שיש לך עובד מצטיין שאפשר יסמוך עליו, אפשר לישון בשקט ואפילו להשתמט במקצת מהעבודה "אֵינְן שֵׁר בֵּית הַסֵּהַר, רָאָה אֶת כָּל מְאוּמָה בְּיָדוֹ, בְּאִשְׁרֵי הַבַּיִת, אֶתוֹ; וְאֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה, ה' מְצַלִּיחַ".

יג. לאחר תקופה, שר המשקים ושר הטבחים הרגיזו את פרעה המלך (המדרש אומר שנמצא זכוב במשקה של פרעה וכן חפץ בלתי מזוהה באוכל) ולכן שולח אותם לבית האסורים היכן שיוסף

בוקר אחד רואה יוסף שפני שניהם זועפים לשאלת יוסף הם אומרים שחלמו חלום והם לא מבינים את משמעותו ויוסף מציע את עזרתו. "וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ, בְּלַיְלָה אֶחָד... וַיָּבֵא אֱלֹהֵי יוֹסֵף, בְּבִקְרָה; וַיֵּרָא אֹתָם, וְהֵנָּם זֹעֲפִים.... מִדּוּעַ פָּנֵיכֶם רָעִים, הַיּוֹם. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלַמְנוּ, וּפִי אֵין אִתּוֹ; וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף, הֲלוֹא לְאֱלֹהִים פְּתָרָנִים סִפְרוּ נָא, לִי."

יד. שר המשקים מספר שהוא רואה בחלום שלושה אשכולות ענבים והוא (שר המשקים) ומגיש לפי כוס יין. "וַיֹּסֶפֶר שֶׁר הַמְּשָׁקִים אֶת חֲלֹמוֹ, לְיוֹסֵף; וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֲלוֹמִי, וְהִנֵּה גֶפֶן לְפָנַי. וּבְגֶפֶן, שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים; וְהוּא כְּפָרְחַת עֲלֵתָה נֹצֵה, הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁבְּלֶתִיהָ עֲנָבִים. וְכֹס פְּרָעָה, בְּיָדִי; וְאָקַח אֶת הָעֲנָבִים וְאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל כֹּס פְּרָעָה, וְאֶתֵּן אֶת הַכֹּס, עַל כַּף פְּרָעָה". יוסף מסביר לשר המשקים שפתר החלום הינו שבעוד שלושה ימים פרעה יחזיר אותו לתפקידו. "וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף, זֶה פְּתָרְנוֹ: שְׁלֹשָׁה הַשָּׂרִיגִים שְׁלֹשַׁת יָמִים, הֵם. בְּעוֹד שְׁלֹשַׁת יָמִים, יִשָּׂא פְּרָעָה אֶת רֹאשׁוֹ, וְהִשְׁיבָהּ, עַל כַּנֹּד; וְנָתַתָּה פְּרָעָה, בְּיָדוֹ, כַּמֶּשֶׁפֶט הָרִאשׁוֹן, אֲשֶׁר הָיִיתָ מְשַׁקְּהוּ" לאחר שהציע את הפתרון מבקש יוסף משר המשקים שיביא את סיפורו בפני פרעה על מנת שפרעה יחליף אותו מבית האסורים. "כִּי אִם זָכַרְתָּנִי אֶתְּךָ, כַּאֲשֶׁר יִטֵּב לְךָ, וְעָשִׂיתָ נָא עִמָּדִי, חֶסֶד; וְהִזְכַּרְתָּנִי, אֶל פְּרָעָה, וְהוֹצֵאתָנִי, מִן הַבְּיּוֹר הַזֶּה."

טו. שר הטבחים רואה שהפתרון שיוסף נתן הינו פתרון חיובי ומבקש גם כן להעזור ביוסף. וכך הוא מספר שבחלומו ישנם שלושה סלים על ראשו המלאים באוכל שפרעה אוכל ובסל העליון ישנם שאוכל מהסל. "וַיֵּרָא שֶׁר הָאֹפִים, כִּי טוֹב פְּתָרְךָ; וַיֹּאמֶר, אֶל יוֹסֵף, אֵף אֲנִי בְּחֲלוֹמִי, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה חָרִי עַל רֹאשִׁי. וּבִסַּל הָעֲלִיוֹן, מִכֹּל מֵאֲכֹל פְּרָעָה מַעֲשֶׂה אֹפֶה; וְהָעוֹף, אֵכֵל אֹתָם מִן הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי". יוסף מסביר לשר האופים שבעוד שלושה ימים פרעה יתלה אותו על העץ וגופתו תשמש מאכל לעופות. "וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר, זֶה פְּתָרְנוֹ: הַסַּלִּים שְׁלֹשַׁת יָמִים, הֵם. בְּעוֹד שְׁלֹשַׁת יָמִים יִשָּׂא פְּרָעָה אֶת רֹאשׁוֹ מֵעֲלִידָה, וְתִלָּה אוֹתְךָ, עַל עֵץ; וְאֵכֵל הָעוֹף אֶת בְּשָׂרְךָ, מֵעֲלִידָה"

טז. ואכן, כעבור שלושה ימים היה יום הולדתו של פרעה ובמסגרת המשתה שעשה נזכר בשר המע ובשר האופים וביקש להחזיר לתפקידו את שר המשקים ולתלות את שר האופים. "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, יוֹם הַלֵּדָת אֶת פְּרָעָה, וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה, לְכָל עַבְדָּיו; וַיִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ שֶׁר הַמְּשָׁקִים, וְאֶת רֹאשׁ שֶׁר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו. וַיֵּשֶׁב אֶת שֶׁר הַמְּשָׁקִים, עַל מְשַׁקְּהוֹ; וַיֵּתֵן הַכֹּס, עַל כַּף פְּרָעָה. וְאֶת שֶׁר הָאֹפִים, תִּלָּה: כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם, יוֹסֵף. שֶׁר הַמְּשָׁקִים אֵכֵן חָזַר לְתַפְקִידוֹ וְאוֹלַם שָׁכַח אֶת הַבְּטָחָה לְיוֹסֵף וְלֹהֲבִיא אֶת סִיפּוֹרוֹ בְּפָנֵי פְּרָעָה. "וְלֹא זָכַר שֶׁר הַמְּשָׁקִים אֶת יוֹסֵף, וַיִּשְׁכַּח הוּא"

2 . לקח טוב מהפרשה

2.1 . "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

"אֶת אָחִי אָנֹכִי מִבְּקֶשׁ" / ר' משה רוט

פרשתנו – פרשת "וישב", מהווה נקודת שבר, ביחסי הָאֲחֻוּה בעם ישראל.

יעקב אבינו שולח את יוסף בן הזקונים שלו, האהוב וה"מועדף", כדי לראות מה שלום אחיו הנמצאים בשטחי המרעה.

כאשר יוסף הולך בדרכו ומחפש את אחיו הרועים, הוא פונה לעוברים ושבים ואומר: "אֶת אָחִי אָנֹכִי מִבְּקֶשׁ" (בראשית לז, טז) – ביטוי המביע לא רק בקשת איתור מיקום גרידא, אלא גם ובעיקר בקשה של חיפוש אחר הָאֲחֻוּה והקשר המשפחתי, שכה חסר לו...

ומה התשובה שיוסף מקבל מן העוברים ושבים? "וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה..." (שם יז). ביטוי שבמשמעותו העמוקה היא: "נָסְעוּ מִזֶּה" – נסעו והתרחקו מן האחוה (וממך...) ואינם רואים עוד את עצמם כְּאֶחָיִךְ (רש"י).

בסופה של "מערכה" זו, (שאינה סופית...) האחים, שלהם מערכת יחסים קשה ומורכבת עם יוסף (שהרי יוסף הביא את דיבתם רעה אל אביהם), מחליטים לבסוף (לאחר שהצעות ה"חיסול" הורדו מן הפרק...) לסלק את יוסף – האח השנוא מן התמונה ומוכרים אותו כעבד לשירת סוחרים ומטעים את יעקב אביהם לחשוב פני "חֲמֵה רָעָה אֶכְלְתֶּהוּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף" (שם לז, לג).

מכאן ואילך, מידי פעם, מידי כמה דורות, או כמה שנים, חוזרת שנאת האחים ומרימה את ראשה. מתחים, כעסים, פילוגים, סכסוכים, פוליטיקה מקומית או ארצית, ויכוחים אידיאולוגיים או פרסונליים (אישיים), הגורמים לפירוד ולסילוקה של ה"הָאֲחֻוּה" בציבוריות היהודית והישראלית. ולפעמים, לא עלינו, מגיעים הדברים אף לידי שפיכות דמים.

בימים אלה של חג החנוכה, נזכיר את מלחמת האחים בין הורקנוס השני ואריסטובלוס השני לבית חשמונאי (נכדי נכדיו של מתתיהו הכהן הגדול – אבי שושלת בית חשמונאי), שפרצה מאה שנים לאחר חנוכתו המחודשת של בית המקדש השני על ידי בית חשמונאי (אותה אנו חוגגים אי"ה השבוע בחג החנוכה). מלחמה שכללה קרבות רבים ואכזריים (בין יהודים!!!) ואף מצור על בית המקדש והסתיימה בהכחדתו הסופית של בית חשמונאי ע"י הורדוס, שידע לנצל את הסכסוך הפנימי הזה, לטובתו.

תזכורות קשות של שנאת אחים קיבלנו גם בימי טרום המדינה (ה"סזון" ואלטלנה), בימי מלחמת "שלום הגליל" (רצח אמיל גרינצווייג) וכמובן גם רצח יצחק רבין ז"ל – ראש ממשלת ישראל.

וכך, מידי תקופת בחירות, אנו נקלעים שוב ל"סערה" הגוזרת את האומה והעם ל"מגזרים" ומפלגת אותנו ל"מפלגות" ולרסיסים.

בשנת 1850, במהלך מאבקו של הרב הירש על דמותה של הקהילה היהודית כנגד תנועת ההשכלה, נתנו שלטונות העיר פרנקפורט, אישור להקמתה של קהילה חדשה ולהיפרדות מן הקהילה הוותיקה שהיו בה גם רפורמים

גישתו זו של הרש"ר הירש, עוררה פולמוס נרחב בעולם היהודי. על כך כתב בשעתו הנצי"ב – ראש ישיבת וולוז'ין:

והנה, כדי לשמור על הדור, יש המציעים להיפרד זה מזה, כמו שנפרד אברהם אבינו מלוט. והנה, לדעתי "עצה זו קשה כחרבות לגוף האומה וקיומה". גישה זו עלולה להביא אותנו בסופו של דבר לידי שנאת חנם ואף לידי שפיכות דמים חס וחלילה (על פי שו"ת משיב דבר, ח"א, מד).

דברים אלה, מזכירים לנו כי "פְּלָנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נְחַנוּ" (בראשית מב, יא), ו"אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ" (שם יג, ח). אומה אחת, משפחה אחת, בעלת ייעוד וגורל משותפים. ועלינו ללמוד לחיות יחד בשותפות ובאחדות גם כשיש חוסר הסכמה ואי-אחידות.

ואם לא נמצא את הדרך ליצור את האֶחָוָה המשותפת הזאת למרות השונות והמחלוקות הרבות, הרי שאנו עלולים לקרוע ולגזור את האומה כולה, חס וחלילה. גם לחיים משותפים מתוך מחלוקת, מצאנו אצל בית שמאי ובית הלל. שתי קבוצות תלמידי חכמים בימי בית שני, שנחלקו אלה עם אלה בסוגיות רבות בהלכה.

והנה, למרות ההבדלים הגדולים והמחלוקות ההלכתיות "אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי..." (משנה יבמות א, ד).

למרות השונות ההלכתית, מצאו בית שמאי ובית הלל את שביל הזהב וחיו יחדיו בשותפות, תוך שהם משאילים כלי מטבח זה לזה (כשרות..), מתחתנים זה בזה ומנהלים חיים משותפים יחד, מתוך תחושה של כבוד והערכה הדדית.

נושא האחוה, מצא מקום חשוב, גם ביצירה הישראלית. המוזיקאי שאנן סטריט, כתב סביב המילים "אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ" (לחן "ג'וש לאופר), את השיר הבא. שיר הרואה את האחוה גם מול אלה שבמבט ראשון לא נראים לנו כאחים: "הֵם בְּשָׂר מִבְּשָׂרֵי גַם אִם קָשָׁה לְנַחֵשׁ" ולכן, למרות הכל, אותם "אֲנִי לֹא נוֹטֵשׁ"...

שִׁתְּפִים לְמַסַּע הֵם כָּל מָה שֶׁנַּחֲוִין לִי
צָרִיךְ אוֹתָם לִיד, בְּיַחַד בְּשִׁלְחוֹן לִי...

...אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ,
הֵם בְּשָׂר מִבְּשָׂרֵי גַם אִם קָשָׁה לְנַחֵשׁ,
שְׂאֵרֵי מֵאוֹתָהּ צֹלַע, אֲנִי לֹא נוֹטֵשׁ,
אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ, אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ.

גם הזמר והיוצר אהרון רזאל בשירו "את אחי", אומר ומבטא את אותו רעיון. למרות שלא הלכנו יחד באותם שבילים, למרות שבתרמילינו יש ספרים שונים, ואנו נסחפנו לזרמים שונים, עדיין אתה אחי ואותך אוהב, בעומק ליבי.

אתה אחי

תמיד אהב אותך הכי

זה חרות בעמק של לבי

אתה יודע, אחים אנחנו

אף שלא הלכנו או כבשנו אתם השבילים

ואף שיש בי כבר מלים שאתה אינך מבין

באתם זרמים בים שסחפנו לביוונים שונים

אבדו לי עקבותיך

קולי אקרא, אולי תשמע

...אך בסוף היום, לאתו מרום נשא עינינו

בשקשים הרגעים לאתם שמים נרים קולנו

שנית את מראיך השמיע את קולך, אתך אשמע

לכבוד חג החנוכה החל השבוע, נחתום במילות השיר "באנו חשך לגרש" (מילים: שרה לוי תנאי, לחן: עימנואל עמירן).

באנו חשך לגרש,

בידינו אור ואש.

כל אחד הוא אור קטן,

וּבְלָנוּ אֹר אֵיתָן.

סוּדָה חֲשָׁד, הֶלְאָה שְׁחֹר!

סוּדָה מִפְּנֵי הָאוֹר!

שיר זה, מבטא את כוחו של ה"יחד", השותפות והאחדות: "כָּל אֶחָד הוּא אֹר קָטָן, וּבְלָנוּ אֹר אֵיתָן". ורק בכוח היחד – "וּבְלָנוּ אֹר אֵיתָן", נוכל לגרש את ה"חושך", בבחינת: "יַחַד שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים פרק לג, ה).

בברכת שבת שלום

משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל:

nekudatova.roth@gmail.com

אהבת? הפיץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

על יצרים ותאוות / ניר אביעד

\

בפרשת "וישב" אנחנו קוראים על סיפורי תלאות יוסף, אשר בקלות היו יכולים לשמש כתסריטים לסרטי אקשן מותחים ולמלודרמות קורעות לב. הדבר החל בזריקתו לבור ע"י אחיו ולאחר מכן במכירתו לעבד, המשיך במבחנים שונים שעבר במצרים והסתיים בהרשעתו בפשע שלא עשה והשלכתו למאסר שאינו מוגבל בזמן בבית הסוהר המטונף והאכזרי ביותר בהיסטוריה. למרות כל הקשיים, יוסף הצליח לשמור על אמונתו בטוב של הבורא ושל העולם ולהימנע מלהתדרדר מבחינה מוסרית וערכית. שיא ההתמודדות היה בניסיונות הפיתוי ע"י אשת פוטיפר. כאמור, לאחר מכירתו ע"י אחיו, יוסף מצא חן בעיני פוטיפר, שהיה השר הממונה על ההוצאה להורג במצרים, והושם על ידו כאחראי על ביתו ורכושו. מכשלה אחת עמדה בפניו – אשתו הבוגדנית של בעל הבית, שחשקה בנער הצעיר והיפה שהובא לארמונה. על פי התיאור, חרף העובדה שהיא ניסתה פעם אחר פעם לפתות אותו לשכב עימה, יוסף הצליח להימנע מהחטא הנורא באומר כי הוא לא יכול להתייחד עם אשת איש ובכך לבגוד באמון שנתן לו אדונו וכמובן בקוד המוסרי של הבורא. כנקמה לבסוף היא העלילה עליו שניסה לאונסה והוא נכלא.

בעצם מעשהו האמיץ, יוסף הצדיק היווה וממשיך להוות מורה דרך לכל אלה הניצבים בפני ניסיון קשה והתמודדות עם יצרים ותאוות. למרות שהיה רחוק מבית אביו, למרות שנבגד על ידי אחיו ונמכר ולמרות שהוא ידע את משמעות הסירוב, אף על פי כן הוא ברח, הותיר את כותנתו בידיה ולא נפל וביצע את החטא. במעשהו זה, לא זו בלבד שזכה בתואר "הצדיק", הוא לימד את כולנו כלל גדול – אין מציאות בה לא ניתן לעמוד בניסיון, על אף העובדה שקשה מאוד לעשות זאת.

התיאור המדויק בפרשה הוא שאשת פוטיפר תפסה את בגדו והוא נותר ערום. מהדברים אנחנו יכולים ללמוד שיוסף כבר היה במחיצתה על דעתו בבגדיו התחתונים בלבד, כלומר כנראה שכבר כמעט והתפתה מרצונו וברגע האחרון הוא

התעשת וברת. חז"ל התעסקו רבות באותה התעשתות וניסו להבין מה גרם לו לעצור את עצמו בניגוד לכל הסיכויים? כדי לתפוס את גדולתו של יוסף חשוב שנבין שבזמן שהאירוע התרחש הוא היה בן 17 בלבד (בגיל בו רוב הנערים חושבים על דבר אחד בלבד...), ועל פי התיאור אשת פוטיפר הייתה אחת הנשים היפות בעולם. כיצד יוסף הצליח לעמוד ביצר ולא להתפתות? כיצד הוא השקיט את הכוחות החייתיים שקיימים בכולנו? את התשובה לכך אנחנו מוצאים במדרש שמסביר שרגע לפני המעשה, יוסף נזכר בדמותו של אביו יעקב, אשר שאל אותו במעין חזיון מופלא האם הוא באמת רוצה לבגוד במורשת המשפחתית, ובכך באופן סמלי להיות מוסר מאבני החושן (כל אחד משנים-עשר האחים/השבטים קיבל אבן בתכשיט המיוחד של הכהן הגדול). מאותו חזיון יוסף הבין שהמעשים שלו לא קשורים רק להווה, אלא יש קשר ישיר בין העבר, ההווה והעתיד שלו. בתור בנו של יעקב, נכדו של יצחק ונינו של אברהם הוא לא יכול היה לנהוג כאחרון החיות. בנוסף, הוא הבין שהבחירות שלו בהווה ישפיעו בהכרח גם על העולם הפנימי של הצאצאים שלו וכמובן שלא רצה לפגוע בהם. אם בכל פעם שגם אנחנו נעמוד בפני דילמה מוסרית וערכית (כדוגמת האם לשקר לבן/בת הזוג, האם לרמות בעבודה, האם לפגום בקדושת השבת, האם לבגוד ולנאוף, וכו') גם אנו נזכור שמצד אחד גם אנחנו בני בניהם של האבות הקדושים ולכן יש לנו מחויבות משפחתית, ומהצד השני אנחנו עלולים חלילה להשחית את נשמותיהם של ילדינו בבחירותינו הרעות, אזי ודאי חלק גדול מהמעשים השליליים לא יעשו. מומלץ גם לנו בשעת התמודדות קשה עם יצרים להיזכר בדמות שאנחנו מעריכים כדוגמת הורה/ מורה/ רב/ חבר קרוב, ולחשוב מה הם היו אומרים לנו אם חלילה ניפול לעומת אם נתגבר כארי.

אדם שחי את חייו "כאילו אין מחר" וחושב שכל הסיפור הזה שנקרא "החיים" נגמר אחרי מאה ועשרים שנה, כשגופו מושם בקבר ומשמש מזון לתולעים, ועל כן תכלית החיים מבחינתו היא ליהנות בעולם הזה בכל דרך אפשרית, טועה טעות מרה. על פי האמונה היהודית, יש המשכיות לחיים הזמניים האלה. תחנת המעבר הזו, "המסדרון" בשפת הרמח"ל, היא אומנם זמנית וברת חלוף, אבל המעשים שלנו פה יקבעו את עתידנו בעולם הנצח. מי שמשכיל להבין זאת

מתייחס אחרת לכל עשייה ולכל בחירה וכבר לא מרשה לעצמו לעשות כל דבר העולה על רוחו.

"יצר לב האדם רע מנעוריו" אומר לנו הקב"ה כבר בפרשת "נח". לא, אין זו טעות בפס הייצור. כל אחד מאיתנו נולד עם תכונות האגואיזם / כעסנות / קינאה / גאווה / נקמנות / עצבות / וכו'. הקב"ה שתל בחלק הכי עמוק וראשוני בתוכנו את התכונות הקשות האלה כדי שנגיע לכאן לעולם ונתקן אותן. זאת אחת מהמטרות העיקריות לבואנו לעולם. תיקון המידות אינו פשוט כלל וכלל ובאופן טבעי אנחנו נמשכים לעשיות אחרות שמסבות לנו הנאה מיידית. אדם חכם ישכיל להבין שדווקא בתיקון המידות והתגברות על היצרים והתאוות הוא נהיה אדם שלם ואמיתי יותר. את האנשים האחרים אנחנו צריכים לאהוב כמו שהם מבלי לרצות לשנות אותם, אולם את התכונות השליליות שלנו אסור לנו לקבל ויש לעמול לשנותן. דוד המלך כתב בספר "תהילים": "הזורעים בדמעה – ברינה יקצרו" ויש באמירה זו רמז ברור לתהליך התיקון והעידון שאנחנו נדרשים לו. תהליך זה מורכב ודורש תעצמות נפש, אולם מי שזוכה והשתחרר מאותם יצרים רעים הוא בן חורין אמיתי ששום קושי ושום רוח לא תוכל לכופף ולשבור אותו. ביהדות גבר אמיתי הוא לא מי שמרים את הקול והופך שולחן, אלא דווקא מי שמתגבר על עצמו. בפרקי אבות אף מגדילים ומסבירים ש"איזהו הגיבור – הכובש את יצרו" ו"טוב המושל ברוחו מכובש עיר". יוסף התגלה לנו כ"אחלה גבר שבעולם". במקום להיענות לאשת פוטיפר היפה ואח"כ לספר על כך בפייסבוק לכל החבר'ה, הוא עצר את עצמו ושמר על קדושתו. 3,500 שנה מאוחר יותר, במציאות חיינו הטרופה, אנחנו יכולים וצריכים ללמוד מההתנהגות של יוסף רבות על עצמינו. מכוח הדוגמא האישית שהוא נתן הוא יכול להוות השראה לכל מי שעומד תחת לחץ פנימי לשחרר מפיו הערה פוגעת ומעליבה, לכל מי שמרגיש איום ממישהו אחר ומתחיל לקנא בו, לכל מי שחוזר חסר סבלנות הביתה אחרי יום עבודה ומתפתה לדבר בחוסר נימוס לאשתו וילדיו, לכל מי שהנהג שלצידו בכביש חתך אותו והוא שוקל "להראות לחצוף מאיפה משתיין הדג", לכל מי שרעב, אך לא מוצא מסעדה כשרה ומתפתה לאכול במקום שהכשרות בו לא ברורה, לכל מי שפוגש בנזקק ברחוב או במסע התרמה ופוטר עצמו באמירה "עצלנים ונצלנים, שילכו לעבוד...". ליצר הרע, לאותו מלך זקן וכסיל, יש אינסוף דרכים וטכניקות

כיצד לפתות אותנו ולמשוך אותנו למטה – לעולם החומר הגשמי והאנוכי. הוא מכיר אותנו יותר טוב מכולם וכל תפקידו הוא להפיל אותנו בפח. יוסף הבין את כל זאת ובזכות התגברותו האצילית זכה להפוך מיוסף ל"יוסף הצדיק". לקח נוסף מהפרשה הוא שבשעת ניסיון קשה אסור לנהל משא ומתן עם היצר ולנסות להבין אותו. יש מצבים שבהם פשוט חייבים לברוח ממנו במהירות. זו הסיבה שיוסף ברח מאשת פוטיפר בחופזה והשאיר את הבגד בידה. רק לאחר מכן הוא עצר וחשב על מה שקרה. הוא ידע שאם הוא ימתין שם עוד שנייה אחת הוא עלול להתפתות ולהתחרט אחרי זה מאוד.

אחת הבעיות של הדור שלנו היא שאנחנו בורחים מכל התמודדות. קושי נתפס בעיני רבים כאיום ולא כהזדמנות להתבגר. אל תפיסה זו מתווספת המוסכמה החברתית השגויה לפיה על האדם לקבל את עצמו כמו שהוא ולא להלחם בחלקים הנמוכים שלו. כמובן שיש אמת בדבר שטוב יהיה אם אדם יגביל את הלחץ הפנימי בו הוא לוחץ את עצמו, אך יחד עם זאת, אסור לה לטשטש את תפיסת היסוד אותה למדנו מיוסף לפיה יש ביכולת האדם לעמוד בניסיון, ואין הוא יכול לתלות את נפילותיו בתנאים הסביבתיים. על כולנו לחרות על לוח ליבנו את האמונה שבכוחנו להתגבר על כל מכשול שניצב בדרכנו, שהרי זהו בדיוק "צלם האלוקים" שניתן לנו. חז"ל אמרו בשם הקב"ה: "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורת תבלין" וגם "כי המאור שבה מחזירה למוטב". יחד עם ה"מחלה" (היצר רע) נבראנו גם עם ה"תרופה" (התבלין בלשון חז"ל) – התורה. בכוחם של לימוד תורה והתעמקות בסודות הנפלאים המשתקפים לנו בין הסיפורים השונים על אבותינו ממש להאיר בנשמה שלנו. מניסיון אישי וניסיון של רבים נוספים, ניתן להעיד שבאורח פלא, בזכות העיסוק בחומרים האלה, הנשמה ממש מתחזקת ומצליחה להתמודד עם כל הקולות השליליים שקוראים לנו לתת דרור לכל חשק ולהתחבר לכל תאוה שיש לעולם הזה להציע לנו.

אדם שמנסה לעשות עבודה פנימית אמיתית של התמודדות עם עצמו נתקל בדורנו בקשיים לא מבוטלים. התקשורת והחברה היום מעריצים יופי וכוח חיצוני ובכל דרך מנסים לצרף ולשעבד גם אותנו לתפיסה המקולקלת הזו. הדוגמא הבולטת היא כמובן סוגיית הפרסומות שמעסיקה רבים. המפרסמים השונים, שרוצים שנקנה את מרכולתם, למדו היטב את נפש האדם והבינו שהדרך שלהם

לשכנע את קהל הקליינטים הפוטנציאלי לא בהכרח עוברת דרך הסבר הגיוני על מעלות ויתרונות המוצרים שלהם, אלא דרך פנייה למכנה הנמוך ביותר המשותף לכולנו שהוא כמובן התאוות הבסיסיות ביותר – מין, כסף וכבוד.

לדבר יש דוגמאות רבות מספור שלצערנו רובנו מכירים. האגרסיביות של אותם מפרסמים כל כך קיצונית עד שלא ניתן היום לנסוע בכבישי ישראל מבלי שתמונה לא צנועה של בחורה בגודל של 10 מ' תשקיף עליך ולא ניתן לפתוח עיתון יומי מבלי שמבטו של גבר שרמנטי הנוסע ברכב יוקרה יפנה אליך ברמיזה שכדי להיות גבר אמיתי ונחשק כמוהו עליך להיפרד מסכום עתק ולרכוש את קופסת הפח המבריקה בה הוא יושב. לפני כעשור כשלאראשונה ראיתי חברה לגיטימית המציגה את מיץ התפוזים התמים שלה באמצעות נערה קופצנית וחשופת איברים לא האמנתי למראה עיניי. הייתי נבוך עבור אותה חברה שחשבה שקהל הלקוחות שלה כה רדוד ושטחי שהוא יאמין שמיץ התפוזים טעים יותר בגלל אותה מסכנה ששכנעו אותה למכור את כבודה העצמי בעבור נזיד עדשים. היום, כאשר כמעט כל הפרסומות משדרות על אותו התדר ומתחרות אחת בשנייה בבוטות ובנועזות של אותה דוגמנית מתחלפת, נוכחתי שאותה חברה מיצים הבינה את מה שידע 3,500 שנה קודם לכן יוסף הצדיק. שניהם הבינו שהכוח של היצריות האנושית הוא כה חזק שניתן בעזרתו לכבוש יעדים אדירים. לצערנו, להבדיל מיוסף שאת ההבנה הזו המיר להחזקות רוחנית ובזכות עבודת המידות והשליטה בתאוות הגיע למדרגה רוחנית גבוהה ביותר, המפרסמים היום מנצלים את ההבנה הזו כדי להרוויח כסף ולהתעשר, גם אם המחיר הוא שהם מדרדרים את העולם מבחינה מוסרית. שיא האבסורד/החוצפה/הצחוק (תלוי מאיזה זווית מסתכלים על כך) היה כאשר לאחרונה ראיתי מספר דוגמאות נוספות ברחובות הערים של שלטי חוצות, אשר איבדו לחלוטין את הבושה, הפכו את היוצרות, ובשם ערכים נעלים כדוגמת "כבוד", "שמחה" ו"חיים" מנסים למכור את מוצריהם המסחריים. כך לדוגמא, ישנה חברה מכוניות ספורט, אשר הסלוגן שלה הוא "זה שאתה נושם לא אומר שאתה חי". מה הם אומרים לנו בעצם? כדי להרגיש חיות ושמחה אמיתיים (וכמובן לקבל כבוד מהסביבה...) צריך לנסוע מהר ולעקוף את כולם. דוגמא נוספת לכך היא חברה שבונה מגדלי יוקרה בת"א. לדבריהם, כדאי לנו לקנות שם בית כדי שנוכל "להשקיף על כולם מלמעלה". גם כאן האושר שלנו יבוא אם נהיה מורמים

משאר האנשים ונזכה למבטי הערצה על ההישגים החומרניים שהגענו אליהם. דוגמא נוספת ומוכרת יותר מידי טוב היא כמובן לחברת המשקאות השחורים, אשר לא מתביישת וגורסת כי המשקה, שהוכח במעבדות שהוא מאוד לא בריא, הוא לא פחות ולא יותר "טעם החיים". את שיא האבסורד ראיתי בפרסומת לחברת מכוני כושר, אשר הציבה דוגמנית צעירה וחטובה שקראה אלינו במבט רציני "השנה אני משקיעה במידה הנכונה". כמה חבל שאותה חברה לא יודעת שמידה טובה לא נמדדת לפי היקף המותנים, אלא פרושה, כפי שהבנו קודם לכן, בהתמודדות עם היצר הרע ורכישת תכונות טובות בנפש, כדוגמת שמחה, נתינה וותרנות.

בהקשר של ההתמודדות עם התאוות, מופיע בפרשה תאור מעניין נוסף. כשהאחים השליכו את יוסף אל הבור מוזכר כי "הבור ריק אין בו מים". רש"י שואל בפרשנותו למה כתוב שאין בו מים? הרי כתוב שהוא ריק, כלומר ברור שאין בו מים. ועל כך רש"י מוסיף – "אין בו מים, אבל יש בו נחשים ועקרבים". מאיפה ידע רש"י שיש בו נחשים ועקרבים? זה לא כתוב בשום מקום. בכך בעצם הוא בא ללמד אותנו עקרון חשוב – אין בעולם חלל ריק. אם בבור (מסמל חיים) אין מים משמע יש בו משהו אחר ושלילי (נחשים ועקרבים). אם לא נהיה עסוקים באופן אקטיבי ומודע בעשיית טוב ובחשיבת טוב אזי באופן אוטומטי יכנסו לחיינו מזיקים שונים כמו יצרים ותאוות וכמובן מידות רעות כדוגמת עצבות, עייפות, טרדות, כעס, קינאה, גאווה, וכו'.

יחד עם כל שנכתב עד כה, חשוב שנזכור שביצר העריות (מיין) יש גם הרבה מאוד כוחות חיוביים שאל לנו לפוסלם. בגמרא מופיע הסיפור המפורסם על החכמים שבזכות בקשותיהם התבטל יצר העבודה הזרה מהעולם. לאחר ההצלחה הראשונית הם ביקשו לבטל גם את יצר העריות ואכן גם קריאה זו נענתה. לאחר שלושה ימים בהם חיפשו בני האדם ביצים למאכל ולא מצאו מאחר שאף זכר ונקבה בטבע לא נמשכו אחד אל השני, הם החליטו לבקש שיצר זה יחזור לקדמותו, משום שהם הבינו שהוא זה שמניע את העולם ומאפשר את המשכיות והקיום. לא בכדי המילים יצר ויצירה באות מאותו השורש. אם משבילים לשים ליצרים גבולות ברורים ולנתבם לאפיקים חיוביים, ניתן להשתמש בכוח האדיר שלהם לבנייה, התחדשות ויצירה.

א. סיכום מתומצת על פרשת וישב

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" – לאחר שעבר תלאות רבות, כפי שקראנו בפרשיות השבוע, החליט יעקב להשתקע בארץ גושן בתקוה שימצא בה מנוחה ורוגע. אך רבות מחשבות בלב איש...

חלומות יוסף

מבין שנים-עשר בניו אוהב יעקב יותר מכל את בנו אשר ילדה לו רחל – יוסף. רק לו "עשה כתונת פסים". היחס המיוחד גרם לשנאה אצל יתר האחים כלפי יוסף, עד כדי כך, שלא יכלו להשיב לו שלום. שלא כאחיו המשיך יוסף לאהוב אותם ולכן, באופן טבעי, החליט לספר להם את החלום המעניין שחלם. בחלום נראו האחים מאלמים אלומות כשלפתע מבין האלומות מזדקפת אלומתו של יוסף. לאחר מכן סובבות אלומותיהם של יתר האחים ומשתחוות לאלומה זו.

האחים, שלא התקשו לפתור את משמעות החלום, זועמים על יוסף: "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשל בנו?", אך יוסף בתמימותו ממשיך לספר לבני משפחתו על חלום נוסף, בו נראים השמש והירח ואחד-עשר הכוכבים משתחווים לו (השמש והירח אלו הם אביו ואמו ו-11 הכוכבים מייצגים את אחיו).

גם יעקב, כשהוא שומע את דבר החלום, מביע את הסתייגותו ממנו, בתקוה שהדבר ישכך במקצת את שנאת האחים; "הבוא נבוא אני ואמך (שכבר נפטרה) להשתחוות לך ארצה" – הוא מטיל ספק באמיתותו של החלום. בכל זאת הצליחו חלומות יוסף להגביר את השנאה והקנאה אצל האחים.

מכירת יוסף

באחד הימים יוצא יוסף בשליחות אביו אל מקום המרעה, לבדוק אם הכל כשורה אצל אחיו הרועים את הצאן. לאחר מכן אמור יוסף לשוב הביתה. אולם האחים, בראותם את יוסף, החליטו כי זו ההזדמנות לשים קץ, אחת ולתמיד, להתנשאותו עליהם. בתחילה רצו ל... הורגו אך בהתערבותו של ראובן הבכור הוחלט להשליכו

לבור. הם השליכו אותו לאחד הבורות, בתוכו שרצו נחשים ועקרבים, לא לפני שפשטו ממנו את כתונת הפסים המיוחדת שנתן לו אביהם.

בכל אופן עדיין נקפס ליבם ויהודה פנה אל אחיו: "מה בצע כי נהרוג את אחינו (בבור) . . לכו ונמכרנו לישמעאלים". ההצעה מתקבלת ויוסף נמכר לאורחת ישמעאלים העושה את דרכה למצרים. בידעם שלבטח ידאג יעקב ליוסף, שהיה אמור כבר לחזור הביתה, לקחו האחים את כתונת הפסים של יוסף, טבלו אותה בדמו של שעיר עיזים ושלחוה לאביהם. יעקב הכיר מיד את הכותנת; "ויאמר, כתונת בני, חיה רעה אכלתהו, טרוף טרוף יוסף". כדין אב האבל על בנו ה"מת" קרע יעקב את בגדיו ומאן להתנחם.

לאחר שראו האחים את צער אביהם התחרטו על מעשיהם ורצו לפדות את יוסף מיד קוניו, אלא שכל החיפושים אחריו היו לשוא. את כל מרירותם וזעמם שפכו בעת על מי שהגה את רעיון המכירה – יהודה.

יהודה ותמר

בעקבות הסכסוך שפרץ בינו לבין אחיו החליט יהודה, להפרד מהם וללכת למקום אחר. שם נשא לו אשה וזו ילדה לו שלושת בנים. משבגר בנו בכורו, ער, השיא אותו לתמר, אך בעקבות התנהגותו הרעה נגזר עליו מן השמים למות בגיל צעיר. כך עלה גם בגורלו של האח השני ובבית יהודה נשאר הבן הצעיר אשר בהתאם לחוקי היבוס היה עליו לשאת את תמר, אולם יהודה התחמק מנישואים אלה בטענה שעדין הוא צעיר.

התגלגלו הדברים ותמר התעברה מיהודה. כשבאו ואמרו שכלתו הרה פסק יהודה חד משמעית שעל פי כללי היבוס היא אסורה כאשת איש: "הוציאוה ותשרף!"

ברגע זה התגלתה גדלותה של תמר, בדיבור קל היתה יכולה להוכיח את חפותה ולהוציא את האמת לאור, אך היא מעדיפה, כדי לא לבייש את יהודה ברבים, רק להציג את חותמתו ומטהו של האיש לו היא הרה, כשהיא משאירה ליהודה את האפשרות להתחמק מכל הענין. יהודה גם הוא עומד בנסיון ומודה על האמת; "ויאמר: צדקה ממני". אכן, לא פלא כי משני אלה יצאה מלכות בית דוד המפוארת.

יוסף במצרים

בנקודה זו חוזרת הפרשה לעסוק בתיאור קורותיו של יוסף אשר הגיע למצרים ונקנה על ידי פוטיפר, שר הטבחים של פרעה. הברכה שורה במעשה ידיו של יוסף ואדונו המצרי מעלהו בדרגה וממנה אותו למנהל כל עניני הבית. בהיות יוסף גם יפה תואר חשקה בו אשתו של שר הטבחים ומשלא נענה להפצרותיה העלילה עליו בפני בעלה כי הוא מציק לה. בעל הבית רגז מאוד וציוה להשליך את יוסף לבית הסוהר.

שם פוגש יוסף את שר המשקים ושר האופים שהושלכו גם הם לכלא על ידי פרעה מלך מצרים. יום אחד חלמו השניים חלומות משונים והיו טרודים בפתרון חלומותיהם, עד שהופיע יוסף ופתר להם את חלומותיהם. שר המשקים סיפר כי ראה גפן בעלת שלושה שריגים שהבשילה והוא סוחט אותה לתוך כוס פרעה שהיתה בידו. אמר לו יוסף כי שלושת השריגים הם שלושה ימים שלאחריהם יחית אותו פרעה למשרתו הרמה. בהזדמנות זו גם ביקש משר המשקים שבצאתו לחופשי יזכיר את חפוטו בפני המלך. לאחר מכן סיפר שר האופים את חלומו, בו נראים על ראשו שלושה סלים כשעל העליון עומד עוף ואוכל מן המאכלים שבתוכו. על חלומו אמר יוסף כי בעוד שלושת ימים ישא פרעה את ראשו מעליו ויתלה אותו על העץ.

ואכן, פתרוניותו של יוסף התגשמו, אך על אף ששר המשקים הוחזר למשרתו "ולא זכר שר המשקים את יוסף, וישכחהו".

פתרון החלומות ע"י יוסף

התורה בפרשיתנו מספרת לנו על יוסף הצדיק, שפתר את החלומות לשר המשקים ולשר האופים.

לכל אחד פתרון אחר – אף שלכאורה החלום נראה דומה.

(אצל שר המשקים נכנס זבוב לכוסו, ואצל שר האופים העוף מנקרת מעל דברי המאפה)

ומה פתאום הבין יוסף כי שר המשקים יחיה, ואילו שר האופים ימות?

אלא, את ההסבר לשוני בזה מסביר המגיד מדובנא הסבר במשל עצום,

משל לתמונה שהיה מצויר עליה אדם הנושא סל לחם על ראשו. באה ציפור והתחילה לנקר במקורה על "הלחם" שבסל.

עברו שני אנשים והסתכלו בדבר.

אמר אחד לחבירו: הצייר של התמונה אמן גדול הוא: הציור טבעי כל כך שאין הציפור מבחינה וחושבת את הלחם שבסל ללחם אמיתי.

אמר לו חבירו: האמת היא שהוא לא אמן גדול כל כך, כי רק את הלחם הוא הצליח לצייר בצורה כה מדהימה, שהרי אין הציפור מפחדת מפני האדם המצויר בה.

אף כך הוא הנמשל:

כששמע יוסף את שר האופים מספר "והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי", הבין יוסף שאין לפניו אדם חי אלא צל של אדם... ולכן אמר לו "ובעוד שלושת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך"...

2 החלומות – 2 תקופות – ווארט נפלא!

יש לשים לב לשינויים הדרמטיים שבין שני החלומות של יוסף.

בחלום הראשון – רק האחים משתחווים לו, ואילו בחלום השני גם ההורים משתחווים [השמש והירח].

בחלום הראשון, יוסף אף מיוצג על ידי נמשל 'אלומה' – כלומר ה'אלומות' שהם האחים משתחווים ל'אלומה' שהוא יוסף. ואילו בחלום השני, רק ההורים והאחים מיוצגים על ידי נמשל 'השמש והירח והכוכבים', ואילו יוסף מופיע כעצמו ללא נמשל 'משתחווים לי'.

והביאור פשוט 2 החלומות מיוצגים שני השתחוויות שהשתחוו ליוסף, הפעם הראשונה כשהאחים באו לקנות אוכל – וכבר אנו מבינים מדוע ההורים לא מופיעים בחלום, מהטעם הפשוט שבשעת השתחוויה זו הם לא היו ולא השתחוו שכן רק האחים ירדו לשבור אוכל. אבל החלום השני מתיחס להשתחוויה השנייה

שהשתחוּו כאשר ירדו יעקב ובניו למצרים, שם גם השתחוּוה יעקב ובלהה שגדלתו כאמו, ראה ברש"י על הפסוק 'והנה השמש והירח'.

מעתה נבין גם את ההבדל השני, בפעם הראשונה השתחוּו האחים ליוסף, לא כי כבדוהו כמלך גדול אלא פשוט מאחר שהם רצו 'אוכל' ועליהם היה להשתחוּו כדי לקבל את האוכל, יוסף היה מבחינתם 'אלומת תבואה' – אופציה לקבלת אוכל לכן החלום היה אלומות תבואה שמשתחוּו לאלומות אחרות, לא כן בפעם השנייה, כשבאו יעקב ובניו למצרים, ההשתחוּוה היתה ליוסף כמלך של כבוד, שם החלום היה 'משתחוּוים לי' לא לאוכל שאני מיצג, אלא לאני עצמי, המלך.

ב. מחלוקת יוסף ואחיו – אז והיום / הרב זלמן ברוך מלמד

א. בראותי את פרשת יוסף ואחיו, עולים בי הרהורים, האם הקרע היום בין חלקי

העם, חמור יותר מהקרע שהיה בין יוסף ואחיו? האם השנאה היום בין חלקי

העם גדולה יותר מאשר השנאה ששנאו האחים את יוסף? קשה להחליט

לכאן או לכאן. אולי אפשר לומר כי כאז כן עתה. גדולי הדורות הסבירו,

שהשנאה בין יוסף לאחיו נבעה מחילוקי דעות אידיאולוגיים ולא מרוע-לב

סתמי, היתה זו מחלוקת שנבעה מפערי השקפות-עולם תהומיים.

אחי יוסף חשבו שיוסף נוטה לדרך זרה ומסוכנת, דרך המנוגדת לדרך

האמת, וצריך להרחיק אותו מהמשפחה, כדי שלא יסית את האחרים. ליוסף

יש נטיות כלפי חוץ, הוא מדגיש את הערך של הקשר עם עמים אחרים, הוא

אומר: עלינו לפעול בתוך העמים האחרים, כך נשפיע יותר, אסור לנו

להתבודד ולהסתגר. האחים ראו בדרך זו סכנה. דרך זו יכולה להביא

להתבוללות, היא מטשטשת את הייחוד הלאומי הרוחני, היא מבליטה מדי

את המשותף שיש בין עם ישראל לעמים.

כך אמנם הם דברי הנביא על אפרים, מזרעו של יוסף: "אפרים בעמים

יתבולל" (הושע ז, ח). וכך יוסף מתבטא בפגישה עם אחיו: "שמני אלקים

לאדון על כל מצרים" (בראשית מה, ט). לאמור, הנה בדרך זו אוכל להשפיע

על מצרים, אבל האחים, ובראשם יהודה, חלקו על יוסף: הם סברו, שלעם

ישראל דרך מיוחדת, ועליו לחיות את חיי המיוחדים לבדו. התואר של

ישראל – "עם לבדד ישכון" (במדבר כג, ט) אינו שלילי, אלא חיובי, אין זו

בדידות שבדיעבד, אלא של לכתחילה. לא צריך לשאוף לברוח מהבדידות, אי-אפשר לברוח ממנה, ועלינו לשמור עליה, לשמור על הדרך המיוחדת, העצמאית, העליונה, האלקית, לשמור על המסגרת, ובכך להיות אור לגויים. לא נהיה אור לגויים על-ידי עירוב איתם.

מזרעו של יוסף, מאפרים, יצא ירבעם, שהעמיד עגלים לעבודה-זרה, כתוצאה מהקשר עם הגויים. במקום להשפיע עליהם, הושפע מהם. אבל יוסף חשב: אסור להישאר במצב של בדידות לאומית. כולם יהיו נגדנו, לא נוכל להחזיק מעמד! זו לא דרך נכונה להיות נגד כולם, צריך לסלק את השנאה והקנאה שבין ישראל לעמים, ורק כך נוכל להתקיים, רק כך נוכל להשפיע ולתרום לעולם כולו. נוכל להרים את כולם לגובה הרוחני שלנו. לעומתו אומר יהודה: דרך זו מסוכנת, היא מביאה להתבוללות. עלינו לשמור על המסגרת הרוחנית המיוחדת, להיות עם לבדד, ואחר שנגבש את הכוחות שלנו ונעלה לפיסגת הדרך שלנו, מתוך כך נמלא את ייעודנו הכללי אנושי.

כך שולטות שתי השיטות, שיטת יוסף ושיטת יהודה, עד ביאת גואל.

בתחילה קם משיח בן יוסף, ואחר-כך קם משיח בן דוד, ומנצח את ניצחונם של ישראל. כשם שהמחלוקת בין האחים הסתיימה באיחוד לבבות, כך בעז"ה יאוחדו הלבבות בקרוב, והאומה כולה תתאחד ותדגול בשם ד' אלקינו, ד' אחד.

ב. ישנם אנשים שיש להם כישרון להסתדר בכל מקום. גם במצבים קשים הם משתדלים למצוא את הטוב שבכל מצב ולהשיג אותו. לעומתם ישנם אחרים, שמחפשים את השלמות. לאלו אין כל ענין בשיפור מצבי-ביניים חולפים, פניהם אל השלמות המלאה. תכונתו של יוסף הצדיק היתה שבכל מקום שהיה, הוא מיצה את כל מה שהיה ניתן למצות באותו מקום ובאותה השעה. הוא הִנְדָּד למצרים ונעשה עבד לפוטיפר. שם הוא מצליח, ונעשה מנהל ומופקד על כל ביתו. אחר-כך אוסרים אותו בבית-האסורים. גם שם הוא מצליח, ונעשה אחראי על כל בית-הסוהר. אחר-כך הוא מתמנה שליט על כל מצרים.

בנטייה זו, של מיצוי כל מה שאפשר בכל מקום, גם בגלות, גם בעבדות, גם

בבית-הסוהר, יש מעלה, אבל יש בה גם סכנה. כי אפשר להיות מרוצים מהמצב הקיים, ולשכוח את השאיפות, את שאיפת השלמות, ואכן, כאשר יוסף הצליח בבית פוטיפר, אומרים חז"ל שהחל לסלסל בשערו, להיות מרוצה מעצמו יתר על המדה, וקצת שכח את ייעודו, את עברו ואת עתידו. על-כן העמידו הקב"ה בניסיון עם אשת פוטיפר. יש בדרך זו סכנה: הנה יוסף נעשה שליט על כל ארץ מצרים והוא מזמין את אביו לבוא, לרדת מארץ-ישראל למצרים, באופן זמני כמובן, אך הזמניות הזו מסוכנת, כי היא יכולה להימשך, ואכן זה מה שקרה: ישראל השתעבדו למצרים זמן רב. ליהודה לעומת זאת, דרך אחרת, הוא שואף לשלמות מלאה, לגאולה שלמה, אינו מסתפק בגאולה זמנית, ובהקלה מצרות השעה, אלא מצפה הוא אל הגאולה השלמה. אכן, שני הכוחות הללו משלימים זה את זה. אי-אפשר שלא להזדקק לשיפור העכשוי בכל מצב, שכן בלי זה, אפשר להתמוטט ולהיאבד, כי אם לתקן הכל אי-אפשר ולשפר קצת אין חפץ, אפשר ליפול לגמרי. יש הכרח לשמור על גובה, בכל מצב. מאידך, אסור לשקוע בעכשויים, עד כדי שיכחה של השאיפות הגדולות, העתידיות. כך, במשך כל הדורות שלטו שתי התכונות המנוגדות, והמשלימות זו את זו. מאז התעוררות התחיה-הלאומית, מאז התעוררות הציונות, נמשך הויכוח בין שתי הגישות: בין הגישה הפרגמטית, הריאליסטית, ובין בעלי החזון השלם. בתחילה התנהל הויכוח על תוכנית אוגנדה. מקלט לילה, פתרון מוצלח, אם כי זמני, לעם היהודי. הצעה פרגמטית-מציאותית, אבל מסוכנת, הסכנה: פן תישכח המטרה והייעוד התכליתי, שלא תישכח ירושלים. שם ניצחו בעלי החזון. אחר-כך באה הצעת החלוקה. שם ניצחו הפרגמטיים. וכך עכשיו הויכוח בין אנשי ארץ-ישראל השלמה ובין הנוטים לויתורים ולחלוקת ארץ-ישראל מחדש, בין בעלי החזון, ובין הריאליסטים, כביכול.

יש כאלה שיש להם כח פריצה התחלתי, אבל אינם בנויים להשגת השלמות. ויש שיש להם יכולת להשלים, אבל אין להם כח הפריצה ההתחלתי. ההתחלות קשות, יש הרבה טעויות, ההישגים אינם שלמים, יש הרבה בוסריות בתחילת הדרך, אבל זהו בדיוק כוחם של הפורצים: לפרוץ בלי

שלמות, לספוג את הקשיים ההתחלתיים. בלעדי הפורצים, לא תהיה התחלה, וממילא לא יהיה המשך. הם יכולים רק להתחיל, ואחריהם יבואו הממשיכים, אנשי החזון השלם, שיביאו את המהלך לשלמותו המלאה. בתחילה, – משיח בן יוסף, ואחר-כך – משיח בן דוד. כך היה בכל הדורות. יוסף, הכח שדוחף תמיד קדימה, לא נרתע מהתמודדויות, לפעמים הוא מושך את העם לשלבים קשים, שאותם צריך לעבור ולהמשיך. על-ידו יורדים מצרימה, ומתחיל כיבוש הארץ, ויהודה הוא המשלים.

גימטריות לפרשת וישב

ג. "וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתָנֶת פָּסִים" (בראשית לז, ג).

בן זקנים = 259. כנגד יעקב = 259. & ומובא במדרש תנחומא, פרשת וישב: "אלה תולדות יעקב יוסף אתה מוצא שהיה יוסף דומה לאביו בכל דבר וכל מה שעבר על יעקב כך עבר על יוסף".

ד. "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי" (בראשית לו, ו)

ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי & – ר"ת & "שנאה". יוסף מספר את החלום לאחיו וזה גורם שאחיו ישנאו אותו, כמו שכתוב בפסוק ח': וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׂנֵא אֹתוֹ עַל חֲלֹמְתּוֹ וְעַל דְּבָרָיו.

ה. "וַיְהִי כְשִׁמְעוּ כִּי הִרְיַמְתִּי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיָּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה" (בראשית לט טו)

סופי התיבות שיוצא זה המילה "אבוי" שנגרם לו ליוסף הצדיק היה לו צער גדול וסבל רב בגלל כל זאת.

שר המשקים = 995 = על כוס יין מלא כְּבִרְכַּת יְהוָה = מצוה גדולה להיות בשמחה. שר המשקים הוא אשר נותן את כוס היין למלך, והיין מרבה ומביא גם לשמחה.

ו. " וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְדוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. " (לז,א)

כיון שאמר הכתוב בארץ מגורי אביו הרי כבר ידענו שארץ כנען היא זו ומה שב הכתוב ופירט.

אלא ללמדנו הוא בא, שהרי אחז"ל דמה שהיה ירא יעקב שיהיה ביד עשיו להרגנו הוא מפני שני מצוות שהיה ביד עשיו לקיימם ולא ביד יעקב. ואלו הם מצות כיבוד אב ומצות ישוב ארץ ישראל, ומעתה היינו הא דאמר קרא וישב יעקב שבא לישוב בשלוח, ופירש הכתוב הנך תרי טעמי שבא לישוב בשלוח ולא יהיה ירא מעתה כלל, כי הרי הוא בארץ מגורי אביו ומעתה בידו גם לקיים מצות כיבוד אב, וכן בארץ כנען היינו מצות ישוב ארץ ישראל, ושוב בידו לקיים מצוות אלו שנחסרו מעמו, ומעתה כל המצוות בידו ושפיר יש לו לישוב בשלוח.

ומובן לפ"ז המשך המקראות, דסו"ס הרי כ"ב שנה שהיה בבית לבן נחסרו מעמו הנך ב' מצוות שחיובם תמידי, וע"ז המשיך אלה תולדות יעקב יוסף וכו', היינו דמעשה זה של יוסף שנאבד מעמו כ"ב שנה היה בחינת כפרה על כ"ב השנים שנחסרו מעמו אותם מצוות.

ז. " וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְדוּרֵי אָבִיו " (לז,א)

רש"י ביקש יעקב לישוב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישוב בשלוח אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישוב בשלוח בעוה"ז

שגם כשקפץ עליו ענין רוגזו של יוסף היה מונע עצמו מהרוגז וישוב בשלוח.

ונראה לפי מה שמפרש רש"י "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב שבאמת כבר אין להם שייכות לכל ענין של התאוות שכבר נתגברו על זה. וא"כ במה יקיימו הצדיקים את מצוות לא תעשה?

אלא זה מה שאנו רואים כאן שמביא להם הקב"ה ניסיון של מידת הרוגז, וע"י שעומדים בניסיון זה מקבלים הם שכר על קיום מצוות לא תעשה.

ח . " וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ פנעז. " (לז,א)

פרש"י ביקש יעקב לשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישוב בשלוח אמר הקב"ה לא דיינן לצדיקים מה שמתקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישוב בשלוח בעוה"ז.

והקושיא מפורסמת דמה שביקש יעקב אבינו שלוח הרי היתה בודאי רק כדי שיוכל לעבוד הבורא יתברך מתוך שלוח בלי טורד ומונע, א"כ מדוע איפה אמר הקב"ה לא דיינן לצדיקים וכו' ומנע ממנו השלוח הלא הקב"ה רצון יראיו יעשה ורוצה בעבודת הצדיקים. וכן הרמב"ם בפ"ט מהל' תשובה ה"א כתב דזהו כל טעם השכר בעולם הזה, כדי לתת מנוחה להצדיקים להמשיך בעבודתם ולימוד התורה. וז"ל והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורבויה כסף וזהב כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא, עכ"ל.

ויש מפרשים מהאי טעמא שהפשט הוא בניחותא שאמר הקב"ה שבאמת לא דיינן לצדיקים וצריך שיהיה להם שלוח גם בעוה"ז, אלא שלפי"ז לא יצדק סיוס המאמר קפץ עליו רוגזו של יוסף דמזה משמע שלא השיג השלוח.

ובמדרש איתא זה המאמר בסגנון אחר שהשטן אומר כן וז"ל א"ר אחא בשעה שהצדיקים יושבים בשלוח ומבקשים לישוב בשלוח בעוה"ז, השטן בא ומקטרג אמר לא דיינן מה שהוא מתקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישוב בשלוח בעוה"ז, וזה כבר מתקבל על הדעת שהשטן יאמר כן כי לו נאה ולו יאה דיבורים כאלו, אבל איך יתכן שהקב"ה יאמר דבר כזה כמ"ש רש"י ז"ל.

ואמר האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסאטמאר זצ"ל בכ"א כסלו תשל"ט (בשנה האחרונה של חייו) דהנה יעקב אבינו כאשר התחיל להניח יסוד לגדל דורות כשרים בהיותו בארץ כנען התבונן בדעתו וראה שהוא נוטל על עצמו עול גדול ומשא כבידה, ובהאי פחדא הוה יתיב כיצד יוכלו להתקיים הדורות הללו שיתגדלו

ע"ד ישראל סבא, מי יכלכלם ומי יתמוך בהם להחזיקם, והלא עלולים שם להכשל ח"ו בקבלת תמיכה מבני אדם שאינם מהוגנים וזה עלול לקלקל הכל ח"ו דכח הפועל בנפעל, כמ"ש הרה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב זלה"ה בספרו אגרא דכלא פ' שופטים ועוד בכל מקום בספריו הקדושים דזו קבלה בידינו מרבתינו הק' דכח הפועל בנפעל. ומזה היה מפחד יעקב אבינו שלא יתקלו בזה שזה עלול לקלקל כל יגיעתו שיגע להקים דורות כשרים, והיה יעקב אבינו דואג ומיצר מהיכן יוכלו לקבל תמיכה ממקורות כשרים, ואם יהיו זקוקים להשפעת הממון של יושבי ארץ כנען המקולקלים זה עלול לילך ולהזיק ח"ו.

וכאשר ראה הקב"ה גודל פחדו של יעקב אבינו הכין לו מקור השפעה ממקור הקדושה שיוכלו להתקיים ולא יהיו זקוקים לממון הרשעים, ומה היה מקום ההשפעה, מה שקפץ עליו רוגזו של יוסף שע"ז נתגלגלו הדברים שנמכר למצרים ונעשה שם מלך וכל אוצרות הכסף באו תחת ידו ורשותו כמ"ש וילקט יוסף את כל הכסף (בראשית מז, יד) ומעתה ע"ז היתה כל ההשפעה הבאה לבית יעקב מקורה ממקור הטהרה מקור הקדושה, וז"פ ביקש יעקב לישב בשלוח שרצה להקים יסוד איתן כראוי מוצק שכל ההחזקה תהיה ממקור הטהרה ולא יצטרכו להנות ממקורות זרים, ע"כ עשה הקב"ה רצון צדיק וקפץ עליו רוגזו של יוסף וע"ז לעבד נמכר יוסף ובאה כל ההשפעה לבני ישראל אך באמצעותו ובזה נתקיים רצונו של יעקב אבינו.

והשתא יתבארו דברי רש"י אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה, בניחותא, והכי פירושו אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמוכן להם לעולם הבא, כלומר אין הם מסתפקין במה שסיגלו לעצמם מצוות ומעשים טובים, וכבר קנו לעצמם עולם הבא, אלא שהם מבקשים לישב בשלוח בעולם הזה, פירוש שהם חפצים להיות שלווים ובטוחים ולידע מה יהיה עתיד הדורות שהקימו, שהם מתאמצים להקים להם יסודות נאמנים ממקורות כשרים, שזהו יסוד קיומן, ולפיכך קפץ עליו רוגזו של יוסף, שע"ז יוכל לשבת בשלוח בעוה"ז ויהיה נכון לבו בטוח בעתידן של הדורות שהקים.

ומה דאיתא במדרש אמר השטן לא דיין לצדיקים יתפרש בלשון תמיהה, שהשטן מפתה את הצדיק וכי לא די לך מה שהכנת לך מצות ומעשים טובים שתהנה מהם

לעולם הבא, מה לך להתאמץ עוד בהקמת דורות ולהתעמל בקיומן. אכן הקב"ה רצון יראיו יעשה, ולפי שראה גודל הדאגה שהיה ליעקב אבינו עבור הדורות, הכין לו יסוד נאמן במה שהביא עליו רוגזו של יוסף, ובזה היה לבו סמוך ובטוח שיהיה לבניו קיום על דרך ישראל סבא.

ט . מאיגרא רמה לבירא עמיקתא – ולהיפך (לז,א) / הרב שלום יוסף ברבי.

פרשת וישב (שבוי) – בירא עמיקתא ואיגרא רמה – (חגיגה ה:)

רואים אנו בפרשתנו מוטיב החוזר על עצמו כמה וכמה פעמים והוא: 'מבירא עמיקתא לאיגרא רמה' וכן להיפך.

יוסף – בתחילה יוסף הצדיק מועדף על פני אחיו ומקבל כתונת פסים מאביו בעוד שהאחים מקבלים כותונת פשוטות. בנוסף, בחלומותיו המיוחדים מוצג הוא כמלך ואחיו כעבדים המשתחוים לפניו. נראה שיוסף מקבל מעמד של מיוחד ומעולה מן השאר אך לפתע הכל מתהפך. כשהולך יוסף לשאול בשלום אחיו, מטכסים האחים עצה אחת להמיתו ומחליטים בסופו של דבר להשליכו לבור. לאחר מכן נמכר יוסף לסוחרים ישמעאלים ומדינים עד שמגיע למצרים לביתו של פוטיפר שר הטבחים. שוב פעם ממשרת פשוט ועלוב יוסף הופך להיות האחראי הראשי בבית פוטיפר וכל מהלך קטן וגדול שנעשה בבית השר, עובר תחת ידו של יוסף. נראה שיוסף הגיע לנחלה. אך כידוע קורה המקרה עם אשת פוטיפר ויוסף הצדיק מושלך שוב פעם לבור על לא עוול בכפיו. מאיגרא רמה....

בבית הסוהר מקבל יוסף את ברכת ה' ובכל עיסוקו, ה' מצליח בידו.

יעקב – לאחר התלאות המרובות שעברו על יעקב ברוב שנותיו, מבקש הוא לשבת בשלווה וברוגע ולהנות מברכת אביו. ובאמת "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" מפרשים, שתיקן יעקב את מצוות כיבוד ההורים ומצוות ישוב הארץ, זמן מושלם למנוחה ולנחלה. והנה קפץ עליו רוגזו של יוסף ברגע אחד התהפך מזלו ובנו האהוב נאכל ע"י חיה רעה, והישיבה שחשב לשבת בנחלתו הפכה לישיבה של אבל מספד ובכי.

האחים – באותה התקופה אחי יוסף תפסו פיקוד על רכוש אביהם והיו רועים את הצאן הרב שהיה ברשותם. רק שנבין כמה צאן היה בידם אם 11 אחים ועבדיהם המרובים היו צריכים לרעותו, כמות עצומה של צאן ובקר.

מבחינה כלכלית, האחים הגיעו למעלה רמה והפכו להיות כמו מלכים הכל היה פרוש לפניהם, כוחם הרוחני והגופני ועושרם הרב והעצום. והנה בא יוסף ומוריד מעליהם את ברכת המלכות ע"י זה שמספר להם חלום שבו הם משתחוים לפניו וכורעים ברך בפניו וזהו חלום קשה המצית בתוכם שנאה לנער האהוב והמוצלח שהקטין והחליש את מעמדם הרם.

אך כאשר דרכיהם מצטלבות במרעה, מתכננים הם להורגו ובסופו של דבר משליכים אותו לבור ומוכרים אותו לעבד, לאורחת ישמעאלים המשוטטת במקום. ושוב ידם חוזרת להיות על העליונה.

השרים – שר המשקים ושר האופים יסכמו את המוטיב החוזר על עצמו, אחד לטובה ואחד לרעה.

שר המשקים האחראי על כל מה שקשור לשתייה וליין בארמון פרעה, (ער, פה – ערני לכל מה שנכנס לפיו) מקבל עונש על חוסר תשומת הלב למשקה פגום המוגש למלך. מיד המלך מצווה להשליכו לבית הסוהר בכדי לדעת מה יעשה לו.

וכן שר האופים האחראי על מיני המאפה שבארמון חוטא בחטא דומה ומקבל עונש דומה.

שניהם נמצאים כרגע בתחתית לאחר שהיו במעלה מאוד מכובדת. לילה אחד שניהם חולמים חלום המטריד את מנוחתם ונער עברי בשם יוסף פותר להם את חלומם לפי חכמתו ורוח קדשו. לשר המשקים הוא פותר לטובה ("ויספר" – שמומליץ לספור כסף לפותר החלומות מסכת ברכות נו. בר הדיה אביי ורבא) ולשר האופים ("ויאמר" – אמירה לא מספיקה, כדאי לספור כסף). לרעה, למוות.

הלימוד: לכל אדם בחיים תקופה טובה ופחות טובה ולפי התקופה וטיבה, כך גם תחושת האדם והרגשתו. פעמים שתקופה לא טובה גורמת לאדם לחוש יאוש וצער ולהרגיש שאין עליו ברכה ח"ו. ברגעים אלו צריכים אנו להיזכר בפרשתנו ולראות

איך דברים קשים שעברו על אבותינו הסתיימו והפכו לטובים ומועילים בעבורם ואפילו בעבורנו. וכן לזכור תמיד שהקב"ה מארגן את עולמנו לטובתנו וגם אם נראה שקשה ומעיק צריכים אנו להביט השמימה ולומר "תודה רבה" על הכל, מפני שבסופו של יום, אנו נגלה שהגענו לבור ולאפלה, בכדי למלוך ולהאיר על העולם.

ופעמים שמחכה לנו משהו טוב מעבר לפינה, אך בכדי להכין את הכלי שיקבל את הטוב, צריכים אנו לעבור דרך מסוימת שפעמים אינה קלה.

וכן יש לדעת שצריכים אנו התגברות עצומה על תחושות אלו משום שבתוכנו קיימת תכונה מוזרה הגורמת לרע להראות ארוך וקשה ולטוב להראות קצר ומובן מאליו. למרות שבפועל, הטוב נמשך זמן יותר מהרע.

אנו מוכרחים להיות מודעים וללמוד לשמוח ולשמח את עצמנו בטוב הקיים בנו ואם לא בנו אז במשפחתנו ואם לא במשפחתנו אז בחברנו ואם בא לחברנו אז בעולמנו.

וכך אנו צריכים לפעול: לקצר במחשבתנו את התקופה הרעה וליהנות להודות ולשמוח בתקופה הטובה. איך עושים את זה? פשוט וקל ע"י התובנה שכל מה שנעשה לנו נעשה ע"י הקב"ה, שהוא אוהב ודואג לנו יותר מכל.

ולזכור, שגם מבירא עמיקתא כמזלו של יוסף הצדיק, ניתן להגיע ב"ה לאגרא רמה ולמלוך על ארץ שלמה.

י . " וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְוָרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. " (לז,א)

רש"י: ביקש יעקב לישב בשלוח, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוח, אמר הקדוש ברוך הוא: לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה!

באיזה שהוא מקום התרגלנו למחזור קריאת פרשיות התורה. "הסיפורים" ידועים, "הסוף" ידוע. מסופר על כפרי שקבע משכנו בעיר הגדולה וזכה סוף סוף לשמוע את קריאת התורה בשבתות. כשהגיעו לפרשה זו, עקב אחר עלילותיו של יוסף בנשימה עצורה. כשאחיו התנכלו לו להמיתו, והוא הלך והתקרב אליהם. לחש

אותו כפרי בהתרגשות: "יוסף, יוסף! אל תלך, אל תתקרב, שא רגלך וברח!" אבל, אבוי, יוסף לא שמע לעצתו והמשיך בדרכו, נלכד והורד אל הבור. נמכר לישמעאלים, ונעלם בעננת אבק לכוון מצרים.

כעבור שנה שב הקורא לקרא בפרשה. שוב יורד יוסף לשכם והולך לדותן, אל אחיו המתנכלים להמיתו! הפעם ישב הכפרי נוקשה וסינן מבעד לשפתיו הקפוצות: "הפעם לא ארחם עליך! בשנה שעברה עשו לך אותו "תרגיל" ועדיין לא למדת לקח!"...

בסיפור זה יש מהאמת העצובה. אנו קוראים בפרשיות התורה כמו שינון וחזרה גרידא, בעוד שמחזור קריאות התורה צריך להיות עבודנו כסיבוב המקדחה ההולכת ומעמיקה בכל סיבוב!

אומות העולם מונות ל"חמה" וישראל לחדשי "הלבנה". סיבוב החמה קרוי שנה, מלשון שינון וחזרה. אבל היקף הלבנה קרוי חודש, מלשון התחדשות מתמדת. היו מגדולי ישראל שבכל שנה למדו את פרשת השבוע עם מפרש אחר. אחד המפרשים מבאר את הנאמר "ויוסיפו עוד שנוא" – ראשי תיבות עשו! הכוונה היא שהשבטים ידעו שלאברהם אבינו היו שני בנים. אחד מהם נבחר, והשני נדחה שיצא ממנו פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו. ידעו השבטים שליצחק אבינו – סבם, היו שני בנים תאומים, האחד קיבל את ברכת אביו שכללה גם את ברכת סבו "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך", והשני נדחה, ויצא ממנו איש יודע ציד, איש שדה. עתה, חששו ש"ההיסטוריה חוזרת על עצמה". שנים עשר בנים ליעקב, כולם אהובים, כולם ברורים, כולם עושים באימה וביראה רצון קונם. יוסף מביא את דיבתנו רעה, קונה את לב אבינו ומרחיקו מאתנו וחולם חלומות מלוכה. הוא חותר לקחת את הברכות, שנהיה דחויים כישמעאל וכעשיו והוא יהיה לאב הרביעי. לכך לא הסכימו, כנגד זה התקוממו בכל יישותם. בעינינו זה נראה תמוה – אנו מבינים את הדין שמחללים שבת בעבור הצלת חיי הגוף, אך אין אנו מודעים שמחללים שבת גם כדי להציל רוחניות של יהודי כדי להצילו מצפרני השמד, והרי דין הוא הנלמד מקל וחומר: אם על חיי שעה מחללים, על חיי נצח לא כל שכן!! מעשה ברב של עיירה קטנה שהגיע לביקור אצל החפץ חיים זצ"ל. חקרו החפץ חיים, ונודע לו שהמקוה באותה עיירה סגורה מזה חדשיים – הקיר התמוטט ואין

כסף לתקנו. "יש שם עשירים", אמר הרב, "אבל אין לי השפעה עליהם.

ממשכורתי הדלה לא אוכל לבנות את הקיר", הצטדק. "אז מה ביכולתי לעשות?"
... "מה ביכולתך לעשות?" תמה החפץ חיים – "להתעלף הרי אתה יכול!!!..."

עלינו לאמץ את השקפתם של השבטים הקדושים שהרוחניות היא חזות הכל. לו היינו רואים הדרדרות רוחנית כחולי הגוף, הלא מזדעזעים היינו ממראה עינינו ולא היינו יכולים לישון בלילות.

חנוכה בפתח, ימי האורה, ימים בהם מעלים אנו את אור הנרות הזוהר, אור המצוות והאמונה. מובא במדרש ש"חושך – זו מלכות יוון" ואת החושך מגרשים בנרות החנוכה – "אורה" – זו תורה, "כי נר מצוה ותורה אור". את הנרות מדליקים אנו בחלון, מאותתים לרחוב: "כאן מאיר האור", אות ורמז למהפכה הרוחנית של החשמונאים – לגירוש החושך של השחיתות והכפירה. אבל חכמים הינחו אותנו כיצד לעשות זאת: בהדרגה, צעד אחר צעד – מוסיף והולך, עוד נר ועוד נר!

כך מצינו שפעל ראובן כשביקש להציל את יוסף. לא דרש לשחררו מיד. לעזבו ולהניחו לנפשו. לא היו שומעים לו. מה עשה, הציע שלא ישפכו דם בידים, שישליכו אותו לבור שורץ נחשים, שיניחוהו שם למות מעצמו. לאחר מכן, חשב לשוב אל הבור ולחלצו. ולמעשה הכין את הקרקע להצעת יהודה למכרו לישמעאלים, להצלתו. זו הדרך היחידה למהפך המיוחל – המהפך הרוחני. עלינו להדליק את האור, להצית את הלהבה, וכבר נאמר בתהילים: "מאויבי תחכמני", נלמד מהיצר הרע – "בכל יום ויום יצרו של אדם מתגבר עליו ומבקש להמיתו". רצונו של היצר הרע הוא לאבדנו מכל וכל, אך בפועל הוא נוגס נתחים נתחים – "היום אומר לו עשה כך ומחר עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה, ועובד".

נפעל גם אנו כך ובמיוחד בימי החנוכה, עוד התחזקות באמונה ועוד התחזקות בקיום מצוות עד שנעמיד עצמנו על בסיס איתן!..

י"א . " וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ פְּנֵעוּ. " (לז,א)

נאמר ברש"י: בקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רגזו של יוסף. מה פשר הלשון "קפץ עליו רגזו של יוסף", הלא "קפיצה" היא לשון דילוג וזריזות, ומה ענינה לכאן?

אומר רבי מרדכי דרוקר בספר "תכלת מרדכי": יעקב השתוקק והתאוה "לישב בשלוה", דהינו לזכות ליום שבו "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" (עובדיה א, כא), שאז לא יהיה עוד שעבוד מלכויות ויוכלו ישראל לעבוד את ה' בשלוה ובנחת. וכך כתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים (פרק יב הלכה ד): "לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בעכו"ם, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא".

אולם יש סדר לבריאה, ויש זמנים ומועדים למאורעותיה ומקריה, ומכיון שמן השמים נגזרו על ישראל גלויות ושעבודים, הרי גאולתם לא תבוא לפני שימלאו ימיהם של כל אותם גלויות ושעבודים. אולם כשראה הקב"ה עד כמה מתאוה יעקב "לישב בשלוה" ולזכות לגאולה השלמה, שאז יוכל לעבדו בשלוה ונחת, מה עשה? "קפץ עליו רגזו של יוסף", זרז והקדים את מקרהו של יוסף, שממנו התחילה השתלשלות המאורעות שהביאה לשעבוד מצרים, ובעקבות זאת תזרז ותקדם הגאולה השלמה, כי בא מועד.

י"ב . "אלה תלדות יעקב יוסף" (לז,ב)

מביא רש"י את דברי המדרש שמספר כי סוחר פשתן אחד נכנסו גמליו טעוני פשתן לחצר, היה שם פחמי אחד שהיה תמה אנא יכנס כל הפשתן הזה? היה שפ פיקח אחד שהשיב לו: מה אתב תמה? ניצוץ אחד יוצא מהמפוח שלך ושורף את הפשתן כולו!

כך יעקב ראה את כל אלופי עשיו הכתובים למעלה, תמה ואמר: מי יכול לכבוש את כולן? אלא את זה רומז לנו הפסוק "אלה תולדות יעקב" מי הם תולדות יעקב? יוסף. שעליו נאמר (עובדיה א' יח) "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", שניצוץ יוצא מיוסף שמכלה וסורף את כולם!

דברי המדרש הללו – אמר הצדיק רבי אברהם יעקב מסדיגורא – רומזים למחשבה עמוקה עד מאוד!

הפשתן מרמז על המון העם שלא זכו כלל לתורה ואם כן עולה השאלה איך יזכו לשבת לעתיד לבוא בבית ה'?

על כך משיב הפיקח שאפילו אדם פשוט ביותר, אם רק יתלהב לעבוד את ה' יתברך בכל להט נפשו, הרי שניצוץ קדושה זה ישרוף את כל הזוהמה עד שיגיע למדרגה גבוהה ביותר.

י"ג . " וַיבֹא יוֹסֵף אֶת-דִּבְתֵּם רְעָה אֶל-אַבְיָהֶם" (לז, ב)

כותב רש"י שהיו אוכלים אבר מן החי.

כבר תמהו המפרשים שמכל צד שנסתכל הבנים של יעקב אבינו עשו לכאורה מעשה רע. או שהם באמת אכלו אבר מן החי, או שיוסף שיקר לאביו.

ואפשר לתרץ שהאחים באמת ניסו את יוסף אם הוא הולך רכיל וכשהוא היה מגיע היו אומרים אחד לשני איזה תענוג זה אבר מן החי ועוד כיוצא בזה והוא היה ישר רץ לספר לאבא מה שהוא שמע כדי שיוכיח אותם ויחזירם למוטב אבל הם באמת לא אכלו אבר מן החי.

וזה כוונת הפסוק דיבתם רעה ולא מעשיהם רעים. כי בפועל לא ראה מעשים.

(הגהת העורך: יש שתירצו על פי מחלוקתם של ר' יוחנן וחזקיה במסכת חולין דף קכ"א האם בהמה שמפרכסת לאחר שחיטה דינה כבהמה חיה, והנוטל מבשרה עובר באיסור אבר מן החי, או שהיא נקראת מתה ומותרת כבר באכילה. יוסף למד שהיא עדיין בחיים ולכן אסור לאכול מבשרה כי זה אבר מן החי ולכן הוציא את דבתם רעה, אבל אחי יוסף למדו שמותר לאכל וא"כ אין כל בעיה).

י"ד . אלה תולדות יעקב: יוסף!!! (לז, ב)

כל איש ישראל אמר הרבי ר' מנדלי מרמינוב: נקרא בשם "יעקב" ועל כל אחד ואחד נאמר "אלה תולדות יעקב",

ומי הם? "יוסף", שלא יעמוד במקום אחד, כי אם יוסיף התמדה בתורה ומצוות ומעשים טובים וילך מחיל אל חיל בעבודת ה'.

ט"ו , "ועשה לו פתנת פסים" (לז,ג)

על פסוק זה מביא רבינו בעל הטורים מספר רמזים נפלאים:

פסים בראשי תיבות מרמז על כל הצרות שעברו על יוסף פוטיפר סוחרים ישמעלים מדינים.

המילה פסים מניינה בגמטריה קץ ובכך נרמז שע"י זה ירדו בניו למצרים וישתעבדו, ולאחר מכן הקב"ה יחסר מניין קץ שנים מן השיעבוד.

עוד נרמז בפסוק: שימלוך יוסף על מצריים פ שנים מתוך סים שהוא מנין שנותחו שכידוע נפטר יוסף בגיל מאה ועשר שנים!

עוד נרמז בפסוק זה מה שאמרו חז"ל בפרק ראשון של מסכת שבת (דף י' עמוד ב'): בשביל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף יותר משאר אחיו נתגלגל הדבר יורדו אבותינו למצריים. ואכן המילים ועשה לו כתונת פסים, מניינה בגימטריה משקל שני סלעים מילת!

ט"ז . "ועשה לו פתנת פסים" (לז,ג)

ועשה לו כתונת פסים/ אין במה לקנא!!!. כאשר עשה יעקב ליוסף את כתונת הפסים קנאו בו אחיו והחלו לרודפו, אבל המדרש אומר במפורש שבמילה "פסים" מרומזות כל צרותיו של יוסף שנמכר לפוטיפר לסוחרים לישמעאלים ולמדינים.

נמצינו למדים שכל החפצא של כתונת הפסים היא היתה טוויה מצרות ויסורים מרים העתידים לבוא על יוסף וא"כ מה מקום יש לקנאה?

אלא מה, אנשים מקנאים ואינם יודעים במה מקנאים רואים ואינם יודעים מה רואים. רואים מכונית מבריקה ולא יודעים שהיא תביא את בעליה היישר אל מותו רח"ל. רואים בית מפואר שנבנה בשיא היוקרה ולא יודעים שדווקא כאן בין אבני השיש הנוצצות יבוא סופו המר של בעל הבית. והמסקנה: לא כדאי לקנא באדם אחר! לעולם לא תדע מה מסתובב בין גלגלי רכבו המפואר ואיזה חוטים נטוו בבגדיו היוקרתיים!

דבר זה אנו מוצאים גם בפרשת החלום של שר האופים והמשקים. ה"משך חכמה" שואל לשם מה מספרת לנו התורה גם את סיפורו של שר האופים הרי הצלתו של יוסף התגלגלה ע"י שר המשקים שחשף בפני פרעה את זהותו של פותר החלומות החכם הנמצא בבית הסוהר ומדוע צריכים אנו לדעת גם את מה שעבר על שר האפים?

מתרץ ה"משך חכמה" בדברי הסבר מופלאים: כל הצלתו של יוסף ע"י שר המשקים לא היתה יכולה להוצר אלמלא סיפורו של שר האופים.

משום שכאשר פתר יוסף את חלומו של שר המשקים עדיין לא היתה בכך ראיה לחכמתו האלוקית. שהרי את חלומו של שר המשקים פתר יוסף לטובה ויכול השר לחשוב שיוסף בעצם לא ידע את הפתרון כלל רק החליט לנחש ולפתור לטובה ולכל היותר אם יטעה לא יענש. אבל כאשר אמר שר האופים את חלומו ויוסף פתרו לרעה א"כ מוכח שלא מדובר בניחוש אלא בידיעה מבוררת שכן יעלה בגורלו של שר האופים, שאם לא כן כיצד לקח סיכון על עצמו! ומכאן הבין שר המשקים את גדלותו והזכירו לפני פרעה .

והנה כאשר רצה ה' יתברך לעלות את יוסף לגדולה, סבב את מינויו של שר האופים והתגלגל הדבר שיחטא ויושלך לכלא ויחלום חלום ויציע חלומו לפני יוסף שפתרו לרעה. ואז עמיתו שר המשקים יתפעל מהפתרון ויזכיר את יוסף לפני פרעה.

בא נתאר לעצמינו, מה קרה באותה שעה שנבחר שר האופים לתפקידו? נקל לשער שודאי היו רבים שקנאו בו !!!

אולם כדי להסיר מהם קנאה זו היה צריך ללחוש באזניהם שכל נצחוננו של השר החדש לא נועד אלא להפילו ולהביאו לתליה כדי לגרום להצלחתו של יוסף וכבר לא היו מקנאים!!!

וככה זה בכל דבר, תמיד חסרה לנו הלחישה שתגלה את אזנינו שאין במה לקנא!!!

י"ז . כמה חלומות חלם וסיפר יוסף לאחיו? (לז, ה-יא)

ויחלם יוסף חלום, ויגד לאחיו; ויוספו עוד, שנא אתו. ויאמר, אליהם: שמעו-נא החלום הזה אשר חלמתי. ויהנה אנחנו מאלמים אלמים, בתוך השדה, והנה קמה אלמתי, וגם-נצבה; והנה תסבינה אלמתיכם, ותשתחווין לאלמתי. ח ויאמרו לו, אחיו, המלך תמלך עלינו, אם-משול תמשל בנו; ויוספו עוד שנא אתו, על-חלמתי ועל-דבריו. ט ויחלם עוד חלום אחר, ויספר אתו לאחיו; ויאמר, הנה חלמתי חלום עוד, והנה השמש והירח ואחד עשר פוכבים, משתחווים לי. י ויספר אל-אביו, ואל-אחיו, ויגער-בו אביו, ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמתי: הבוא נבוא, אני ואמך ואחיד, להשתחות לך, ארצה. יא ויקנאו-בו, אחיו; ואביו, שמר את-הדבר.

התחבטו המפרשים בביאור הפסוקים שצריך להבין מאי דכתיב 'חלומותיו' בלשון רבים אף דלא חלם יוסף עד כאן רק חלום אחד, והנה מפשטות הכתובים לכאורה משמע דחלם עד כאן ב' חלומות, דכתיב ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אותו, ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי וגו' (וכל זאת מלבד חלום הכוכבים שאח"כ). וא"כ כמה חלומות חלם יוסף? ואם חלם יותר משניים מדוע לא פירש הפסוק החלום השלישי?

ונאמרו בזה כמה דעות:

א. בפירוש הריב"א עה"ת מפרש שהיה חלום שלישי ו"לכך לא פי' הכתוב החלום, לפי שלא נתקיים כמו האחרים, וזהו שנאמר 'ויוסיפו... על חלומותיו' חלום זה שלא נתפרש, וחלום האלומות הרי כאן ב' חלומות"

ב. עוד שם: זי"מ שחלום הזה שלא נתפרש הוא שפרש"י בפר' ויחי, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד, וקצת תימא למה לא נתפרש כאן כמו האחרים וצ"ע'

ובפי' הרע"ב עה"ת גם פירש כהי"מ שכונת הפסוק לד' רש"י, ועל תמיהת הריב"א מדוע לא נתפרש ענה: "וזה החלום לא חשש הכתוב להוציאו, כי מזה לא אמרו דבר רק ששנאו אותו, אבל כשאמ' שיהיה מושל עליהם, אז חששו לדבריו וענו אותו, ולכך אמ' אח"כ על חלומותיו, ל' רבים ששנים היו, חלום הנרות והאלומים, וזה החלום הראשון נתקיים כשהשליכו אותו אל הבור"

ג. האוה"ח הק' סובר שהיו רק שתי חלומות המפורשים "ומתחילה אמר להם סתם חלום מעלה חלמתי, ולצד שלא היו רוצים לשמוע לו חלומו לצד שנאתם הפסיק בסיפור, והיה מחלה את פניהם לשמוע לו ואמר שמעו נא וגו'"

וכע"ז כתב ה'העמק דבר' ומבאר מדוע לא רצו כ"כ להאזין לסיפור חלומו, ומהו 'על דבריו' שמשמע שכעסו על עצם סיפור החלום וז"ל: 'עוד לא הגיע המקרא לספור החלום ופתרונו אלא על הגדת החלום שלו הוסיף שנאה יהי איזה חלום שיהיה באשר ידוע שאין להגיד חלום אלא לאוהב כדאי' פ' הרואה. והוא בא להגיד להם חלומו ומראה בזה שחושב אותם לאוהביו. וזה אינו אלא צביעות וחנופה שאינו מתקבל על דעת נקיה. אבל מכ"מ נענו לו עד שהגיע'.

ד. וכך סובר ב'דעת זקנים' שחלום האלומות הוא החלום הראשון אלא שתמיד היה רגיל לחלום ולספר להם: "על חלומותיו – וא"ת והלא עדיין לא סיפר להם כי אם חלום אחד. י"ל שנכתב המקרא על שם העתיד לספר להם חלום אחר. אי נמי בשביל שספרו להם תמיד כתב חלומותיו".

ה. ב'משאת המלך' מנסה לחבר את שתי הפירושים שאכן היה רק חלום אחד אך חלם וסיפר ג' פעמים וז"ל: "דיל"פ בזה עפ"י מה דאיתא בברכות (נ"ה ע"ב) אר"י ג' חלומות מתקיימין כו', וי"א אף חלום שנשנה שנאמר בחלום פרעה (מא, לב) "ועל השנות החלום", וי"ל דאכן חלם יוסף ב' חלומות וכמשמעות הכתובים, אלא שחלם אותו החלום ב' פעמים, ולזה לא נתפרש בכתוב החלום אלא פעם אחת, וכל זה סיפר יוסף לאחיו שחלם אותו החלום פעמיים ואות הוא שיתקיים, וזהו שכתוב ויוספו עוד שנא אותו על חלומותיו"

ויש להוסיף שעפ"ז מדויק היטב לשון הפסוק לגבי חלום הכוכבים ויחלם עוד חלום אחר, ויספר אותו לאחיו ויאמר, הנה חלמתי חלום עוד' כי הפעם כבר לא חזר על חלום ישן אלא על עוד חלום אחר.

אמנם הגאון בעל ה'משאת המלך' השיב ע"ד עצמו: "אולם יש לי לדון בדבר, דמה דאמרו בברכות שחלום שנשנה מתקיים והביאו ראיה מפרעה, הנה התם לא חזר החלום באותו סיפור פעם שניה, אלא שהתוכן בשניהם היה שוה שכאן היה שבלים וכאן היו פרות, ומ"מ חשיב השנות החלום דאזלינן בתר התוכן, ומעתה יתכן דאם

חזר אותו החלום ממש אין זה נחשב להשנות החלום שאין זה אלא חלום אחד פעמיים".

והנה עוד יש להבין מדוע בתחילה נאמר פעמיים רק וְיֹסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֶתוּ אַמְנָם לְאַחַר סִיפּוֹר הַחֲלוֹם הָאַחֲרוֹן כִּבְר נְאֻמְרֵי קְנָאוּ-בוֹ, אָחִיו?

וכן יש לכאורה לתמוה מדוע רק בסיפור החלום הכוכבים גער בו אביו ומדוע רק אז נאמר 'ואביו שמר את הדבר'?

ואשר נראה לומר דאכן צודק הרב בעל ה'משאת המלך' שחלום שחוזר כצורתו אינו מכרח שיתקיים, ולכן מובן מדוע בתחילה לא התיחסו אליו אלא רק שנאו אותו על חלומותיו ועל רצונותיו למלוך עליהם, אך "ועל השנות החלום פעמיים" כדוגמת חלום פרעה, דהיינו, שהמשל שונה אך הנמשל הוא אותו נמשל, או אז הבינו שאין זה חלום בעלמא הנובע מהרהורי הלב אלא חלום נבואה שעתיד להתקיים ולכן פתאום וְיֹסְפוּ קְנָאוּ-בוֹ, אָחִיו. ולכן רק עתה יעקב גער בו וגם שמר את הדבר.

י"ח . "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ-נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי." (לז,ו)

צ"ב מה שהוסיף תיבת נא.

ובאר החיים כתב לבאר 'טעם אומרו נא למה שפירשתי שלא היו רוצים לשמוע', אמנם עדיין צ"ע מדוע התחנן יוסף אל אחיו שישמעו את חלומם, וביותר שהרי היה זה לאחר המצב של 'וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום'.

ונראה לבאר ע"פ המדרש בבראשית רבה (פד, יא) 'ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו, אמר הקב"ה כך תהיו גוערים בנביאכם', ומבואר דחלומות יוסף היו בגדר נבואה, וכן מבואר ברש"י ויחי (מט כד), שכתב לפרש הפסוק 'ותשב באיתן קשתו, ואונקלוס אף הוא כך תרגמו ותשב ותבת בהון נביאותיה, החלומות אשר חלם להם' ומבואר דחלומות יוסף לא היו חלומות, אלא היו נבואות ממש.

והנה איתא בגמרא סנהדרין (פט, א) דאסור לנביא לכבוש את נבואתו ונביא הכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים, וזהו הטעם שהתחנן יוסף לאחיו שימעו

חלומותיו, דכיון שחלומות אלו היו נבואה שנצטווה למסור להם לכן היה יוסף מוכרח לספר להם הנבואה, שלא יהיה בבחינת נביא הכובש נבואתו.

י"ט . וְיוֹסֵף עוֹד שָׁנָא אֶתוֹ, עַל-חֲלֻמֹתָיו וְעַל-דְּבָרָיו. (לז, ח)

וַיֹּאמְרוּ לוֹ, אָחִיו, הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ, אִם-מְשׁוֹל תִּמְשַׁל בָּנוּ; וְיוֹסֵף עוֹד שָׁנָא אֶתוֹ, עַל-חֲלֻמֹתָיו וְעַל-דְּבָרָיו.

צריך ביאור מהו ז'על דבריו? אילו דברים דיבר מלבד סיפור החלומות?

ביאור הענין כי אמרו חז"ל על עניין החלומות (ברכות נה) 'אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו, שנאמר (דניאל ב כט) אנת מלכא רעיונך על משכבך סליקו'. וכן אמר קהלת (ה, ב) "כי בא החלום ברוב עניין".

וא"כ, אחי יוסף אכן האמינו לו שחלם חלומות אלו אלא שסברו שהם באו לו מהרהורי ושאיפות לבו הקלוקלות למלוך עליהם ועל אביהם, וכיון שראו בו דין מורד דנו אותו להריגה. ועפ"ז מובן גם ששנאו אותו 'על דבריו' היינו על הרהורי ליבו שגרמו לו לחלום.

עוד אפשר לבאר דהיו שונאין אותו על ב' דברים. א, על חלומותיו: על עצם החלום שחולם באמת מחמת הרהוריו. ב, על דבריו: על זה שבא לספר זאת להם ולהתגרות בהם.

ומדוע א"כ יוסף היה מוכרח לספר להם דוקא?

אלא שיוסף לא חשב שחלומו נובע בהרהורים משום שבאמת לא היו שום הרהורי הלב, ובתמימות הלך לספר לאחיו דוקא משום שאין מספרים חלום אלא לאוהב (כדאיתא בפרק הרואה בברכות) וחשב שבכך מוכיח להם שהוא אוהבם ושהם אוהביו.

ואיך באמת נוצר הפער הזה בין האמת לפרשנותם ומדוע לא סברו שבא לספר להם מפני שהם אוהביו?

אין זאת אלא מחמת שקודם לכן כבר נאמר "וישראל, אהב את-יוסף מכל-בניו-
כי-בן-זקנים הוא, לו; ועשה לו, פתנת פסים. ויראו אחיו, כי-אתו אהב אביהם
מכל-אחיו--וישנאו, אתו; ולא יכלו, דברו לשלם" ושמת שנאתם הקדומה
לסיפור החלומות לא יכלו כלל לדונו לכף זכות.

כ . וישנאו אתו... ויקנאו בו אחיו (לז,יא)

תחלה "וישנאו אתו" ולבסוף "ויקנאו בו אחיו", מה השתנה בינתיים שהשנאה פנתה
את מקומה לקנאה?

אומר ה"בן איש חי" בספרו "אדרת אליהו": התורה מספרת לנו מה היתה סיבת
השנאה: "ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו". ו

לכאורה, במה אשם הבן שהאב אוהב אותו יותר מאחיו?

לכל היותר זהו חסרון באב, אבל בודאי אין זה חסרון בבן עצמו! יתר על כן, הלא
התורה בעצמה מגלה לנו כי הסיבה לאהבתו הגדולה של יוסף אצל אביו היתה "כי
בן זקנים הוא לו", ואם כך בודאי אין מקום לשנאה! התשובה היא, שהם סברו
שחביבותו הגדולה של יוסף בעיני אביהם איננה משום היותו בן זקונים, שאם כן
הרי יש בן זקונים קטן יותר – בנימין, ומדוע אותו אין אביהם אוהב יותר משאר
אחיו. על כרחך שלא זו הסבה,

אלא יש סבה אחרת לגמרי: יוסף מוציא את דבתם רעה אל אביהם ועל ידי כך
הוא צד את לבו וקונה את אהבתו. ומשום כך שנאו את יוסף שנאה גדולה. לאחר
מכן מספר להם יוסף על חלומו: "והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה
אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי". כשראו האחים כי הם נדמים בעיניו כקש וגבבא,
הגביר הדבר עוד יותר את שנאתם אליו: "ויוספו עוד שנא אתו", ומדוע?

"על חלמתיו" – בגלל החלום על האלומות, אשר הוסיף שנאה לשנאה שכבר
שנאוהו "ועל דבריו" – על הדבה שהוא מוציא עליהם אצל אביו. אלא שאחר כך
בא החלום השני: "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי".

עתה נוכחו לדעת שאין הוא מחשיבם לאלומות קש אלא לכוכבי שמים, אם כן,
מה שהביא את דבתם רעה אל אביהם, אין זה מכיוון שהוא מבטלם לגמרי והם

אינם נחשבים בעיניו כלל. לא כן הדבר, שהרי הוא מחשיבם ככוכבים מאירים וזוהרים, אלא שעם כל מעלתם הוא סבור שהוא עולה עליהם. כאשר אדם סבור שאחיו אנשי מעלה הם, וכל 'חסרונו' הוא בכך שהוא סבור כי הוא נעלה מאחיו, אין זו סיבה לשנאה אלא לקנאה, ולכן "ויקנאו בו אחיו".

כ"א . "ויקנאו-בו אחיו" (לז,יא)

רבותינו אמרו (שבת י:): מכאן שלא יתן לבנו האחד יותר מבנו השני כי גורם קנאה, כמו אצל יעקב שבשביל ההפלייה ירדו למצרים וכו'. גם אמרו (אבות ד, כא) הקנאה מוציאה את האדם מן העולם.

אבל השאלה נשאלת, כיצד אפשר לצוות בשר ודם שלא יקנא, הלא טבע הוא באנוש יציר עפר שיקנא, כי רואה שלחבירו יש משרה ודירה ובנים ומכוניות ואשה טובה וממון רב, ולעומתו לו חסר מאלו או קצתן, ואיך לא יקנא, ומדוע לא יקנא. אכן, צריך לדעת:

א. כי הישג של אדם, אינו מעצמו כמ"ש (ירמיה ט, כב) "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגיבור בגבורתו", ונאמר (קהלת ט, יא) "כי לא לקלים המירוץ... וגם לא לחכמים לחם", אלא כל המעלות וההישגים והתכונות הטובות, הכל מתת אלקים אשר יצר את האדם. ומעתה על מה תהיה טענה לאדם שחסר לו. וכי על ה' אלקיו?!

ב. דבר נוסף, כי האלקים עשה את האדם ישר בתכונות אלו ואלו. ורואים שלזה נתן תכונה זו ולאחר תכונה אחרת. ומדוע נשתנו אלו מאלו ואין פרצופיהן דומין, אלא לפניו נגלו כל תעלומות, והוא ברא כל אדם כפי הצורך להיות לו לטובתו ותיקונו במשך שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה. וגם אם יהיו ימיו מאה ועשרים שנה, וכפי תיקונו – כן ברא תכונותיו, לזה כך ולזה כך. ואילו היה אדם צריך לדבר פלוני היה הדבר בא אליו. וכאשר חסר ומשולל מדבר פלוני, זהו סימן מובהק, שאין לו צורך בכך, ומעתה מה לי לקנאות בפלוני, או להביט באלמוני, הן בנכסיו הן בהצלחותיו, או בכל אורחותיו.

אלא ישמח האיש האיש בחלקו והאשה בחלקה. ויביט בענייניו ויתקן אורחותיו וינוח על מושביו, וידע נאמנה, כי הקנאה לא תוסיף לו דבר כי בקנאתו על זולתו, הוא אוכל עצמו ומכלה את בשרו, ועיניו תכלינה כל פעם בזוכרו את זולתו.

ומאידך, כל השמח בחלקו ושמח בחלק חבירו, ושמחת חבירו זו כביכול שמחתו, והצלחת חבירו כאילו הוא הצלחתו. בזה ישאר על בריאותו וינוח ליבו בקרבנו. וה' יתברך יתן לו חסרונו כפי שיודע שורשו ותיקונו. והיה זה שלום.

כ"ב . וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אַחִיךָ רַעִים בְּשָׂכֶם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם... וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ-נָא רְאֵה אֶת-שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֵּאן וְהַשְּׂבִינִי דְבַר (לו, יג-יד)

לכאורה קיימת בפסוקים אלו כפילות: תחילה אומר יעקב "לכה ואשלחך אליהם", ובפסוק הבא מופיעה שוב בקשתו: "לך נא ראה את שלום אחיך". אולם מבאר ה"פנינים יקרים" שאין זו חזרה, אלא יוסף הביא את דיבת אחיו לפני יעקב בשלשה ענינים: אבר מן החי, גנוי בני השפחות, ועריות.

כפי שאומר רש"י (שם, ב): "כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו: שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על העריות".

משום כך אמר יעקב ליוסף: "לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר", כשבדברים אלו הוא רומז לו על שלשת הענינים הללו: "לך נא ראה את שלום אחיך", אלו בני השפחות שעליך לראות אם אין מציקים להם. "ואת שלום הצאן", לך ובדק שאין הם אוכלים אבר מן החי. "והשיבני דבר" נאמר לגבי גלוי עריות, כפי שנאמר בגמרא (גטין ב, ע"ב) "אין דבר שבערוה פחות משנים" שהמקור לכך הוא מדרשת "דבר דבר מממון".

כ"ג . "...וַיִּתְּנָפְלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ" (לו, יח)

בשעת עריכת השולחן הטהור בשבת, אצל האדמו"ר מגור ה"בית ישראל", ישב ליד השולחן אחד מן החסידים המכובדים.

לפתע, עלה עליו רוגזו של זבוב אחד. הזבוב זמזם בלי הרף סביבו ואף העיז מפעם לפעם לנוח מעט על אפו.

שוב ניסה האיש להעיפו משם, אולם הזבוב ערך סיבוב קצר וחזר להטרידו. לבסוף כאשר החל העניין להמאס עליו,

הניף האיש את ידו והכה בזבוב שנפל מת על השולחן.

כשראה זאת האיש החויר כולו, ברגע זה עבר על מלאכה דאורייתא, נטילת נשמה!

ולא פחות ולא יותר עשה זאת על שולחנו של הרבי הקדוש!

הרבי ראה ושתק. והנה לאחר דקות אחדות התאושש הזבוב פרש כנפים ועף.

כשראה זאת החסיד שמח שמחה גדולה שנמנע מחילול שבת.

אז אמר לו הרבי: היצר הרע דומה לזבוב גם אם אתה משוכנע שמכת המחץ שנתת לו גרמה למותו,

הוא עוד רחוק ממות ועדיין חי ובעוד רגעים אחדים יתעופף כרגיל.

כ"ד . "וְעַתָּה לָכוּ וְנִהְרָגְהוּ" (לז,כ)

אחי יוסף הלכו לשכם לרעות הצאן, ויעקב אבינו מבקש מיוסף ללכת לראות את שלום אחיו ואת שלום הצאן.

כשהאחים ראו אותו מרחוק, התישבו לדון אותו בדין תורה ופסקו את דינו למוות. מדוע?

מצינו בזה כמה הסברים: רבי יהונתן אייבשיץ באר, שהם דנו אותו מדין מורד במלכות. הואיל ויהודה היה מלך, וכאן יוסף רוצה להיות המלך, אם כן הוא מורד במלכות שעונשו מיתה. ובספר 'פרשת דרכים' באר, שהשבטים החשיבו את עצמם כיהודים ואלו יוסף החשיב אותם לבני נח, ולכן אמר לאביהם שהם אוכלים אבר מן החי. מה הכונה שאכלו אבר מן החי?

הם באמת שחטו את הבהמה, אלא שהבהמה עדין פרכסה, והדין הוא שליהודי מתר לאכול מפרכסת. לעומת זאת לבני נח הדבר אסור.

והואיל וסבר יוסף שלפני מתן תורה יש להם דין של בני נח, ועל כל פנים מחויבים הם בחומרות של בני נח, ממילא נאסר עליהם לאכל בהמה מפרכסת, וכשספר זאת לאביהם, בעצם הוא אמר שהם חייבים מיתה. לכן דנו אותו השבטים מדין רודף. וכי תימא, הרי אח פסול לעדות, ולא נתן היה להרוג את האחים על פי עדותו של יוסף, ואם כן מה בכלל היתה הבעיה? התשובה היא, שבן נח נהרג על ידי קרובים. לכן פסקו את דינו למיתה, מדין רודף.

כ"ה . "וישמע ראובן ויצילהו מידם" (לז, כא)

בגמרא (סנהדרין ו:): רבי מאיר אומר: לא נאמר "ובוצע ברך ניאץ ה" (" תהילים ג, י"ג. " אל א כנגד יהודה, שנאמר "ויאמר יהודה אל אחיו מה 'בצע' כי נהרוג את אחינו", וכל המברך (משבח) את יהודה הרי זה מנאץ .

ומסביר רש"י שם: שהיה לו לומר נחזירנו לאביו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו

ואילו על ראובן נאמר (מכות י') ' מפני מה זכה ראובן להימנות בהצלה , שפתח הכתוב בו בערי מקלט תחילה (דברים ד. מד) "את בצר במדבר בארץ המישר לראובני", מפני שהוא פתח בהצלה תחילה, שנאמר "וישמע ראובן ויצילהו מידם .

" ולכאורה צריכים להבין, הרי עצתו של ראובן היתה להשליכו הבורה, והבור היה מלא נחשים ועקרבים. ואילו יהודה יעצם למכרו, שלא היתה כרוכה בזה סכנת נפשות, ולמה מהללים פעולת ראובן ומגנים עצת יהודה, הרי זה היה צריך להיות הפוך ?

אלא הסבר לכך נתן הפוניביז' רב הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זי"ע && פעם בעת נושאו דברים לטובת מוסדותיו המפורסמים שהקים :

"תיקח בחור יהודי יחיד בן 17 ושים אותו במצרים – הוא בסכנה רוחנית עצומה, מה יעשה הבן ולא יחטא...

לכן מגנים חז"ל את עצת יהודה "לכו ונמכרנו" שיש בה אמנם הצלה גשמית מנחשים – אך סכנה רוחנית עצומה, וכל המשבח דבר זה הרי זה מנאץ !

אבל בהצלת ראובן כתוב בפסוק הבא "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו" – עיקר כוונתו להחזירו לבית מדרשו של אבא – זו הצלה אמיתית!

ועל פי זה ביאר את המדרש (ילקוט ראובני פר' ויצא) "הדודאים נתנו ריח –" זה ראובן שהציל את יוסף. "ועל פתחינו כל מגדים –" זה נר חנוכה.

ולכאורה שואלים כולם מה הקשר בין הדברים?

אך לפי דברינו מובן היטב, מעשה ראובן היה עיקרו הצלה רוחנית, ומתתיהו ובניו שנלחמו ביוונים והקב"ה עשה להם נס – היתה זו גם הצלה רוחנית!...

כ"ו. וַיֹּאמֶר יְהוָה לְתַמָּר פְּלֹתוֹ שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית-אָבִיךָ עַד-יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי

כִּי אָמַר פֶּן-יָמוּת גַּם-הוּא כְּאָחִיו" (לח,יא)

לשון הפסוק מורה כי אחר שיגדל שלה אין מקום לחשוש למיתתו, וכל החשש הוא עד אשר יגדל.

ומה יועיל לו כי יגדל שלה בנו, ועדיין החשש קיים פן ימות כאחיו. ולמה הסכים להשיאה לו לאחר שיגדל.

טעם הדבר כי כאשר יגדל הרי יהיה מוטל עליו בבירור מצות ייבום, כי אז יתברר אם אינו סריס שאז הוא בכלל המצוה, ואזי לכשייבמנה תגן עליו זכות המצוה שלא ימות. אכן כל זמן שלא גדל, ועדיין הוא בספק שמא סריס הוא, אף דקיי"ל שמותר הוא בייבום כי הולכים אחר הרוב, הרי בנדון זה שהוא חשש סכנה, כי היתה קטלנית שמתו כבר שני בעליה הא חמירא סכנתא מאיסורא ואין הולכים אחר הרוב, ועל כן חשש למיתתו ולא נתנו לה עד אשר יגדל ויתברר כי אינו סריס וחייב הוא במצוה בתורת ודאי ואז תגן עליו המצוה לבל ימות.

אך דבר זה קשה לאמרו לפ"מ דאמרו ז"ל (סוטה כא, א) דמי שאינו מצווה ועושה אין המצוה מגינה עליו, וא"כ אף כי האבות קיימות כל המצוות סוף סוף לא היו מצווים ועושים דאכתי לא נצטוו וא"כ אין כח במצוה כדי להגן. וצ"ע.

והנה כתב הכסף משנה בהלכות איסורי ביאה (כא, לא) דאף שפסק הרמב"ם דקטלנית לא תנשא מ"מ ביבוס אין דין קטלנית, וכן כתב הנודע ביהודה (אבה"ע סימן י') דבמקום מצות יבוס אין לחוש לקטלנית, כיון דשלוחי מצוה אינם ניזוקים.

אמנם י"ל דכל זה דווקא כשמקיים מצוה ביבוס, אבל כשאינו מקיים מצוה ביבוס ודאי שיש לחוש לקטלנית ואסור ליבמה, ולפ"ז כיון ששלה היה קטן אפילו שהיבוס חל, מ"מ כיון שאין מצות יבוס יש לחשוש לקטלנית, ולכן אמר יהודה לתמר 'שבי אלמנה בית אביך עד כי יגדל שלה בני', דכיון שהוא קטן ולא מתקיים בו מצות יבוס יש לחוש לקטלנית אבל כיון שיגדל שלה ויתקיים בו מצות יבוס, שוב אין לחוש לקטלנית שהרי שלוחי מצוה אינם ניזוקים.

כ"ז . "...הוציאוה ותשרף" (לח,כד)

תמר ואשת פוטיפר שתיהן לשם שמים נתכוונו וא"כ מדוע יש בכל זאת הבדל ביניהן?

שכן תמר זכתה שממנה יצא המשיח ואשת פוטיפר נשארה לדראון?

תריך הרב ליב חסמן זצ"ל: תמר בשעה שכל הלשם שמים שלה עמד לרדת לטמיון, כאשר יהודה אמר הוציאוה ותשרף בכל זאת שתקה. משום מוטב להפיל עצמו לכבשן האש ולא להלבין פני חבירו ברבים, אע"פ שהיא צודקת!

אבל אשת פוטיפר התנהגה הפוך לגמרי, כשראתה שיוסף לא מסכים עם הלשם שמים שלה רדפה אותו בכל הדרכים הנוראות כולל הלבנת פנים איזמה בשקר וכזב שאין לתאר.

אכן זהו ההבדל: מה קורה איתך כאשר מישוהו אחר לא מסכים עם הלשם שמים שלך?!

כ"ח . "ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני" (לח,כו)

תן לו "את שלו"!

ידוע שתורתנו היקרה נדרשת בַּפְּנִים רבות ובפרד"ס חלקים, וסודות רבים גנוזים בכל מילה ואות שבתורה. האמת היא שלא רק 'באותיות התורה' רמוזים סודות,

אלא אפילו 'בתגים' שעל האותיות רמוזים סודות עמוקים – כפי שמצאנו במדרש שר' עקיבא היה דורש 'בְּתַרְי אֹתוֹת' (מנחות כ"ט ע"ב, והובא בשינוי נוסחה בילקו"ש שמות רמז קע"ג), אלא שזה עוד לא הכל.

משום שהתורה נדרשת גם בחילופי אותיות ואפילו חילופי ניקוד כאשר "מיקום" הניקוד או האות מרמזים על דבר מסוים, וכאשר הניקוד מוחלף בין האותיות – מתקבל באותם מילים "חידוש נוסף". רוצים דוגמא נפלאה לכך? אל דאגה, הדוגמא מאוד קרובה, היא נמצאת בפרשה שלנו. היכן?

בפסוק הנ"ל שבראש המאמר המופיע לגבי "מעשה יהודה ותמר" מוזכרות המילים "צְדָקָה מִמְּנִי", וביאורם הוא "שיהודה הודה לתמר על עניין מסוים והצדיק את דבריה". עד כאן "ביאור העניין" המונח במילים "צְדָקָה מִמְּנִי".

אך כאשר מחליפים את הניקוד שבין האות צ' לאות ד' אזי במקום המילים צְדָקָה מִמְּנִי מתקבלות המילים צְדָקָה מִמְּנִי, ובהם טמון המסר הנפלא הבא:

פעמים שלאדם הנותן צדקה יש באותו רגע הרגשה שהוא מאבד חתיכה מרכושו למען המצווה, ואין לו ספק שאותם מטבעות שהוא נתן לצדקה – הם בעצם הקרבה וויתור על חלק מִמְּמוֹנוֹ. בא הבורא בפרשתנו ומגלה לאותו אדם יסוד נפלא:

צְדָקָה – מִמְּנִי! מושיקו, הידעת?! דע לך שבשעה שקצבתי לך את כמות הממון שתהיה לך לקחתי בחשבון גם את כל הצדקות שאתה אמור להפריש – ומימנתי לך גם את "ההוצאה הזו", ובעצם אתה לא נותן משלך – אלא משלי.

במילים אחרות: מושיקו החמוד, עליך להבין שבארנק שלך יש "פיקדון" השייך לאותו עני העומד מולך, וכאשר הינך נותן צדקה כפי כוחך אתה בעצם מחזיר את הפיקדון לבעליו האמיתיים. שהרי אני נתתי לך את אותו ממון כדי שתעביר אתו הלאה לאדם הזקוק לו, אלא שהשתמשתי בכך בתור "צינור" ושליח כדי לזכות אותך במצווה היקרה הנקראת "צדקה".

היסוד הזה מעוגן באור החיים הקדוש על הפסוק "אִם בָּסַף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ פְּנֵשָׁה" (שמות כ"ב כ"ד), שם שואל האור החיים כך:

יש כלל ידוע בתורה שכל פסוק שכתוב בו אָם רווח – זה אומר שלא מדובר במצווה שחובה לקיים, אלא במצווה שתלויה ברצון האדם. אם ירצה האדם יְקַיֶּמְנָה וייטול שכר, ואם לא – הרשות בידו להתעלם מהמצווה. כלל זה נאמר בכל התורה חוץ משלושה מקומות שבהם התורה השתמשה במילה אָם, ולמרות זאת אין הכוונה שם שהדבר תלוי ברצון האדם – אלא האדם מחויב לקיים את אותה מצווה בעל כורחו, ואחד משלושת המקומות הללו זו "מצוות הלוואה" אשר כתבה בה התורה אָם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי.

ושואל האור החיים הקדוש: אם באמת מצוות הלוואה זו מצווה שחובה לבצעה – ולא מדובר במצווה על בסיס "בחירה חופשית", אם כן מדוע כתבה בה התורה את המילה אָם?

ועונה האור החיים את התירוץ הבא: בורא עולם אוהב את הבריות וחפץ לזון את כולם בכבוד ובשלמות. אלא שפעמים האדם חוטא ומכתיים את נשמתו. מה עושה הבורא כדי לנקות את נשמתו של אותו חוטא? במקום לשלוח לו את מזונו בכבוד – מכביד עליו ה' את עול הפרנסה ומצריך אותו לחזור על הפתחים ולבקש צדקה, ועל ידי אותו צער נמחלים חטאיו של אותו חוטא.

לאחר ההקדמה הזו, מפרש האור החיים את הפסוק כך:

אָם כֶּסֶף – אם רואה האדם שיש לו כסף יותר מכדי צרכיו וסך הוצאותיו, למה ניתן לו אותו כסף? לאיזו מטרה נשגבה?

תִּלְוֶה אֶת עַמִּי – מטרת אותה "יתרת הכנסה" לעשות צדקות ולהלוות לעני ולדך...

אֶת הָעֲנִי – עִמָּךְ – אותו ממון מיותר שקיבלת הוא ממונו של העני הנמצא עמך, ומה שאתה נותן לו זה בעצם שלו על פי דין – רק שהבורא השתמש בכך בתור צינור להעביר לאותו עני "את שלו". לכן...

לֹא תִהְיֶה לוֹ פְּנֵשָׁה – אל תתגאה ואל תתנשא על אותו עני בזמן מתן הלוואה או הצדקה, שהרי בעצם הינך ממלא את חובתך בלבד – ובסך הכל אתה פורע לו את פקדונו.

עד כאן ביאורו הנפלא של רבינו האור החיים, ואת דבריו הקדושים ניתן לסכם בשתי המילים צדקה – מְמַנִּי, וכפי שראינו בראש המאמר.

רווח ברשות הרבים וברשות היחיד וברשות בעל הבית והקוראים – נמריא עוד קצת ונגלה ממתק נפלא שרבים לא יודעים על קיומו.

בזהר הקדוש (וירא ק"ד ע"א) כותב רבי אלעזר את הדברים הבאים:

רווח בשעה שהקדוש ברוך הוא אוהב איזה אדם, הוא שולח לו מתנה. מהי המתנה? "עני!" כדי שיזכה על ידי הצדקה שיתן לו ויימשך עליו חוט של חסד, וכאשר יבוא לעולם חלילה איזה נזק או צרה – יהיה מוגן אותו נותן צדקה, ואף אחד לא יוכל להזיקו.

לא יאומן! שמעתם את התגלית? הבנתם מהי המתנה שהבורא נותן לאדם? "עני!"

כאשר מגיע אליך עני ומבקש ממך צדקה – דע לך שבאותו רגע בורא עולם אוהב אותך והוא שולח לך מתנה נפלאה – וזו הצדקה שבעת הזדמנה לך, אשר באמצעותה הינך מושך עליך חוט של חסד (רחמים) ומבצע "ביטוח מלא" אשר יעמוד לך בעת צרה ויציל אותך מכל תקלה.

חלמתם שזה עד כדי כך? לא רק שהעני אינו מטרד ועול, אלא הוא בעצם הנשיקה והמתנה שבורא עולם נותן לאדם. אלא מה, כאשר מגיע עני אל האדם ומבקש ממנו צדקה, באותו רגע היצר מזכיר לאדם שהדולר ירד, שהמע"מ עלה, שהרכב צריך לעבור שדרוג... פתאום אין לאדם כסף לצדקה והוא פותר את העני עם איזה שקל, ואם הוא לארג' ויש לו לב רחמן כמו אברהם אבינו – אז הוא מגדיל את "המענק" לסכום ענק ונותן שקל וחצי, ואם המקרה ממש נוגע לליבו – אז הוא שולף סכום עתק ונותן שתי שקלים, אותו אלמוני בטוח שזה מה שבאפשרותו לתת לדלפוני.

אבל...

לאחר מכן פלמוני נכנס לחנות ולוקח עגלה, ומתחיל להעמיס מכל טוב מצרים. אוכל, ממתקים, פינוקים, הוא מכניס לעגלה מכל הבא ליד וכפי תאוות ליבו, לאחר מכן הוא מגיע לקופה וממתין לתורו. לפתע מכריזים ברמקול שיש

מבצע במחלקת ירקות ויש הנחה של 30% על הכל. באותו רגע האנדרלין מתגבר בגופו של פלמוני והוא שועט לכיוון הירקות ומעמיס בעגלתו שקיות נוספות... פתאום לו כסף לכל המבצעים... מתברר שהוא לא חי בדיוק על השקלים...

פלמוני זה אולי דוגמא קיצונית, אך המציאות שמאחריה משקפת את כולנו אם מעט ואם הרבה. אנחנו לא נותנים צדקה "כפי כוחנו" באמת, שהרי מתברר שכאשר מתחשק לנו אנחנו יכולים לשלוף מהארנק עוד קצת. אם כן מדוע אנחנו לא שולפים מהארנק עוד קצת לכבוד מצוות צדקה? משום שאיננו חיים את המושג צדקה – מְּנִי. באיזה שהוא מקום בלב יש לנו הרגשה של "הפסד" ואנו בטוחים שהצדקה באה על חשבוננו, לכן פתאום אין לנו אפשרויות.

שאלה קטנטונת: אתרוג יקר קונים? מצות מהודרות משקיעים? תפילין מפוארות מחפשים? אז למה אנחנו לא מהדרים גם במצוות צדקה? מדוע דווקא שם אנחנו נחסמים? מה גם שראינו בזוהר שרבי אלעזר מצהיר שהצדקה היא ביטוח של האדם, ואין ספק שכמו שבעולמנו הדל יש "רמות" לביטוח (יש ביטוח מקיף, ויש צד ג'...) אין ספק שגם בצדקה נמצא הקטלוג והסולם הזה, ומי שנותן כהוגן כפי כוחו "באמת" – אזי הוא זוכה לביטוח מושלם. מצד שני מי שנותן עם חצי לב וחצי עין וחצי מטבע, אין ספק שהביטוח שהוא עושה לעצמו יהיה בהתאם. לא חבל.

אלא מה, אומר אדם לעצמו: אם אני אתן לכולם, בסוף אני אצטרך בעצמי להסתובב ולחזור על הפתחים. אם כן מדוע שאתן צדקה? האין זה שיקול נכון? צד לנו לאכזב את אותם מתוקים החושבים כך, ורצוננו לגלות להם הפתעה שגילה לנו מר"ן הבית יוסף בשולחנו הטהור, שם כתב כך:

לעולם אין אדם מְּנִי מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה (שו"ע יו"ד רמ"ז ב').

רבינו השולחן ערוך מגלה לנו שמי שנותן צדקה מובטח לו שלא יהיה עני בגלל זה, ולא יגרם לו כל רע. אלא שזה עוד לא הכל. מה כוונת המשורר?

ידוע הדבר ומפורסם העניין 'שבשולחן ערוך' אין מילה מיותרת. אם כן מדוע נקט כאן השולחן ערוך את המילה "לעולם"? התשובה היא חד משמעית! לעולם... בכל

מצב... יהיה מה שיהיה... מי שיתן צדקה מכל הלב ויתאמץ במצווה יקרה זו, יש לו הבטחה שלא יהיה עני ולא יארע לו כל נזק מכך.

[כמובן שלא מדובר על "מתאבד" השרוי בחובות ואין לו במה לפרנס את בני ביתו ומחלק צ'קים פתוחים לכל נצרך, אלא מדובר על אדם שכן יכול להתאמץ – ויש בידו ממון "מְעִיָּבָר" לכדי חיותו].

הבעיה היא שאנשים רבים לא למדו את הסוגיה ואין הם יודעים עד כמה נשגבה מעלת הצדקה ועד כמה גבוהה היא בשמים, ומשום כך ראוי שנעלה כאן כמה משפטים מהלכות צדקה אשר באמצעותם נוכל להפנים יותר את עוצמת מצווה יקרה זו, וכדלהלן:

* מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד... וכל המעלים עיניו מְמָנָה נקרא בליעל, וכאילו עובד עבודת כוכבים, ומאד יש ליזהר בה כי אפשר שיבוא לידי שפיכות דמים... כמו שהיה במעשה עם נחום איש גם זו (יו"ד רמ"ז א').

* לעולם אין אדם מְעַנֵּי מהצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה (יו"ד רמ"ז ב').

* הצדקה דוחה את הגזירות הקשות, וברעב – תציל ממוות, וכל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו (יו"ד רמ"ז א').

* יתן האדם על לבו שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקדוש ברוך הוא, וכמו שהוא מבקש שהקדוש ברוך הוא ישמע שוועתו – כך הוא ישמע שוועת עניים (יו"ד רמ"ז ג').

* גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולם וסוף האדם שיבוא הוא או בנו... לידי מדה זו [ויצטרכו צדקה] וכל המרחם על אחרים – מרחמין עליו [שלא יזדקק לבריות] (יו"ד רמ"ז ג').

* כל אדם חייב ליתן צדקה, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו (יו"ד רמ"ח א').

* צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב, ואם נתנה בפנים זועפות ורעות הפסיד זכותו (יו"ד רמ"ט ג').

* אם שאל לו העני ואין לו מה יתן לו, לא יגער בו... אלא יפייסנו בדברים ויראה לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת (יו"ד רמ"ט ד').

* אסור להחזיר העני השואל [המבקש] ריקם. אפילו אין, נותן לו רק גרוגרת אחת [פרוטה אחת] (יו"ד רמ"ט ד').

* אם יכול לעשות לאחרים שיתנו, [לגרום לאחרים שיתנו צדקה] שכרו גדול... (יו"ד רמ"ט ה').

אכן הצדקה כל כך גבוהה בשמים וחיונית מאוד לאדם העני, ואשרי המקיים את המצווה הזו בהידור, רב שכרו ורבה מעלתו בזה ובבא.

בעת המקום לציין שלמרות שניסינו קצת לעמוד על מעלתה ורוממותה של הצדקה, עדין יש איזונוקודת חן קטנטונת שהגמרא מחכימה אותנו בה, ולא כולם מודעים לה:

הגמרא (כתובות ס"ז:) מביאה מעשה על הלל הזקן שהיה מטפל באופן קבוע בעשיר שירד מנכסיו ודאג לו בכל יום לכל צרכיו שהורגל בהם, ואחד מצרכיו היה "סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו". פשוט לאיש הזה היה חסר הכבוד הרב שהיה מנת חלקו בימי עושרו נוחם עדין, והלל הצדיק דאג להשלים לו את החסר הזה מידי יום].

כ"ט . "הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו

אנכי הרה" (לח,כה)

אבק הרציחה הלבנת פנים

רש"י: לא רצתה להלבין פניו לומר "ממך אני מעוברת!" אלא "לאיש אשר אלה לו". אמרה: אם יודה מעצמו יודה, ואם לאו ישרפוני ואל אלבין את פניו. מכאן אמרו: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.

בספר "ברכת אליהו" להגר"ש עמאר שליט"א, הראשון לציון, מבואר העניין ע"פ תרגום יונתן בן עוזיאל, שכתב שלא מצאה תמר את שלושת המשכונות ותלתה עיניה לשמי מרום וביקשה רחמים, שהשי"ת יענה לה בעת צרתה ויאיר את עיניה

למצוא את שלושת העדים, והבטיחה שממעיה יצאו שלושה קדושים שיקדשו את שמו יתברך וירדו לכבשן של אש בבקעת דורא.

אז הקב"ה רמז למיכאל והאיר עיניה ומצאתם, והניחה אותם לרגלי הדיינים ואמרה: "לאיש אשר אלה לו אני מעוברת! ואפילו אם אישרף לא אפרסם ואני מתפללת לה' שישים בליבו שיכירם ויצילני."

וכשראם יהודה הכירם. אמר בליבו: "טוב לי להתבייש בעולם הזה שהוא עובר, ולא אבעת בפני אבותיי הצדיקים בעולם הבא. טוב לי להישרף בעולם הזה באש כבויה של העולם הזה ולא באש אוכלת אש, דמיכלא קביל מיכלא הוא (מידה כנגד מידה). לפי שאמרתי ליעקב אבא 'הכר נא הכתונת בנך היא' על כן אני צריך לשמוע בבית דין למי החותמת והפתילים והמטה האלה."

עוד כתב התרגום (שם) על הפסוק "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני", שיצאה בת קול מן השמיים ואמרה: "מלפניי היה הדבר הזה" וניצלו שניהם מן הדין (תמר ניצלה מהאש ויהודה ניצל מדינה של גהינום). ע"כ.

ומכל זה לומדים כמה דברים נפלאים. תחילה, חומרת עוון מלבין פני חברו ברבים שהוא כל כך חמור, עד שהייתה מוכנה תמר למות בשבילו ולאבד עימה עוד ב' נפשות שהייתה מעוברת בהם, ובלבד שלא להלבין את פני יהודה ברבים.

לא אחת מריבה קטנה בין שכנות יכול להביא לסכסוך ארוך, כשכל אחת חושבת שהיא הצודקת ועל כן אינה מוכנה לוותר לחברתה. כאמור, לעיתים ה"ברוגז" נמשך תקופה ארוכה כשאף אחד לא יודע את מועד סיומו.

סיפורנו הוא על שתי שכנות הגרות בבנין דירות בשכונה ירושלמית ו... באותה הקומה. הן רבו ביניהן מדי פעם על דברים של מה בכך, ולאחר שפעם האחת הטיחה עלבונות קשים בחברתה, החליטה הנעלבת לא להשיב מלחמה שיערה ובכך להימנע מאיסור לשון הרע.

כך נמשך לו ה"ברוגז" האחרון כ... עשרים שנה.

הן נפגשות במכולת, במעלית, ברחוב, ואף אחת מהן לא מוציאה הגה כדי לדבר ביניהן, כמובן.

השנים חלפו והנה מגיע מועד חופתו של בן השכנה שהבליגה בזמנו, והיא, בצעד מיוחד, מחליטה להזמין לשמחתה גם את... שכנתה. מי יודע, אולי בזכות השמחה הזו אולי ישבר משהו בליבה הקפוא כלפיה ובכלל זה הזמן להביא קץ לסכסוך שהיא כבר שכחה סיבתו.

באחד הערבים, כשההזמנה בידה, לאחר עשרים שנה בהן לא דיברו ביניהן אף לא מילה אחת, היא אוזרת אומץ וניגשת להקיש על דלת השכנה.

"שלום, ערב טוב, גב'... מה שלומך?"

"ב... ב... רוך ה...ש...ם...." ענתה בלשון רפה ובגימגום השכנה הנדהמת לראותה מתייצבת על מפתן דלתה. היא?!

"רציתי להזמין אתכם לשמחה שאנו עורכים בעוד כחודשיים."

"ב... ב... בשמחה רבה..." השיבה השכנה, עדיין מהססת ובוררת מילותיה. "היכנסי, בבקשה."

הן ישבו על הספה והחלו לשוחח בחופשיות רבה כאילו לא היה מעולם סכסוך קשה ביניהן.

"מתי החתונה, חביבתי?" שאלה השכנה.

"הוא, ב 24.1.2001."

"אוי, בדיוק בתאריך הזה יש לי ניתוח. האמיני לי, שבשמחה רבה הייתי מגיעה לחתונה, אך אני אהיה מאושפזת בבית הרפואה ויקח לי לפחות יום יומיים להחלים."

השתיים התחבקו, התנשקו ונפרדו בהתרגשות גדולה מהפגישה המפתיעה הזאת.

אם החתן החליטה לעשות מעשה ולבדוק את האפשרות להקדים את החתונה ביומיים או דחייתה ביומיים, להקדים לא היה אפשרי, אך לאחר את החתונה ביומיים היה ניתן. היא פנתה לבנה ושאלה מה דעתו לדחיית החתונה אך ורק בגלל השכנה שבזכות חתונתו והשתתפותה בשמחתם תהיה להם שמחה גמורה בשמיים.

"אמא! את יודעת טוב מאוד שחתונה לא דוחים!" מחה הבן.

"אכן, אתה צודק, בני, אך יש כאן 'סיבה מיוחדת'. ודע לך, בזכות זאת תזכה כל חייך לחיים טובים ומאושרים בזכות המעשה הגדול והאצילי שתעשה, אם תעשה."

"אימא, אבל כבר הדפסנו הזמנות, וגם צריך לדבר עם הכלה והוריה. אולי הם לא יסכימו?"

"אנא, שאל אותם ואולי לשמע הסיבה הם יסכימו?". הבן ראה זאת כמצוות כיבוד אם ובערב מיד נסע לפגישה עם הורי הכלה, ולאחר זמן לא רב, במתק לשונו, שיכנעם לדחות את החתונה ביומיים. כיוון שההזמנות טרם חולקו ולא היו מכשול גדול להחלטתם, נעתרו הורי הכלה לבקשתה המאוד מיוחדת של אם חתנם.

משמיים מצאו אולם פנוי, התזמורת והצלמים היו פנויים בתאריך החדש והכל הסתדר על הצד הטוב ביותר.

ההזמנות הודפסו מחדש ושוב ניגשה אם החתן לשכנתה והזמינה אותה למועד החדש.

"אני לא מאמינה! למה?" נדהמה השכנה "את כל השינוי עשיתם בגללי! חבל לכם על כל הטירחה, אז הייתי מגיעה לישיבת ברכות'... אוי, כמה טרחתם בוודאי כדי לשנות את התאריך... וכל זה לכבודי..."

השתיים התחבקו ממושכות ובכו זו על כתפיה של זו.

כמתוכנן, אושפזה השכנה לקראת הניתוח בתאריך שנקבע מראש, ב -

24.1.2001

כמה שעות לאחר הניתוח, בשעות הערב, היא שומעת בחדשות ששודרו ברדיו על האירוע שזיעזע את כל המדינה:

רצפת הריקודים באולמי "ורסאי" בירושלים קרסה בשיאה של חתונה ועשרות בני אדם נהרגו ונפצעו.

לפתע היא נזכרת שבערב זה הייתה אמורה להתקיים חתונת בן שכנתה באולם זה. בזכות הפיוס שביניהן נדחתה החתונה לעוד יומיים והן ניצלו בנס מאירוע קשה זה.

היא מיהרה להתקשר לשכנתה, שלא ידעה בנתיים מהטרגדיה, וריגשה אותם בנס הגדול שאירע למשפחותיהן והכל בזכות שמחלה על כבודה...

דבר אחר: יהודה, על אף הבושה הנוראה שהייתה לו לעיני העולם, בעת שכינס בית דין לדון את תמר בשריפה, והיא הציגה את מטהו פתילו וחותמו, באותה שעה היה במאבק אדיר בינו לבין עצמו, כי אע"פ שלא היה ממית את תמר, מ"מ, לא היה מוכרח לגלות כי ממנו היא הרה והיה יכול לזכותה בדין ולומר כי נאנסה ונתעברה, אבל לא היה צריך לגלות שזה בא ממנו, כי יביא לו ולבית אביו ביוזון נורא.

אך יהודה לא שם לב לזאת, וכיוון שבתחילה חשד בתמר ורצה לדון אותה כזונה, קם ואמר כי אין בה אפילו חשש ולו הקל ביותר, והיא כשרה וצדקת שבנשים, אשר כל מטרתה ותאוותה הוא להעמיד קרן אורה בבית ישראל.

ואחר זה נתעצם יהודה ביותר בגבורת הנפש והוציא לעין כל את צידקתה של תמר. אז נתלבשה בו רוח השכינה וזכה למלכות ונתקיים בו "יהודה אתה יודוך אחיך", היינו כשם שלא שינית משמך יהודה והודית על האמת, לכך לעולם יודוך ותזכה למלכות ולשאר ברכות מופלאות.

ועוד למדנו כאן על כוחותיה ותעצומות נפשה של תמר, שאפילו בראותה שעומדים לשורפה חיים לא נתייאשה מבעל הרחמים וביקשה ממנו שיתן בליבו של יהודה לחון אותה. היא הראתה בזה לדורות עולם על גודל האמונה שבלבבה. כי תחת שהיה לה לכעוס על יהודה ולגדפו ולביישו, שתקה ובעיניי דומעות ולב מלא תחינה דלו עיניה למרום.

מההתנהגות המופלאה הזו של אמונה וביטחון מופלא בהשי"ת השפיעה לזרעה עד עולם.

וכמו שמצינו בדוד, שיצא מחלציה, שבעת בורחו מפני אבשלום בנו היה מהלך עייף בדרך, גולה ומטולטל, והנה שמעי בן גרא יוצא לקראתו ומקללו קללות נמרצות ונוראות, ולא זו בלבד אלא שהיה הולך אחריו וסוקלו באבנים. מלווי דוד המה ראו כן תמהו, וחרה אפם עד מאוד, עד אשר אבישי בן צרויה אמר למלך: "תנה לי ואסירה את ראשו מעליו". ודוד בצדקתו התרעם על אבישי: "הנח לו כי

ה' אמר לו קלל". כל זה בא לו מורשה מתמר, שהניחה הכל ביד השי"ת, ומי שהוא בעל אמונה גדולה בהשי"ת אינו כועס מעולם על שום נברא, כי הוא יודע שהכל בא מעילת העילות וסיבת כל הסיבות, ורק אליו מגמתו.

יהי רצון, שנדבק בדרכי אבותינו הק' לילך בדרכם ואורחותם.

בספר "נפשי תידום" מובא מעשה נפלא הממחיש עד כמה צריכים אנו זהירות יתירה בכבוד הבריות:

השעה רבע לתשע בערב, והחתן עדיין לא בא. חלק מבני משפחתו, שלא ידעו מרחשי ליבו, גם נוכחו במקום. בשעה תשע נצצו הדמעות בעיני הכלה והוריה מודאגים ודרוכים.

גיסו של החתן, איש ישר ונעים הליכות, נסע במהירות לבית החתן. החתן, שלא התייעץ בדעת תורה טרם קיבל את החלטתו הפזיזה, ולא הבין את חומרת מעשיו, הכריז בפניו: "אינני רוצה אותה! אי אפשר לסבול את המשקפיים האלו!"

הגיס ניער אותו וגער בו, אך ללא הועיל.

הגיס חוזר לאולם, השעה כבר עשר, ומתוך מבוכה ובושה גדולה מנשוא, מסר בחוסר אונים את הבשורה המרה לאבי הכלה: "לא תהיה חתונה החתן חזר בו."

אי אפשר לתאר את הבושה, הכלימה והביזיון של הכלה ובני משפחתה בפני אולם מלא אורחים, ידידים ושכנים. הון תועפות הושקע בשמלה החדשה של הכלה ובשולחנות העמוסים כל טוב. ההשקעה, יחד עם שעות של עבודה, המון תקווה וציפיות לטוב, ירדו לטמיון. הכלה פרצה בבכי מר וכשלו ברכי אימה. אביה גייס את כל כוחות האיפוק. איזו בושה! איזו חרפה!

גיס החתן יחד עם הרב, שאמור היה לסדר את הקידושין, ניסו לעודד ולשכך את הכאב במקצת: "היא עוד תמצא טוב ממנו. גם זו לטובה."

והם צדקו. כעבור שמונה חודשים הכלה קיבלה הצעה העולה על החתן הקודם מכל הבחינות, גם רוחניות וגם גשמיות. בעת כתיבת שורות אלו, היא סבתא מאושרת שכבר צברה למעלה מארבעים שנות נישואין מתוקות מדבש עם בעלה, איש מכובד ומצלית. עד כאן סיפורה של הכלה. סוף טוב הכל טוב.

גם החתן מצא אחרת, כביכול נאה מן הראשונה ובלי משקפיים. והנה, מספר חודשים לאחר החתונה חלה הרעה בראייתה של אשתו והיא נזקקה למשקפיים. כעבור שנה נולד להם, במזל טוב בנם הבכור. הילד נולד עם פזילה חמורה בשתי עיניו ונזקק לטיפולים יקרים ולניתוחים במשך שנים, וגם הרכיב משקפיים עבות. צריך לציין, שמעולם החתן לא פייס את הכלה הראשונה ואת משפחתה, וכאמור מעולם לא התייעץ בדעת תורה.

עשרים וחמש שנה לאחר שהשאיר כלה בזויה ואומללה זו וחזר בו מן האירוסין, הוא חצה כביש כהולך רגל ומכונית פגעה בו והעיפה אותו למרחק של עשרה מטרים.

בעל המעשה שכב בטיפול נמרץ חסר הכרה. הרופאים הודיעו למשפחה, שאם יחיה, קרוב לוודאי כי יהיה "צמח".

בחסדי שמיים יצא הוא מכלל סכנה, אך נזק בלתי הפיך למרכז המוח החלק השולט על הראייה. כשהתעורר, ראייתו הייתה מטושטשת ביותר. למשך כעשר שנים נוספות ראה דמויות כפולות. עיניו היו חשוכות מרפא ושום משקפיים לא יכולות היו לעזור לו. עוד יותר גרוע, ראייתו הכפולה הייתה מעייפת, מתסכלת ומרגיזה אותו מאוד עד ליומו האחרון.

כך נידון המבזה בחרב חדה של מידת הדין. והמתבזה יצאה לחיים טובים ומאוש ל'. וַיְהִי ה' אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ" (לט,ב)

פשט הדברים הוא, שמאחר והקב"ה היה עם יוסף, הוא זכה להיות איש מצליח, הברכה שרתה במעשה ידיו, ובשל כך הוא זכה למצוא חן בעיני אדוניו פוטיפר. אולם משמעות נוספת טמונה בכתוב, שאותה נבין לפי מה שאומרים העולם בשם ה'חפץ חיים', שהנה יש לשאול על נוסח ברכת החודש; מדוע מבקשים בברכת החודש פעמים על יראת שמים, בפעם הראשונה: "חיים של יראת שמים ויראת חטא", ולאחר מכן "חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים"?

אלא, שלאחר הבקשה הראשונה של יראת שמים, אנו מוסיפים ומבקשים: "חיים של עשר וכבוד", ומי שרוצה עושר, חייב לחזור ולבקש שוב ושוב שיזכה ליראת שמים! לפי זה הסבר הפסוק הוא, שעל אף היות יוסף "איש מצליח", לא גרע הדבר מיראת השמים שבו, אלא אדרבה – "ויהי ה' את יוסף", וכפי שמבאר רש"י (שם, ג): שם השם היה שגור בפיו תדיר.

ל"א . "וירא אדניו כי יהוה אתו וכל אשר הוא עשה יהוה מצליח בידו" (לט,ג)

אמרו חז"ל במדרש תנחומא על הפס' הזה: פוטיפר רשע היה, כיצד היה רואה שהקב"ה עמו? ומהו כי ה' איתו?

אלא שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו של יוסף. היה נכנס לשמשו, והיה מלחש ואומר ריבון העולמים אתה הוא בטחוני, אתה הוא פטרוני, תתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני.

ופוטיפר אומר לו, מה אתה מלחש שמא כשפים אתה עושה לי והוא משיבו, לא אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך, לפיכך כתוב וירא אדוני כי ה' איתו.

כתב בספר אמונים (מאמר השגחה פרטית פכ"ג) כיון שכך היתה הנהגתו של יוסף נתקיים בו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו. כיון שביקש לה' כל דבר היה ה' מצליח לו בכל מעשה ומעשה שהיה עושה. כן הוא בכל אדם, באשר הוא כשיהיה שם שמים שגור על פיו כל פעולה אשר יעשה יצליח. כי המתדבקים תמיד באמונת השגחת הבורא, מושגחים הם ביותר בהשגחה פרטית.

כי הקב"ה משלם מידה כנגד מידה כמו שהוא משגיח על מעשי ה' כך משגיחים עליו. כן אם האדם מרגיל עצמו בזה שבכל פעולה ומעשה שעושה מיחל לבורא, נעשים על ידו נסים ונפלאות הרבה.

ל"ב . "ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת-אדניו את-עיניה אל-יוסף" (לט,ז)

ויהי אחר הדברים האלה הרהורי דברים היו שם. מי הרהר יוסף הרהר. אמר כשהייתי בבית אבא היה אבא רואה איזו מנה יפה היתה שם והיה נותנה לי, והיו אחי מכניסין בי עין הרע, עכשין שאני בכאן מודה אני לך שאני ברווחה.

א"ל הקב"ה הטלים, חייך שאני מגרה בכך את הדוב. (בראשית רבא פז,ד) גם יוסף חשב כמו אביו, כשרווח לו ממריבותיו עם אחיו ושנאתם לא העיקה עליו עוד, גירה בו ה' את הדוב, והעמידו בנסיון הקשה של אשת פוטיפר, שוב הושלך יוסף אל המאבק התמידי המזין את ההתפתחות הרוחנית, כי אין מנוחה בעולם, והחיים הם תנועה בלתי פוסקת, למעלה או למטה, במישור הגשמי כמו גם ברוחני.

הגמרא במסכת יומא אומרת: רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף? אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים. בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית. ערבית לא לבשה לו שחרית, אמרה לו השמע לי אמר לה לאו, אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין, אמר לה ה' מתיר אסורים, אמרה לו הריני כופפת את קומתך, ה' זוקף כפופים, הריני מסמא את עיניך וכו' וכיצד עמד יוסף בנסיון הקשה הזה? שנראית לו דמות דיוקנו של אביו (רש"י).
חז"ל מגלים לנו, כי בשעה הקשה של הנסיון נזכר יוסף בדיוקנו של אביו, וזה מה שהצילו מן החטא.

וכאן שואל ר' מנחם מויטבסק זצל (בספרו פרי הארץ) אם יוסף עמד בנסיון בזכות דמות דיוקנו של אביו שנראתה לו, הכיצד מחייב את הרשעים שלא יתפתו לעצת יצרם שהרי הם לא זכו לדמות של אבא גדול כזה?

אלא דמות דיוקנו של יעקב הכוונה היא דרכו של יעקב בעבודת ה', והיא דרך האמת, כי בכח האמת יכל יעקב לשרוד את בית לבן ולהתמודד עם נסיון השנאה של אחיו עשו. יעקב ידע כי רגש האחוה והידידות, כשהוא בא מצד אומות העולם, יש לחשוש ממנו, לפי שבקשת הקירבה מצד הגוי מסוכנת וממיטה אסון,

אנו אמונים על דברי חז"ל: הלכה היא שעשו שונא ליעקב, ואם כך אין לנו לסמוך על אהבתם וחברותם. יעקב אבינו בקש מה' שיצילו "מיד אחיו מיד עשו", ונשא תפילה לדורות, על כל עם ישראל, שיצילם בכל המלחמות העתידות לבוא מבני בניו של עשו, ומכיוון שהמלחמות פושטות צורה ולובשות צורה – בקש יעקב רחמים על עמו שיצילם גם בזמן האחוה, כי מיד אחי דבוק למיד עשו, ותחת מסווה האהבה מתגלה פרצופו האמיתי של הגוי שמבקש להשמיד, להרוג ולאבד.

ל"ג . "ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וּחַטָּאתִי לַאלֹהִים" (לט,ט)

יוסף אומר לאשת פוטיפר "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וּחַטָּאתִי לַאלֹהִים"
צריך להבין:

1. ואילו היתה זו רעה קטנה, היה עושה אותה?

2. הלשון "וּחַטָּאתִי" משמעה עבר, ומדוע לא נאמר "וּאֲחַטָּא" לשון עתיד, כלומר
כאשר אעשה רעה זו הרי אַחַטָּא?

אלא מתשובתו של יוסף, ניתן ללמוד את מזימתו של היצר הרע, שהצטדק וטען
הלא ישנה מצוה גדולה הנקראת "תשובה" ואין דרך לזכות בה אלא ע"י עשיית
עבירה, ומיד אח"כ "תשובה" לכן כדאי שתחטא כעת ותעשה תשובה, ובמקום
שבעלי תשובה עומדים אין...

ענהו יוסף: ראשית, מדוע א"כ צריך לעבור עבירה גדולה, אני יכול להסתפק
בקטנה

שנית, "וּחַטָּאתִי" כבר מספיק בעבר, יכול אני לקיים מצוה זו מבלי לעבור במזיד
עבירה.

ל"ד . "וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בַיָּדָה וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא חֹצְצָה" (לט,יב)

בפרשתנו קוראים אנו ולומדים על ניסיונו של יוסף הצדיק, ועמידתו בו. מה
מבקשת התורה ללמדנו בכך? הרי אין אנו צריכים לסיפור זה כדי לדעת את
חומרת איסור העריות, שהוא מהעוונות החמורים שבתורה, דיברה מעשרת
הדיברות, ואחת משלוש העבירות שעליהן "יהרג, ולא יעבור"! אבל, כבכל
פרשיות התורה, יש כאן לימודים נוספים לאין ספור. הלקח האחד הוא, שגם

כאשר האדם חש שהקריב קרבן על מזבח אמונתו ועקרונותיו, וכביכול משלמים
לו מן השמיים רעה תחת הטובה שעשה – כיוסף הצדיק, שבהימנעותו מן העבירה
העלילו עליו עלילה שפלה והושלך לבור כלא למשך עשר שנים – ידע נאמנה כי
סוף השכר לבוא, ומבית האסורים יצא למלוך!

ולקח נוסף: חז"ל מלמדים, שההסתה של אותה מרשעת פעלה את פעולתה, ויוסף היה על סף נקודת השבירה. התגלתה אליו דמותו של יעקב אבינו, ואמר לו: עתידים אחיך ששמש יכתב על כתפות האפוד של הכהן הגדול, לזיכרון עולם לפני ה' – רצונך ששמך יימחה מביניהם? מיד נמנע, ולא עבר.

מה ביקשו חז"ל ללמדנו בכך? את האמצעי הבדוק והמנוסה כנגד הסתות היצר הרע! כי זאת עלינו לדעת: אין לך אדם שאינו צופה לעתיד, ואינו מוכן להקריב מעט מנוחיות ההווה למען עתידו. הן זהו מותר האדם מן הבהמה. עקרת בית שמכינה קערת סלט, עובדת למען העתיד: במקום לאכול את העגבניות כמו שהן, לכסוס את הבצל ולכרסם את המלפפון, היא עמלה בחיתוך ותיבול וערבוב, כדי שבעבור שעה תוכל להגיש מאכל טעים יותר. בעלה עמל חודש תמים, למען המשכורת שבסוף החודש. ילדם לומד שנים רבות למען העתיד הממתין לו בסוף לימודיו. מי שעניו בראשו חוסך בתוכניות חיסכון, בקופות גמל וקרנות פנסיה. יכול היה בכסף זה לחיות טוב יותר בהווה, אבל מעדיף הוא לקמץ בהוצאותיו להבטחת עתידו.

ואם כך חוסך עבור מאה ועשרים שנותיו – מדוע לא יחסוך למען הנצח שמשנת המאה עשרים ואחת והלאה?

בנובהרדוק מספרים היו סיפור. מעשה בחבורת מבלי עולם, ריקים ופוחזים, שהיו שותים ומשתכרים בחבורה ומבלים ימיהם בבטלה. יום אחד תהו ואמרו: "חברה, הרי פעם נצטרך למסור דין וחשבון על מעשינו, מה יהיה?" נבוכו. לבסוף החליטו בתקיעת כף, שהראשון מהם שיעלה למרום יתגלה אל חבריו ויספר להם מה נעשה בדינו. כך יוכלו להתכונן לקראת הבאות.

לא עבר זמן רב, והראשון נפטר משחמת הכבוד, מחלת השיכורים. כעבור כמה ימים התגלה לחבריו, ופניו שחורים כשולי קדירה. "מה קרה", נבעתו כולם. "חברה", אמר להם, "הכל בסדר! תמשיכו לשתות, אבל תמנעו משתיית וויסקי!"

"וויסקי? תמהו, "מה פירוש?" "אספר לכם", אמר בעגמימות. "עליתי למרום, ושאלו: עסקת בתורה, הקדשת לה עיתים? שאלתי: מדוע היה עלי לעשות כך? ואמרו: מה השאלה, חייב היית לחשוב לעתידך בעולם העליון! ענית: עזבו, היה לי

ראש קטן. לא חשבתי על העתיד, חשבתי רק על הנאות ההווה! שאלו: כגון מה?
ועניתני: עשיתי חיים! שתיתי לשכרה! שאלו: יין? עניתני: יין! ערק? ודאי, ערק! וויסקי?
אכן גם וויסקי! תמהו: מילא היין, מתוק. והערק, טעים. אבל הוויסקי – פוי, מריר
הוא, איך יכולת לשתות! צחקתי, מה מבינים הם בוויסקי? נכון שבתחילה הוא מר,
אבל אחר כך, הא, נעשה חמים בכל הגוף, וההרגשה כל כך טובה!... ואז נתנו עלי
בקולם: אם כך, הרי שחשבת על העתיד! מוכן היית לשתות וויסקי מריר בשביל
ההרגשה שאחר כך – אז מדוע לא הקצבת שעת לימוד בשביל העולם שאחר כך?
וגזרו את דיני – אל תשאלו!..."

"על כך אני אומר לכם, חברה: המשיכו לשתות, אך רק לא וויסקי..."

מובן שזה הוא ליקחו של שיכור, שכך אין לך אדם שאינו מוכן לוותר מעט בהווה
בשביל רווח גדול בעתיד. ועלינו לדעת, שהשקעה של שעת לימוד בהווה, של
שעת שיעור תורה, נושאת רווחים גדולים הרבה יותר מהשקעה של עשרים שקלים
שמזכה את המשקיע בפרס הגדול שבפיס, גם לו היה יודע את המספר מראש!
היחס בין שעה כאן לחיי נצח שם גדול הרבה יותר! ומכל שכך, שהאדם אוכל
פירותיה גם בעולם הזה. ומכל שכך, שהוא גם נהנה בשיעור התורה מנועם הלימוד,
מאור הקדושה, מתוספת הידיעות, והרי זה רווח כפול ומכופל, הכדאי מכל צד!

ל"ה . "אין שר בית-הסהר ראה את-כל-מאומה בידו באשר ה' אתו" (לט,כג)

רבי רפאל הלוי זצ"ל, בנו של הרב מברסק,

ספר כי כאשר ברחו לוילנא בשנת ת"ש, שאל אביו על פסוק זה: הפסוק מדגיש,
ששר בית הסהר לא ראה כל דבר רע אצל יוסף, באשר ה' אתו. והרי לאמיתו של
דבר, כל עצם ישיבתו של יוסף בבית האסורים היתה מחמת עלילה, ולא היה בידו
של יוסף כל עון, ומדוע, אפוא, נזקק לסיעתא דשמיא מיוחדת, כדי שלא יראו בו
עון ופשע?

אלא – אמר הרב מברסק – רואים מזה, כי לולי הסיעתא דשמיא המיוחדת
שהיתה לו, שהיה ה' אתו, כבר היה שר בית הסהר מוצא עוולות חדשות לטפול על
יוסף בכל צעד ושעל. רק "באשר ה' אתו", לא טפל עליו שר בית הסהר עלילות
שוא להתאנות לו.

ל"ו . "וירא שר האפים כי טוב פתרו" ... (מ,טז)

שאלו לרבי מאיר שלום מפוריסוב: מה ראה יוסף לפתור חלומו של שר המשקים לטובה ושל שר האופים לרעה?

השיב: סיפורו של שר המשקים הכיל רק מפעלות ה': גפן שעלתה כפורחת, אשכולות בשלים ונץ עולה

בעוד שחלומו של שר האופים התבסס רק על כוחי ועוצם ידי : סלים ומיני מאפה מעשה ידי אדם.

חלום כזה איננו מבושר טובות...

ל"ז . "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו" (מ,כג)

אשה קשישה וערירית שעברה את השואה, נעזרה במשך שנים רבות באחת משכנותיה שהגיעה אליה מידי יום וסייעה לה בכל ענייניה. הקשישה במשך הזמן הלכה ונחלשה והכל הבינו שלא נותר לה הרבה זמן להגיע לעולם שכולו טוב. גם השכנה שבאה לעזור לה הרגישה בכך, ובאחד מן הימים לאחר שסיימה לעזור לזקנה אמרה לה: "אני מבקשת שתזכרי אותי בצוואתך."

המסר היה מובן וכאילו אמרה לאותה זקנה אני הרי עזרתי לך במשך תקופה ממושכת מן הראוי שתזכרי אותי. הקשישה לא הגיבה, לאחר זמן הלכה לעולמה. משפתחו את הצוואה ראו בחלקה הראשון שהיא אכן כותבת שדירתה הגדולה תועבר לידיה של שכנתה שכה עזרה לה, אך בנספח שהיה מצורף לצוואה, שנכתב אגב, באותו יום שבו בקשה השכנה לזכור אותה. נכתב שהדירה תועבר למישהו אחר .

וזה משום שהוברר למפרע את כוונתה האמיתית של השכנה, שכל כוונתה לעזור זה כדי לזכות בביתה של הקשישה וממילא לא מגיעה לה כלום!

"ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו... " מזכיר לנו משהו לא?

בין אדם לחבירו

גמילות חסדים – ב' / הרב שמעון בוחניק

אם אין גמילות חסדים אין תפילה נשמעת, שנאמר: "בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִהְיֶה לַחֲטָאָה... יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד" (תהלים קט, ז' טז), וכן נאמר: "מסיר אזנו משמוע דלים גם הוא יקרא ולא יענה" (משלי כא, יג). כתב רבנו יונה בספר שערי תשובה שער ג': "ויש במצות עשה מן החמורות שאין המון העם נזהרים בהן... וכן גמילות חסדים שהיא מצות עשה, שנאמר (שמות יח' – כ'): "והודעת להם את הדרך ילכו בה" – זו גמילות חסדים (בבא מציעא ל:). ואמרו (סוכה מט:): – גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה... על כן אמרו (אבות ריש פרק א): על שלשה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. והנה הצדקה בממונו וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו, כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם, שנאמר (מיכה ו, ח): "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד".

אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל, וככל שאדם מגדיל את אהבתו לישראל, גם הקב"ה מגדיל את אהבתו אליו. אלה הרועים האמיתיים של ישראל, שהקב"ה חפץ בהם מאוד, שמוסרים עצמם על ולמען צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולפתוח להם שערי ברכה.

אם צוותה התורה לאהוב את הזולת ולעזור לו בעניינים גשמיים, על אחת כמה וכמה שצריך לעזור לו בעניינים רוחניים, וזוהי אהבה אמיתית. ועל כן חובה קדושה על כל אדם שיש לו ידע וכישורים לקרב את הרחוקים אשר עזבו את דרך התורה הקדושה לחצוב להם בורות נשברים, ולקרבים לאבינו שבשמים, ישתדל לפעול בזה ולא יאמר איני מוכשר מספיק וכדומה.

מי שחננו ה' אפילו במעט כוח דיבור וכושר הבעה בפיו, חסד גדול יעשה אם בהופעתו בשמחת מצווה כגון: אירוסין, חתונה, שבע ברכות, ברית מילה, פדיון הבן, בר מצווה וכדומה – ישמיע דברי תורה מענייני דיומא בצירוף

ברכות, איחולים וקילוסים לבעלי השמחה. ועל ידי כך ירומם אותם למעמד של התרגשות והתעלות הנפש. ולהבדיל הדברים נכונים גם בעת לווייה רחמנא ליצלן ואזכרה להשמיע דברי מספד והתעוררות.

חסד גדול הוא לומר "קדיש" וללמוד משניות, לעילוי נשמות ישראל הגלמודים והגלמודות הערירים, שלא הניחו אחריהם זרע שיתפלל לטובת נשמתם, או שבניהם אינם שומרי תורה ומצוות חלילה ולא השכילו ההורים מבעוד מועד לדאוג שבמוסד תורני יאמרו עליהם קדיש וילמדו משניות לעילוי נשמתם.

מי שקנה חפץ ולבו כבד עליו שמא החפץ אינו טוב, או שמא קנה אותו במחיר גבוה, חסד יעשה חבירו אם יבליט לקונה את המעלות שקיימים בחפץ זה. ואף אם אין בחפץ מעלות, דרך ארץ לשבח מקחו בפניו, כדי שלא יהיה הלוקח עצוב.

אדם שיכול בדיבורו לסובב כך שלא תבוא רעה על חבירו, גם זה בכלל חסד, וכמו שכתוב אצל יוסף הצדיק: "כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית נא עמדי חסד, והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה" (בראשית פרק מ') המייעץ לחבירו עצה ההוגנת לו בענייניו הרי הוא בכלל חסד. וחייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבירו הן אם הוא דל והן אם הוא עשיר, וזה מעיקרי הדברים הנדרשים מן האדם, שנאמר: "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד" (הנביא מיכה ו' - ח').

מכוננית שאירע בה קלקול באמצע הדרך שבין עיר לעיר, והנהג שלה עומד על אם הדרך כשהוא אובד עצות, מצווה וחובה להגיש עזרה לנהג ולנוסעים בכל מה שאפשר ואין לחלק בין שומר תורה ומצוות לבין מי שאיננו שומר תורה ומצוות. ובפרט שקרוב לוודאי שעל כל פנים מאמין הוא בעיקרי האמונה, ולכן מצווה לעזור לו ולחלצו ממצוקתו.

יש לציין שכיום שיש חשש שהאדם ה"תקוע" הינו מחבל מתחזה, ויש חשש סכנה בהושטת העזרה, מי שחושש לכך אינו חייב לעצור ולעזור. אך כשישובו אי"ה בקרוב הימים כתיקונם, תחזור גם חובת הושטת העזרה כפי שצוין לעיל

במעגל השנה היהודית

5. מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1. חג החנוכה – היסטוריה, אגדה, הלכות ומנהגים א'

מבוא

לפני כאלפיים מאה ושבעים שנה התרחש נס חנוכה, שבו מסר הקב"ה בידינו את היוונים אשר רצו להדיח אותנו מחיי התורה והמצוות. היהודים נחו מאויביהם ונחנו בכ"ה בכסלו, ואז טיהרו את בית המקדש ועשו חנוכה – "חנוכת המזבח" – שחנכו את המזבח בקרבנות תודה ונדבה לה' יתברך, וחידשו את העבודה בבית המקדש.

יום כ"ה בכסלו נקבע לדורות ליום של הלל והודאה זכר לנס החנוכה. אולם תמוה הדבר, מדוע אנו חוגגים נס זה לדורות עולם? הלוא אם היינו חוגגים חג על כל נס ונס שעשה עמנו הקב"ה – היו כל ימי השנה חגים וימים טובים, שהרי מי כעם ישראל מלומד בניסים, וכל קיומו הוא למעלה מן הטבע?!

אלא חז"ל מלמדים אותנו כי ימי החנוכה נקבעו לדורות לא רק כזכר לנס, אלא יש בהם מהות מיוחדת.

המלחמה שהיתה בין היוונים ליהודים לא היתה מלחמה רגילה. היוונים לא רצו להרוג את עם ישראל בגופם, אלא רצו "סך הכל" להשפיע עליהם את תרבותם. יהודים אשר הסכימו לקבל עליהם את תרבות יון – לא רק שלא התנכלו להם להורגם, אלא שאף זכו ליחס של כבוד מצד היוונים, חלקם אף קבלו משרות חשובות.

תרבות יון באותה תקופה היתה סמל לתרבות נאורה, שהלכה והתפשטה בעולם כולו. צר היה ליוונים לראות עם אחד שאינו מושפע מתרבותם, ודבק בתרבותו העתיקה. הדבר פגע בציפור נפשם, ובנקודת שיא גאוותם. בדרכים רבות ניסו להעביר את היהודים על דתם ואמונתם, וכך היתה התורה נתונה בסכנת קיום חס ושלום.

ומה קרה אז?

אז קמה לה קבוצה של יהודים אדוקים, הנאמנים לשמירת התורה והמצוות. הם שמו נפשם בכפס להילחם ביון האימפריה הענקית. ידעו הם מראש כי לפי כל תחזית הגיונית, סיכויי ההצלחה שואפים לאפס. ובכל זאת, מטרתם לא היתה דווקא לנצח – כי אם להילחם! לא להכנע לכל ניסיון של טשטוש זהותנו כיהודים, כי אם להמשיך לשאת בגאון ובגאווה את מורשת היהדות העתיקה.

ומכיון שמטרתם היתה קדושה, הצליח אותם ה' יתברך. המעטים והחלשים, ניצחו את הרבים והחזקים. היה זה נס עצום! אולם לאחר מכן התרחש נס נוסף, כפי שאומרת הגמרא (מסכת שבת דף כא עמוד ב):

”מאי חנוכה? שכשנכנסו היוונים להיכל בית המקדש, טמאו את כל השמנים. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, רצו להדליק את המנורה, ובדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, ולא היתה בו כמות שמן להדליק אלא ליום אחד בלבד, נעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל ובהודאה.”

ואם כן, שני ניסים התרחשו אז. האחד – נס הניצחון במלחמה של רבים וחזקים מול מעטים וחלשים. והשני – נס פך השמן.

איזה נס גדול יותר? כמובן שנס המלחמה הינו גדול יותר, ומן הסתם עורר רעש והשתאות בעולם כולו: כיצד יתכן שקומץ אנשים רדופים וחלשים ניצחו את יון האימפריה הענקית?!

אולם מעניין מאוד, שהגמרא אומרת כי חג החנוכה נקבע דווקא בזכר לנס פך השמן, ולא בזכר לנס הניצחון במלחמה. גם החנוכיה שאנו מדליקים בחנוכה בכל לילה באה להזכיר דווקא את נס פך השמן. מדוע?

בנס פך השמן יש סמל ולימוד לדורות הבאים. היוונים בנסיונם לעקור את היהדות מעם ישראל, טימאו את כל השמנים. הם לא שפכו את השמן כי אם טימאו אותו. שישאר שמן, אבל טמא. השמן אותיות נשמה. היוונים רצו לטמא את הנשמה היהודית, לא חפצו להשמידה כמו טיטוס והמן הרשע ועוד צוררים אחרים, אלא

לטמא אותה בתרבויות לא לנו ובדעות משובשות של כפירה.

ואכן רבים טעו וסרו מן הדרך הישרה, והתפתו אחר תרבות יון הקלוקלת. השמנים נטמאו, הדעות השתבשו.

אולם מאבק בלתי מתפשר מצד החשמונאים הביא למציאת פך שמן טהור. אותו פך שמן חתום בחותמו של הכהן הגדול הוא סמל ורמז לכל הדורות, רמז שלעולם תשאר נקודה בישראל שהקב"ה מגן עליה שלא יהיה לה שום מגע נכרי. הניצוץ היהודי הזה לא כבה בכל הגלות הקשה והארוכה, במשך אלפי שנים עם ישראל נשאר בקדושתו הנצחית בכל ארצות גלותו בבבל ובספרד, באשכנז ובפולין, במרוקו ובתימן – עם ישראל לא התבולל למרות כל הצרות.

כמה הדברים רלוונטיים לדורנו אנו!

אח... אילו היו רואים גדולי ישראל של הדורות הקודמים את הדור שלנו, אילו היה רואה זאת הרמב"ם או רש"י, ה"חפץ חיים" או ה"בן איש חי"... אילו היו רואים את המציאות המצערת כיום של רוב העם היהודי השבוי בידי תרבויות זרות שאינן שייכות לנו, אינו יודע מה זה "שמע ישראל", ומה זה "שבת" – מה גדול היה שברם וצערם.

אולם לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב. גם במצב שנטמאו כל השמנים, השתבשו הדעות, ונטמאו הנשמות הטהורות של עם ישראל – גם אז אפשר למצוא את פך השמן הטהור, את הנקודה היהודית המצויה בלבו של כל יהודי פנימה, שלא נכבית ולא נטמאת לעולם. ואם רק נשכיל להדליק ולהאיר אותה, הרי שהיא תעלה ותדלק ותהיה לנר תמיד ולשלהבת קודש.

הדלקת נרות חנוכה

א. הטעם להדלקת נרות חנוכה

בתקופת ימי בית המקדש השני, גזרו מלכי יון הרשעה גזרות על ישראל, כדי להשכיחם ממצוות התורה ולבטלם מדתם. ונכנסו להיכל שבבית המקדש ופרצו בו פרצות, וטמאו את השמנים שהיו מיועדים להדלקת המנורה שבבית המקדש, והיה צר מאוד לישראל. עד שריחם עליהם הקב"ה והצילם מידם, וגברו בני החשמונאים הכהנים על היוונים והרגום, והושיעו את ישראל מידם. והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה המלכות לישראל.

היום שנחו בו מהמלחמה היה יום כ"ה בכסלו, ולכן נקראו הימים האלו 'חנו-כה', על שם שחנו מהמלחמה בכ"ה. ובו ביום נכנסו החשמונאים לבית המקדש ורצו להדליק את המנורה, ולא מצאו אלא פך אחד של שמן זית זך טהור, שהיתה בו כמות שמן ליום אחד בלבד להדלקת המנורה, ונעשה נס שהספיקה להם כמות זו לשמונה ימים.

באותם שמונה ימים שלחו אנשים הבקיאים בהכנת שמן זית, שילכו לחלקו של שבט אשר, אשר ברכם משה רבנו בשמן רב, כמו שנאמר (דברים פרק לג פסוק כד) "ולאשר אמר ברוך מבנים אשר, יהי רצוי אחיו וטובל בשמן רגלו". עד שהגיעו אותם אנשים אל נחלת שבט אשר, כתשו זיתים וחזרו, עברו שמונה ימים. ורק ביום התשיעי הדליקו מהשמן שהביאו. נמצא ששמונה ימים הדליקו בשמן של נס, ולכן תיקנו חכמים לעשות את אותם שמונה ימים, ימי שמחה והלל, ולהדליק בהם נרות בכל לילה, כדי לפרסם את הנס.

ב . כמה נרות מדליקים?

1 . נר החיוב

מעיקר הדין, די להדליק בכל בית נר אחד בכל לילה.

2 . נרות ההידור

נהגו כל ישראל לקיים את המצוה בהידור ולהוסיף כל לילה עוד נר אחד, שעל ידי מספר הנרות ניכר ומפורסם הנס יותר. וכך מוסיף והולך עד היום השמיני, ומראה בזה ששמונה ימים עשה הקב"ה נס לישראל, שדלקה להם המנורה גם ביום השמיני, מפך שהיתה בו כמות שמן רק ליום אחד.

אשר על כן, בלילה הראשון ידליק נר אחד, בלילה השני ידליק שני נרות, בלילה השלישי ידליק שלושה נרות, עד שבליילה השמיני ידליק שמונה נרות.

בכל לילה, הנר הראשון הוא הנקרא נר החיוב, ושאר הנרות נקראים 'נרות ההידור'. ואם טעה ולא הדליק כמספר הנרות של אותו יום, יצא ידי חובתו.

3 . שֶׁמֶשׁ

נוהגים להדליק נר נוסף הנקרא 'שֶׁמֶשׁ'. ויש נוהגים להדליקו על ידי שמוסיפים עוד כוסית שמן על מספר הנרות של אותו יום. ויש נוהגים שהשמש הוא הנר שממנו מדליקים את הנרות, וכשמסיים להדליק בו את הנרות, מניחו דלוק בחנוכיה.

4 . בני ספרד

מנהג בני ספרד שאחד מבני הבית מדליק, ופוטר את כל בני הבית בהדלקתו, וכמו שכותב הרמב"ם (פרק ד מהלכות חנוכה הלכה ג): "המנהג פשוט בכל ערינו ספרד, שיהיו כל אנשי הבית מדליקים נר אחד בלילה הראשון, ומוסיפים נר בכל לילה ולילה, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות, בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד". ע"כ.

לא נוכחים בהדלקה – אין חובה שבני הבית יהיו נוכחים בבית בשעת ההדלקה, ולכן אף אם אין באפשרותם לשהות בבית באותו זמן, יוצאים הם ידי חובה בהדלקת הנרות שמדליקים בביתם.

5 . בני אשכנז

מנהג בני אשכנז שכל אחד מבני הבית הזכרים מדליק נרות חנוכה לבדו ומברך. וטוב שכל אחד ידליק בחלון אחר, כדי לפרסם את הנס ככל היותר לבני אדם העוברים ושבים.

6 . "זה אלי ואנוהו"

מצוה להדר ולהדליק בחנוכיה יפה מאוד, ומי שיכול להדליק בחנוכיה של זהב, מעלתו גדולה עד מאוד. ומי שאין באפשרותו, ידליק בחנוכיית כסף או דמוי כסף, וכל המרבה להדר במצוה ולעשותה יפה, הרי זה משובח.

ג. החייבים בהדלקת נרות חנוכה

1. עניים

מצות הדלקת נרות חנוכה, חביבה עד מאוד, מאחר ויש בה פרסום נסיו של הבורא יתברך. על כן, אפילו עני שאין לו מה לאכול וניזון מהצדקה, חייב לעשות כל מאמץ כדי שיהיה לו להדליק לפחות נר אחד בכל לילה, וכגון שישכיר את עצמו לפועל, וכיוצא בזה. ומכל מקום על גבאי הצדקה להשגיח על אותם עניים ולספק להם שמן להדלקה, כדי נר אחד לכל לילה.

2. נשים

גם הנשים חייבות בהדלקת נר חנוכה. ולכן, אשה המתגוררת בביתה לבדה, חייבת להדליק את הנרות עם הברכות כולן, אבל נשים נשואות או בנות רווקות בבית הוריהן, אינן צריכות להדליק נרות חנוכה כלל, אפילו למנהג האשכנזים שמדליק כל אחד מבני הבית, מאחר ויוצאות ידי חובה בהדלקת בעליהן או אביהן.

ואף על פי שכלל גדול בדינו, 'שהנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא [גורם]'. דהיינו כל מצוה שצויה אותנו בורא עולם לעשותה, אם המצוה היא תלויה בזמן קבוע, כלומר, שהזמן גורם למצוה לבוא, האשה פטורה מלעשותה. כגון: מצות ציצית, שהנשים פטורות מלהתעטף בציצית, כי זמנה קבוע ביום ולא בלילה. וכן פטורות הן מלהניח תפילין, כי זמן הנחתם קבוע בחול ולא בשבת. וכן פטורות הן מלשמוע קול שופר, כי מצוה זו זמנה קבוע בראש השנה, וכן כל כיוצא בזה.

וכיון שלא רק במצוות מהתורה קיים הכלל הנ"ל, אלא גם במצוות מדברי חכמים, אם כן לכאורה תהיינה הנשים פטורות מלהדליק נרות חנוכה, כיון שמצוה זו זמנה קבוע, שמונה ימים בשנה? אולם יש מצוות שהגם שזמנן קבוע, בכל זאת הנשים חייבות בהן, כגון מצוות ש'אף הן [הנשים] היו באותו הנס', כמו בנס פורים, שביקש המן להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ואף הן נושעו עם כלל ישראל, ולכן הן חייבות במצוות הפורים, מקרא מגילה, משלוח מנות ושאר המצוות. כן הוא גם בנס חנוכה, שגם הנשים היו בכלל גזרת השמד שגזרו היוונים, והיתה התשועה לכלל ישראל לגברים ולנשים. לכך חייבות אף הן במצות הדלקת נר חנוכה, אף שזמנה קבוע.

3. לא נמצא בבית

מי שיודע שלא יגיע הלילה לביתו, מכל סיבה שהיא, יאמר לאשתו שתדליק בלילה זו את הנרות ותברך, ובכך יוצא ידי חובתו. וכן רשאי הבן הגדול מגיל בר מצוה ומעלה, להדליק. ומכל מקום לבני אשכנז, אם הוא נמצא במקום שיכול

להדליק, טוב שמלבד הנרות שמדליקה אשתו, ידליק גם הוא במקום שבו הוא נמצא, אך בלי ברכה.
מי שלא היה בביתו בלילה הראשון, ואשתו ברכה והדליקה, בלילה השני כשמדליק, יברך גם 'שהחיינו'.

4 . יגיע מאוחר

אדם שיודע שיגיע הלילה לביתו בשעה מאוחרת, וכבר ילכו בני ביתו לישון, עדיף שיאמר לאשתו שתדליק בזמן, מאשר שידליק הוא עצמו מאוחר יותר.

5 . "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה"

גם אם יודע שיגיע לאחר זמן ההדלקה, אך לא בשעה מאוחרת כל כך שילכו בני ביתו לישון, מעיקר הדין עדיף שיאמר לאשתו להדליק בזמן. אלא שהניסיון מוכיח שבבתים רבים ברוך ה', לא דומה הדלקת החנוכיה שהאבא מדליק בעצמו, להדלקת החנוכיה שהאמא או משהו אחר מבני הבית מדליק. כי כשהאבא מדליק, יכול הוא לשמוח עם האמא והילדים לאחר ההדלקה, ולהסביר ולבאר להם את משמעותם של ימים קדושים ונעלים אלו, שאפשר לשאוב בהם הרבה כוחות רוחניים. רמת השמחה היא אחרת, ואסור לזלזל בכך, כי השמחה בקיום המצוות מקנה לילדים הרבה כוח, רצון וחשק להתמיד במצוות בהווה, בעתיד הקרוב, וגם בעתיד הרחוק. בעוונותינו הרבים, הרחוב היום כל כך פרוץ, מקלקל ומשחית את הילדים, וכמה ילדים ונערים שסטו מן הדרך, לבסוף חזרו מחמת הזכרונות היפים מימי הקטנות, ממעשי המצוות של האבא בהתלהבות ובשמחה לכל מצוה.

אשר על כן, כל אחד ישתדל להיות בביתו בלילות החנוכה, ואפילו אם הוא מוכרח לצאת לרגל עסקיו לכמה ימים לחוצה לארץ, יעשה את כל מאמציו לדחות את נסיעתו לאחר ימי החנוכה, וזכות מצוה זו של חינוך הבנים והתגברותו של האב, תעמוד לו לפרנסה טובה בכבוד בנחת ובשמחה, ויזכו הוא ואשתו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, ביראת שמים טהורה ומדות טובות, אמץ.

6. בני הישיבות

תלמידי הישיבות היקרים המסולאים בפז, הבאים לביתם אחת לכמה שבועות, ובימי החנוכה נמצאים הם בישיבה, אינם צריכים להדליק נרות חנוכה בישיבה, ואינם צריכים אפילו להשתתף בהוצאות ההדלקה של הישיבה, אלא יוצאים הם ידי חובה בהדלקת הנרות שאביהם מדליק בבית.

7 . נר איש וביתו

אין הבן רשאי לכוון שאינו רוצה לצאת ידי חובה בהדלקה של אביו, כדי שיוכל להדליק ולברך בעצמו בישיבה, כיון שהמצוה היא 'נר איש וביתו', דהיינו שיהיה נר חנוכה בכל בית של איש, ולא שכל אחד ואחד בפני עצמו יברך וידליק, וכיון שכבר מדליקים עליו בבית, יוצא הוא ידי חובה אפילו שלא מרצונו.

8 . בני ארץ ישראל

תלמידי ישיבות ההולכים מארץ ישראל, כדי ללמוד תורה בחוץ לארץ, יוצאים ידי חובתם בהדלקה שבביתם שאביהם מדליק בארץ ישראל.

9 . בני חוץ לארץ

תלמידי ישיבות הבאים מחוץ לארץ, כדי ללמוד תורה בארץ ישראל, ומקיימים בעצמם מה שאמרו חז"ל (בבא בתרא קנח ע"ב, ובזוהר הקדוש רעיא מהימנא דף רמה ע"ב): שהאוויר של ארץ ישראל מחכים, אף על פי שכשמגיע זמן ההדלקה פה בארץ ישראל, עדיין לא הדליקו עליהם בביתם בחוץ לארץ, מכל מקום מן הדין יוצאים הם ידי חובה בהדלקה שידליקו בביתם בחוץ לארץ לאחר כמה שעות. אך אם ירצו רשאים להדליק בברכה, כל שיודעים בברור שהוריהם עדיין לא הדליקו.

10 . אל המקורות

בן שזכה ברוך ה' לחזור למקורות הנאמנים, ועלה והתעלה עד שהלך ללמוד בישיבה קדושה, אם הוריו אינם מדליקים נרות חנוכה בביתם, צריך הוא להדליק נרות חנוכה בחדרו, ויברך. [ויאמר שאינו מתכוון לצאת ידי חובה בהדלקת הנרות שבבית המדרש של הישיבה].

11 . חיילים

בכל הנ"ל, הוא הדין גם לחיילים שאינם נמצאים בביתם בימי החנוכה, שיוצאים הם ידי חובה בהדלקה שמדליקים עליהם בביתם, אך אם אין מדליקים עליהם בביתם, צריכים הם להדליק בחדריהם שישנים הם שם. חיילים הנמצאים בכפר שכולו גויים, ואינם רואים נר חנוכה כלל, אף שמדליקים עליהם בביתם, צריך אחד מהם להדליק נר חנוכה בברכה, כדי שיהיה להם פרסום הנס. והוא הדין לכל אדם שנקלע למקום שאינו רואה שם נר חנוכה כלל, אף שמדליקים עליו בביתו, צריך להדליק גם הוא במקום הימצאו ויברך.

12 . בני אשכנז

כל האמור לעיל בדין בני ישיבה וחיילים, זהו רק לבני ספרד שלא מדליק כל אחד בביתו. אבל לבני אשכנז שאפילו כשהם נמצאים בביתם עם הוריהם, הם מדליקים נרות חנוכה, פשוט שכשהם חוץ לביתם, עליהם להדליק נרות חנוכה.

13 . ההבדל בין נר שבת לנר חנוכה

ולכאורה יש לשאול, מדוע גבי הדלקת נרות שבת מבואר בחוברת 'השבת בהלכה ובאגדה' חלק א', שאבא שאינו שובת בביתו או בן הלן בישיבה, צריך הוא להדליק נר שבת במקום לינתו, אף שהאמא מדליקה בבית. ולעומת זאת בנר חנוכה, אם האבא לא לן בבית בלילי חנוכה, אשתו מדליקה בבית והוא יוצא ידי חובה? וכך אם הבנים לנים בפנימיה בישיבה, יוצאים הם ידי חובה בהדלקה של אביהם, ואינם צריכים להדליק בישיבה. ולכאורה מה ההבדל בין ההדלקה של שבת, להדלקה של חנוכה? וצריך לומר, שבנר חנוכה המצוה היא 'נר איש וביתו', דהיינו שבכל בית יהיה נר דלוק, ואם בן אפילו אם בני הבית אינם לנים בבית, הרי שהתקיימה המצוה, שבביתם הדליקו נר חנוכה. לא כן בשבת, שהמטרה היא 'שלום בית' ליהנות מאור הנר שלא יכשלו בהליכתם בבית, אם כן מה איכפת לי שהדליקו בביתם, הרי עדיין במקום בו הם נמצאים חשוך, וצריכים להדליק שלא יכשלו בהליכתם.

14 . אורח

אדם המתגורר לבדו שהתארח בימי החנוכה אצל חברו, ומדקדק עמו בעל הבית שישלם לו עבור כל ההוצאות שמוציא עבורו, אכילה, שתיה ושאר צרכיו, כיון שהאורח חייב בהדלקה, שהרי אין לו מי ממשפחתו שמדליק עליו בביתו, תקנו לו חכמים שיתן לבעל הבית כמה פרוטות, כדי שִׁיִּזְכֶּה לו מעט מהשמן שהוא מדליק בו את החנוכיה, או שיתן לו בעל הבית במתנה מעט מהשמן, ויוצא האורח ידי חובה בהדלקת בעל הבית.

ואמנם אם אין בעל הבית מדקדק עמו על כל ההוצאות, אלא האורח משלם תשלום קבוע לשבוע או לחודש על כל צרכיו, אינו צריך להשתתף עמו בתשלום השמן, כי זה כבר כלול בתשלום שמשלם עבור כל צרכיו.

אורח כנ"ל שחייב בעצמו במצות ההדלקה, אם רוצה שלא להשתתף עם בעל הבית בשמן, אלא להדליק בעצמו בשמן שלו, [ויש לו פתח בפני עצמו], רשאי לעשות כן ולהדליק בברכה.

בן נשוי הגר אצל אביו וסמוך על שלחנו, אף שיש להם חדר מיוחד לעצמם, אינו חייב להדליק, ואינו צריך להשתתף בפרוטות, ויוצא ידי חובה בהדלקת אביו. מתארחים בבית הוריהם וישנים שם, כיון שאינם משלמים עבור ההוצאות, אינם צריכים להשתתף בפרוטות, ויוצאים ידי חובה בהדלקת האב.

זוג המתארחים בבית הוריהם בסעודת ליל שבת, וחוזרים לביתם לישון, חייבים הם להדליק את נרות החנוכה בביתם קודם השבת, כי חיוב מקום ההדלקה נקבע לפי מקום השינה, ולא לפי מקום האכילה.

על כן, מה שמצוי היום שכשיש 'שבת חתן', מזמינים אורחים רבים ומארגנים לכל משפחה דירה לישון בה בשבת, ובסעודות השבת כולם מתאספים באולם אחד, על כל משפחה לשים לב ולהדליק את נרות החנוכה בדירה שישנים הם שם, ולא באולם שזהו מקום האכילה.

זוג המתארחים בבית הוריהם בשבת, ובמוצאי שבת מתכוננים לחזור לביתם, לא ידליקו את נרות החנוכה, אלא כשיחזרו לביתם דוקא.

16 . אורח מברך

באופנים שהתבארו לעיל שאינו צריך להדליק, כי יוצא ידי חובה בהדלקת בעל הבית – אם בעל הבית מכבדו להדליק, רשאי לברך ולהדליק. אולם הנכון יותר שבעל הבית ידליק, כי "מצוה בו יותר מבשלוcho".

בן המארח את הוריו בימי החנוכה, אין חובה על הבן לכבד את אביו שידליק את נרות החנוכה, כי כלל גדול בידינו "מצוה בו יותר מבשלוcho", אולם אם יש חשש שהאבא יפגע אם לא יכבדוהו להדליק, בודאי שיתן לאביו.

17 . דירה משותפת

שני אנשים הגרים בדירה אחת, אם שניהם שותפים יחד בהוצאות האכילה והשתיה, ואוכלים זה מזה, ישתתפו יחד בקניית השמן, וידליק אחד מהם בברכה, ויוצא השני ידי חובה. אבל אם אינם שותפים בהוצאות האכילה והשתיה, אלא כל אחד קונה לעצמו ואוכל, ידליק כל אחד נר חנוכה בפני עצמו בברכה.

18 . בית מלון

המתארח בבית מלון ולא מדליקים עליו בביתו, או משפחה המתארכת כולה בבית מלון, חייבים להדליק נרות חנוכה בחדר במלון עם ברכה. כמו אדם השוכר חדר או דירה לעצמו, שחייב להדליק שם עם ברכה. (ת"ה נט)

וכאן המקום להבהיר, שכל זה בתנאי שהליכתו לבית מלון נעשית בצניעות ויראת שמים. ואולי זה יכול להיות, כשמתארגנים קבוצה גדולה מאוד של כמה משפחות

קדושות, ויושבים בהפרדה מלאה עם מחיצה, גברים לבד ונשים לבד, כמו בכל אולם שמחות של אנשים יראי שמים אמיתיים ולא מתחזים, שעומדים על כך שתהיה מחיצה גמורה המפרידה בין הגברים לנשים, ואין סיבה שבבית מלון לא יעמדו על כך. וגם בתנאי שמבליים את זמנם שם בקדושה ובטהרה, בלי להתערבב חס ושלום או לדבר גברים עם נשים, שכבר אמרו רבותינו (אבות פרק א משנה ד) "ואל תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו, קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים, כל המרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם".

ודע, כי אף אם עומד האדם בכל האמור לעיל, זאת בתנאי שמקפיד שאשתו ובנותיו יבואו בלבוש צנוע כראוי לבת ישראל כשרה, כי לצערנו הרב, הרבה נשים שהולכות במקום מגוריהן בלבוש צנוע, חושבות שכאשר מגיעים לבית מלון, נעשה הכל מותר, ובאות בלבוש לא צנוע כבגדים צמודים, קצרים וכדומה. ופעמים גם מתבשמות במיני בשמים חזקים, שהעובר קרוב אליהן אי אפשר שלא יכשל להריח את ריחם הנודף, ומכשילים אותו באיסור 'לא תנאף', שדרשו חז"ל במדרש רבה: 'לא תהנה אף'. ומכות אלו בעוכרנו מאוד, שפשתה המספחת גם אצל חלק מהציבור השומר תורה ומצוות. ואפילו בלעם הרשע שרצה לקלל את ישראל ולא הצליח, בדבר אחד הצליח, שאמר לבלק אם אתה רוצה להרוג בישראל חס ושלום, דע לך שאלוהיהם של אלו שונא זימה, לך ותחטיא אותם בזימה, וכבר לא תצטרך להרוג בהם, אלא ה' כבר יענישם. וכן היה, כמו שנאמר (במדבר כה ג-ט): "ויחר אף ה' בישראל וכו' ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף".

אשר על כן, שומע לעצה - חכם. ושומר נפשו ירחק מהליכה לבתי מלון, שאפילו אם יעמוד בכל הקריטריונים הנ"ל, עדיין יכול להכשל במקומות אלו בעוון החמות מאוד מאוד של שמירת העיניים, שעובר על לא תעשה מן התורה, "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". ואין הבדל בין לא תעשה זה, לבין לא תעשה של אכילת חזיר, שאדם לא היה מעיז להתקרב אליו. וסיפורים רבים ישנם מכל מיני מכשולים שקראו, ולא כאן המקום לכותבם, ה' יצילנו, ישמע חכם ויוסף לקח.

19 . ברכת הראיה

המתגורר לבדו, ונמצא באחד מלילות החנוכה בנסיעה וכדומה, באופן שאינו עתיד להדליק בלילה זו נר חנוכה, וגם אין בביתו מי שידליק עליו, תקנו לו חז"ל שיברך על ראית נר חנוכה. והיינו, שכאשר רואה נר חנוכה דולק מאיזשהו בית או בית הכנסת, אם זה בלילה הראשון מברך שתי ברכות: 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו', ואם זה בשאר הלילות, מברך 'שעשה ניסים' בלבד.

ומכל מקום לא יברך על הראיה, אלא דוקא כשיודע שהנרות הללו הדליקום עתה, והוא בתוך חצי השעה הראשונה להדלקתם, אבל אם יש חשש שעברה חצי השעה, לא יברך. וכמו שיתבאר להלן. (קמ, קמג)
תקנה מיוחדת זו לברך על ראיית המצוה, תקנו חז"ל רק בנר חנוכה ולא במצוות אחרות, וכגון אדם שאין לו סוכה, אינו יכול לברך על הראיה, כשרואה את סוכת חברו. וכן אדם שאין לו לולב, אינו יכול לברך כשרואה את לולבו של חברו. משום שמצות הדלקת נר חנוכה מעלה וחביבות יתירה יש בה, שבה מתפרסמים נסיו של הבורא יתברך. (תוספות סוכה מו סע"א.)

20 . קטן – מצות חינוך

אין לתת לקטן פחות מגיל בר מצוה להדליק נר חנוכה. שהרי אינו חייב מן הדין בהדלקה, ורק על אביו מוטל לחנכו למצוות, והיאך יוציא ידי חובה את בני הבית הגדולים.

טוב להרגיל את הילדים הקטנים שהגיעו לגיל חינוך [מגיל שש ומעלה, לפי הבנתו של הילד], שידליקו את נרות ההידור בכל לילה. והיינו שידליק בעל הבית בעצמו את הנר הראשון, והם ידליקו את שאר הנרות. אך לא יתן לילדים קטנים מאוד שעדיין לא הגיעו לגיל חינוך, להדליק את נרות ההידור. ומכל מקום רשאי לתת להם להדליק את נר השמש.

21 . סומא [עיור]

סומא חייב בהדלקת נרות חנוכה, כשם שחייב בכל המצוות, ובהדלקתו יש פרסום הנס לאחרים, אלא שטוב שיאמר לאשתו שהיא תברך ותדליק. אך אם הוא מתגורר בפני עצמו, יברך וידליק הוא עצמו בסיוע עם אדם אחר.

ד . השמנים והפתילות

1 . שמן זית

מצוה מן המובחר להדליק נרות חנוכה בשמן זית, מפני שאורו צלול יותר. וגם מפני שהנס שנעשה בבית המקדש במנורה היה בשמן זית, ואנו משתדלים לדמות ככל היותר את הדלקת החנוכיה שלנו, להדלקת המנורה שהיתה בבית המקדש. (עו)

(פא)

אמרו חז"ל (מסכת שבת כג ע"ב): הרגיל בנר של מצוה לעשותו יפה, זוכה לבנים תלמידי חכמים, שנאמר (משלי פרק ו פסוק כג): "כִּי נֵר מְצֻוֶה וְתוֹרָה אֹר". והיינו שעל ידי שיהדר בנר של שבת ושל חנוכה לעשותו יפה יותר, יזכה לאור של התורה.

2 . שאר שמנים ונרות

מי שאין לו שמן זית, ידליק בשאר שמנים. ואם אין לו שמן כלל, ידליק בנרות
שעוה. [שהשמן עדיף, מאחר והוא מעין דוגמא למנורה שבבית המקדש].
ולכתחילה יתן את הנרות בתוך כלי, אך אם אין לו כלי, רשאי להדביק את הנרות
כמות שהם על החלון וכיוצא.

3 . שמן יקר

במקומות שהשמן זית יקר, ואין ידו משגת להדליק בשמן זית את כל הנרות כולן,
ידליק בכל לילה את הנר הראשון שהוא נר החיוב בשמן זית, ואת שאר הנרות
ידליק בשאר שמנים כשמן סויה וכדומה. אך לא ידליק את נר החיוב בשמן זית,
ואת שאר הנרות בשעוה.

4 . שמן מאוס

שמן שהיה ראוי לאכילה ונפגם ונמאס עליו לאכלו, אין מדליקים בו נרות חנוכה, שאין זה מכבוד המצוה להדליק בשמן מאוס. שמן שטעמו מר – כשר להדלקה, ואף על פי שאינו ראוי לאכילה מחמת מרירותו, מכל מקום אינו נחשב שמן מאוס. (ת"ה קיג)

5 . 'שמן זית למאור'

"שמן זית למאור" המצוי כיום בחנויות רבות, וכתוב עליו שאינו ראוי לאכילה, הרי הוא כשר להדלקה, ואין צורך להחמיר ולחפש דוקא שמן הראוי לאכילה. (משנת יעקב רוזנטל זמנים בהקדמה ועוד)

6 . שמן שהונח תחת המיטה

שמן שהונח תחת המיטה וישנו עליה, כשר להדלקה. ומהדין יש להקל גם לאוכלו.

7 . הדלקה בגז או בחשמל

אין יוצאים ידי חובה בהדלקה בגז, כיון שההדלקה צריכה להעשות בדומה למנורה שהיתה בבית המקדש, ובמנורה היו שמן ופתילה, אבל בגז, אין שמן ואין פתילה. וכמו כן אין יוצאים ידי חובה בהדלקת נר של חשמל, כי אף על פי שיש שם חוט שהוא דומה לפתילה, מכל מקום מאחר ואין שם שמן או לחלוחית שהיא, אין זה דומה למנורה שהיתה בבית המקדש. ואף על פי שאין חובה מן הדין להדליק דוקא בשמן, ומותר להדליק גם בנרות שעוה וכיוצא, מכל מקום הנרות דומים יותר להדלקת המנורה שהיתה בבית המקדש, כי בנרות ישנה פתילה וישנה לחלוחית כמו שמן, מה שאין כן בגז או חשמל.

8 . מקומות ציבוריים

מקומות ציבוריים כמו בכניסה לעיר או על גגות בתי הכנסת וכדומה, שרוצים לפרסם את הנס ברבים, ומדליקים נרות חנוכה של חשמל, אינם רשאים לברך עליהם כלל, כיון שלא יוצאים בהם ידי חובה. (צו)

9 . מכוניות

המדליקים על מכוניותיהם נרות חנוכה מחשמל, אף שמעלתם גדולה עד מאוד שמפרסמים בחוצות את הנס שעשה הקב"ה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, מכל מקום פשוט הדבר שאינם מברכים על הדלקה זו בשום אופן.

ובלאו הכי, אפילו אם לא היו מדליקים במקומות אלו ובמכונות נרות חשמל אלא נרות אמיתיים עם שלהבת ממש כפי הדין, עדיין לא היו רשאים לברך, כיון שאינן מקומות של חיוב ההדלקה.

10 . הפתילות

מצוה מן המובחר שיהיו הפתילות עשויות מצמר גפן. ואולם, אם אינו בקי בעשיית פתילות מצמר גפן כראוי, ישתמש ב'פתיל צף'. ואף על פי שהפתיל צף מצופה בשעוה, ובתחילה נדלקת רק השעוה ואחר כך נדלקת הפתילה ושואבת מן השמן, מכל מקום הכל נחשב להדלקה אחת. (פ)

הכנת הפתילות – טוב להדליק מעט את הפתילות ולכבותם, כדי שבשעת הדלקת הנרות, תאחו בהם האש מיד. (ת"ה קב)

החלפת פתילות – אין צריך להחליף בכל ערב פתילות חדשות, שהרי אדרבה נוחים הם יותר להדלקה כאשר הדליקו בהם כבר. ויש נוהגים להחליף פתילות חדשות בכל לילה, לפי שבכל לילה היה מתחדש הנס. וגם זכר למנורת בית המקדש שהיו מחליפים בה בכל יום פתילות חדשות.

ועל כל פנים, מאחר ומדליקים בכל לילה נר נוסף, ובנר החדש נותנים פתילה חדשה, נמצא שגם אם לא מחליפים את שאר הפתילות של כל הנרות, מכל מקום בנר החדש שהוא בעצם הנר העיקרי – נר החיוב של אותו יום, וכי הרי מן הדין די להדליק בנר אחד בכל לילה, הוא באמת מודלק בפתילה חדשה, ואם כן הרווחנו את הטעם שבכל לילה התחדש הנס, כי באמת אנחנו מחדשים את הפתילה בנר הנוסף שבו ניכר יותר הנס. וגם לטעם של זכר מנורת בית המקדש, סוף סוף עושים את הזכר למנורה בנר העיקרי, שהוא נר החיוב.

11 . כמות השמן

צריך לתת שמן בנרות, כדי שידלקו לכל הפחות חצי שעה. אבל בפחות מכמות זו, אינו יוצא ידי חובה. ולכן אם עבר ונתן כמות שמן פחות מחצי שעה, יכבה את הנרות ויחזור לתת שמן כשיעור של חצי שעה וידליק שנית, אך לא יברך שוב.

12 . נרות צבעוניים

מה שמוכרים בחנויות נרות דקים צבעוניים, יש להשתדל שלא להדליק בהם, כיון שלא תמיד הם דולקים חצי שעה, ויכול להכשל באיסור ברכה לבטלה חס ושלום, וגם לא יצא ידי חובת המצוה. ומכל מקום בערב שבת של חנוכה, פשוט שאינו יכול להדליק בהם נרות חנוכה, וכמו שיתבאר להלן.

ה . מקום הנחת החנוכיה

1 . פתח הבית

בדירת קרקע שפתח הבית פונה לרשות הרבים, טוב להניח את נרות החנוכה על פתח הבית מבחוץ, כדי לפרסם את הנס ברשות הרבים לבני אדם העוברים ושבים. (סימן תרעא סעיף ה)

2 . מוקף במצוות

יש להניח את החנוכיה בצד שמאל של הפתח מול המזוזה, ובזה נמצא שכשהוא נכנס לבית, הרי הוא מוקף במצוות: מזוזה מימין, חנוכיה משמאל, וציצית על גופו ועליו נאמר (קהלת פרק ד פסוק יב): "וְהַחוּט הַמְּשָׁלֵשׁ, לֹא בְמִהְרֵה יִנְתֵּק".

3 . פתח החצר

אם יש חצר לפני הכניסה לדירה, טוב שיניח את הנרות בפתח החצר, ולא בפתח הדירה, כדי לפרסם את הנס ברשות הרבים לבני אדם העוברים ושבים. ויניח אותם בצד שמאל של הפתח מול המזוזה וכנ"ל. פתח החצר שאין בו מזוזה, וכגון שאין שם משקוף שפטור מלתקוע שם מזוזה, יניח את החנוכיה מצד ימין, שהוא הצד החשוב יותר.

4 . רוח מצויה

במקום שיש רוח מצויה, ויש חשש שיכבו הנרות מחמת הרוח, לא ידליק בחוץ אלא בתוך ביתו. ויש מניחים את החנוכיה בתוך תיבת זכוכית גדולה, ששומרת על הנרות מפני הרוח, ומדליקים בחוץ. ואף על פי שצריך שבשעה שמדליק, יהיו הנרות ראויים לדלוק כך במשך חצי שעה, וכשמדליק בתיבת זכוכית, כיון שפותח את הזכוכית להדליק, קרוב לוודאי שאם יהיו הנרות מגולים כך חצי שעה, לא יחזיקו מעמד ויכבו. מכל מקום כיון שהדליק על מנת לסגור את הפתח, ובעודו עוסק בהדלקה ולא סילק את ידו סוגר את הפתח, נמצא שהדליק הדלקה טובה.

5 . בנין מגורים

בית שנמצא בתוך בנין מגורים, כך שאין פתח הבית פונה לרשות הרבים, יניח את החנוכיה סמוך לחלון הפונה לרחוב שבו ישנם עוברים ושבים, או בפתח המרפסת הפונה לרחוב, וזה עדיף יותר מאשר להדליק בכניסה לחדר המדרגות, שלא יודעים מי המדליק חנוכיה זו. ועוד שפעמים פרסום הנס גדול הרבה יותר בחלון

הפונה לרחוב, שרואים את החנוכיה כל העוברים ושבים, מאשר בחדר המדרגות, שאז רואים אותה רק השכנים הנכנסים לבנין.

6 . קומה גבוהה

הדר בקומה גבוהה למעלה מעשרים אמה משטח הרחוב, [שיעור אמה = 48 ס"מ. עשרים אמה = 9.60 מטר], ולערך מקומה רביעית ומעלה, יניח את החנוכיה בפנים ביתו על יד הפתח בצד שמאל. אך אם יש בנין גבוה ממול ביתו, והדיירים שממול יכולים לראות את נרות החנוכה שבחלונו, עדיף יותר שידליקה בחלון ביתו, שאז יהיה פרסום הנס גם לבני הבית וגם לשכנים שבבניינים ממול. (לו)

7 . פרסום הנס איכותי

אף על פי שבארנו לעיל שהדרים בקומת קרקע, טוב שידליקו את החנוכיה בפתח הבית או בפתח החצר, מכל מקום מי שחושש שמא יגנבו לו את החנוכיה, או שכאשר החנוכיה דלוקה בביתו, הוא רואה אותה ועל ידי זה נחקקים בליבו נסיו ונפלאותיו של הבורא יתברך. וגם כך יוכל יותר לספר לבני ביתו על נס חנוכה, ולהחדיר בהם את האמונה והבטחון בו יתברך, עדיף שיניח את החנוכיה בתוך הבית, ויקיים פרסום הנס איכותי יותר לבני ביתו, אלא שגם בזה ישתדל להניחה סמוך לחלון הפונה לרחוב, כדי להרויח גם את פרסום הנס לעוברים ושבים. (לט. ת"ה עז)

8 . גובה הנחת החנוכיה

מצוה לכתחילה להניח את החנוכיה [השלהבת] בתוך עשרה טפחים מרצפת הבית, [טפח = 8 ס"מ. עשרה טפחים = 80 ס"מ]. וכמו כן יניחה למעלה משלושה טפחים [24 ס"מ].

ומכל מקום אם הניחה למעלה מעשרה טפחים, יצא ידי חובה. אך אם הניחה למטה משלושה טפחים, [דהיינו שהשלהבת היתה למטה משלושה טפחים], לא יצא, ועליו לכבות את החנוכיה, להגביהה, ולחזור ולהדליקה שנית, אך בלי ברכה.

אם הניח את החנוכיה למעלה מעשרים אמה [9.60 מטר] מרצפת הבית, לא יצא ידי חובתו, מאחר ובגובה כזה אין נראית החנוכיה מיד, שהרי אין דרכו של אדם ללכת עם ראש מורם ולהסתכל בגובה כל כך, אלא הולך ומסתכל ישר, נמצא שבהסתכלותו הרגילה, הוא לא יראה את החנוכיה. ועל כן, עליו לכבות את החנוכיה, להורידה, ולחזור ולהדליקה שנית, אך בלי ברכה. (לג)

9 . חלון גבוה

אם החלון שבבית גבוה למעלה מעשרה טפחים [80 ס"מ], רשאי לכתחלה להניח את החנוכיה בגובה החלון, כדי שייראה לעוברים ושבים בחוץ. (לה)

10 . "חכם לב יקח מצוות"

בתים שחלונותיהם פונים לרחוב הראשי, ויש באפשרותם להדר עוד ולפרסם את הנס לעוברים ושבים רבים מאוד, ישתדלו לעשות את כל המאמצים כדי לפרסם את הנס, ובפרט במקומות שאין גרים שם הרבה יהודים שומרי תורה ומצוות, ולא שכיח כל כך לראות שם חנוכיות דולקות. ואפילו אם נגמרה כמות השמן שהניחו בחנוכיה, ישתדלו להוסיף עוד שמן כדי שעוד עוברים ושבים יראו, ואולי ראייה זו תחלחל בהם, ויזכו להתעניין במצוות ה' יתברך. (סו)

11 . חולה

אם בעל הבית חולה ואינו יכול לקום ממיטתו, כדי להדליק את הנרות במקום הנחתם, מן הדין אפשר שיביאו לו את החנוכיה סמוך למיטתו וידליק את הנרות, ולאחר מכן יחזירו את החנוכיה למקומה. (כן דעת הגר"ח פלאג'י, הב"ח ושכן דעת הרי"ף, הרא"ש, הסמ"ג ורבנו ירוחם. הט"ז ושכן דעת רש"י והר"ן. ערוגת הבושם ושכן דעת הרמב"ם. נר למאור, מאמר מרדכי, פרי חדש, הגר"ש פיישר, מקדש ישראל ועוד. קיח) אולם עדיף שימנה בעל הבית 'שליח' שיברך וידליק את הנרות במקום הנחתם. (קכ)

ו . זמן ההדלקה

1 . צאת הכוכבים

לכתחילה צריך להדליק את הנרות מיד בתחילת הלילה שהוא זמן צאת הכוכבים [16:55 בערך], ולא קודם לכן. וכמו שכתב מרן בשולחן ערוך (סימן תרעב סעיף א): "אין מדליקים נר חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה [צאת הכוכבים], לא מאחרים ולא מקדימים". עכ"ל. (סב)

2 . בני אשכנז

יש מבני אשכנז הנוהגים להדליק כדעת מרן השולחן ערוך בצאת הכוכבים. ויש הנוהגים להדליק בשקיעת החמה [16:45 בערך]. ומכל מקום גם הם ישתדלו לתת כמות שמן מרובה שידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים. (משנ"ב סימן תרע"ב ס"ק א. סג. ת"ה צב)

3 . בשעת הדחק

אדם שנאלץ לצאת לדרך קודם השקיעה, יברך וידליק מזמן 'פלאג המנחה'. [דהיינו כשעה ורבע לפני צאת הכוכבים לפי שעות זמניות, בערך: 15:50. (משנ"ב סימן תרע"ב ס"ק ג)] ויקפיד לתת שמן הרבה שידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

4 . עד מתי מדליקים

אם לא הדליק מיד בתחילת הלילה, לכתחילה ידליק בתוך חצי שעה מתחילת זמן ההדלקה. ואם עברה חצי שעה ולא הדליק, רשאי לברך ולהדליק כל הלילה, ואפילו הגיע לביתו בסוף הלילה, ונשאר לו פחות מחצי שעה עד עלות השחר, יברך וידליק את הנרות עד עלות השחר [5:25 בבוקר בערך].

כבר בארנו לעיל, שאם אדם יודע שיגיע מאוחר מאוד לביתו, יאמר לאשתו שתדליק בזמן. ומכל מקום אם לא עשה כן, רשאי להדליק עד סוף הלילה, ושוב שיעיר אחד או שניים מבני ביתו, שיהיו נוכחים בשעת ההדלקה לפרסום הנס. אך אם קשה להעירם, יברך וידליק כשהוא לבדו, שבמקרה זה הוא כמו אדם שמתגורר לבדו בביתו, שבודאי מברך ומדליק בכל לילה. (סד. ת"ה צט)

5 . זמן תפלת ערבית

יש לדעת כי רשאי כל אדם בכל ימות השנה, להתפלל תפלת ערבית מזמן 'פלאג המנחה', אלא שצריך לחזור ולקרוא קריאת שמע לאחר צאת הכוכבים. וכך נהגו גדולי ישראל ספרדים ואשכנזים כאחד, שנים רבות בארץ ישראל ובחוץ לארץ.

אמנם כיום בארץ ישראל הרבה מבני אשכנז מקפידים שלא להתפלל תפלת ערבית אלא לאחר צאת הכוכבים, ותבוא עליהם ברכה. ומכל מקום אף להם, אם יש איזה צורך שהוא להתפלל מוקדם, בודאי שרשאים להתפלל מפלג המנחה, ובפרט אם יש חשש שאם ימתינו לאחר צאת הכוכבים, יצטרכו להתפלל ביחיד, שבודאי עדיף להתפלל במנין בפלג המנחה, ולא ביחיד בצאת הכוכבים. וכמבואר בחוברת 'השבת בהלכה ובאגדה' חלק א'.

6 . איזו מצוה קודמת?

שתי מצוות הבאות לפנינו לעשות, איזו מהן צריכים להקדים? כלל גדול למדונו חז"ל (מסכת שבת דף כג עמוד ב): "תדיר [תמיד] ושאינו תדיר, תדיר קודם". דהיינו, שאם מצוה אחת תמידית, והמצוה השניה אינה תמידית כמו הראשונה, יקדים את המצוה התמידית יותר, ואחר כך יעשה את המצוה השניה.

אי לכך, בלילות חנוכה שבאות לפנינו שתי מצוות: א. תפלת ערבית. ב. הדלקת נרות חנוכה. מכיון שתפלת ערבית תמידית, שבכל יום קיימת המצוה להתפלל ערבית, ולעומת זאת מצות הדלקת נרות חנוכה, היא שמונה ימים בשנה, לכך צריכים אנו להקדים ולהתפלל ערבית, ואחר כך להדליק נרות חנוכה.

ומאחר ולדעת מרן השולחן ערוך, זמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים, צריכים בני ספרד להקדים ולהתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים, כדי שבגמר תפלת ערבית ילכו לביתם, וידליקו את הנרות מיד בצאת הכוכבים. ועל כל פנים, אם נזכר מאוחר, כך שאם יתפלל קודם ערבית, יעבור זמן חצי שעה מצאת הכוכבים, רשאי להדליק קודם ואחר כך להתפלל ערבית.

יש לשים לב שהמתפללים ערבית קודם צאת הכוכבים, מאחר וצריכים הם לחזור ולקרוא קריאת שמע בזמנה, עליהם לקרוא קריאת שמע קודם ההדלקה, מאחר וקריאת שמע היא תדירה, וגם היא מן התורה, קודמת היא להדלקה שאינה תדירה, וגם היא מדברי חכמים.

וכמו כן, אדם שהגיע לביתו בשעת לילה מאוחרת, ולא התפלל עדיין ערבית, יקדים להתפלל ערבית, מאחר והיא תדירה, ויש בה גם קריאת שמע שהיא מן התורה, וקודמת להדלקת נר חנוכה שהיא מדברי חכמים.

זריז ונשכר – הנכון להכין את השמן והפתילות מבעוד יום, כדי שמיד בבואו מבית הכנסת בצאת הכוכבים, ידליק את הנרות ולא יתעכב בהכנתם. (משנה ברורה תרעב סק"א)

7 . בני אשכנז

הנוהגים מבני אשכנז להדליק נרות חנוכה מזמן השקיעה, אם מקפידים הם להתפלל ערבית רק לאחר צאת הכוכבים, רשאים להדליק את הנרות ואחר כך להתפלל ערבית. אולם אם קרה והתעכבו ולא הדליקו בשקיעת החמה, והגיע כבר צאת הכוכבים, יקדימו להתפלל ערבית ואחר כך להדליק. (משנה ברורה סימן תרעב סק"א)

8 . "ותלמוד תורה כנגד כולם"

בתי הכנסת היקרים המתקיימים בהם שיעורי תורה מידי ערב לאחר תפלת ערבית, טוב שידחו את השיעור לשעה מאוחרת יותר, כך שיספיקו הציבור להדליק בביתם בזמן, ולשהות מעט עם בני ביתם, כדי לספר להם על נפלאותיו של הבורא יתברך, ולאחר מכן יחזרו לשיעור וילמדו כמידי יום. אולם אם קיים חשש שאם ילכו לביתם, מקצתם לא יחזרו לשיעור, לא יבטלו את השיעור, אלא יקיימו את השיעור בשעה הקבועה כמידי יום, ואחר כך ילכו לביתם וידליקו את נרות החנוכה בשמחה וגיל. וטוב שיכריזו לאחר השיעור, שלא ישכחו להדליק את נרות החנוכה.

9 . בתי הכנסת האוהבים תורה

שאלה: בתי הכנסת האוהבים את התורה ולומדיה, ושמחים לזכות את הציבור בקביעת עיתים לתורה, ועל כן מקיימים שיעור בהלכה ובאגדה בכל יום כרבע שעה בין מנחה לערבית, היאך יתנהגו בימי החנוכה שלא להפסיד את השיעור, ומאיך שיספיקו הציבור להדליק מיד בצאת הכוכבים?

תשובה: ישנה עצה טובה להקדים את תפלת המנחה ברבע שעה, ולאחר מכן ידליקו את הנרות בבית הכנסת, וימסרו את השיעור הקבוע, וכך לא יבטלו מלימוד התורה שעווננו חמור עד מאוד, וגם יספיקו להדליק בביתם בצאת הכוכבים. ומכל מקום אם לא מסתדר מכל סיבה שהיא להקדים את תפלת המנחה, לא יבטלו את השיעור בשום פנים ואופן, אלא ימסרוהו וידליקו בביתם לאחר צאת הכוכבים.

ומכאן נלמד מוסר השכל עד כמה נתנו חכמים את דעתם שלא לגרום לציבור ביטול תורה חלילה, ולא כאותם שאינם יודעים בערכה של תורה, ובמקום להוסיף שיעורי תורה, אינם אלא ממעטים. וכמה מצער מה שסיפר לאחרונה איש יקר אוהב תורה בערי הדרום, שהיה רגיל לשמוע בכל יום שיעור תורה בהלכה ובאגדה בין מנחה לערבית, ושיעור זה הוסיף לו ולכל הבאים ידע רב ובקיאות בהלכות המצויות כמו: ברכות, כשרות, כבוד אב ואם, שבת, מועדים ועוד, ובפתע פתאום

הודיע הגבאי ביום אחד כי לא ימשיך יותר שיעור זה. ובאמת מה רבה המכשלה שכל העולה על רוחו להקים בית הכנסת, מקים ונעשה גבאי ואחראי על עניינים העומדים ברומו של עולם, ומעלה ומוריד שליחי ציבור וחכמים ככל העולה רוחו, ואין פוצה פה ומצפצף, והתורה חוגרת שק על אותם אנשים שמתמשים בה כקרדום לחפור בה. והלוא כל המעלה והגדולה שאמרו חז"ל על הבונה בית הכנסת, אינה אלא אם כוונתו לשם שמים להגדיל את שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, אבל אם חס ושלום כוונתו להגדיל את השם שלו, חבל על כל מאמצו, ועדיף יותר שלא יבנה, כי אין חפץ לה', ואין נחת רוח במקום כזה. והדברים מפורשים בזוהר הקדוש (זוהר חדש יתרו דף נג ע"ב), וזו לשונו בתרגום: "תועבת ה' כל גבה לב, אותו אדם שכל הטוב שעושה, כדי לעשות לעצמו שם, הוא מאלו שנאמר בהם: "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם", אלו הם הבונים בתי כנסיות ובתי מדרשות מכספם, והכל כדי לעשות להם שם ולא לשם הקב"ה. ואם אדם זה יתארח אצלך, תשמור את בתך ואשתך ממנו". ועיין שם עוד דברים מבהילים על אותו אדם. וכבר כתב המאירי (יומא כב ע"ב): "אין ראוי להעמיד פרנס על הציבור [שם כללי לכל אדם האחראי במשרה כלשהי על הציבור] אלא מי שנודע במידותיו, עניו ושפל רוח וסבלן, מפני שהוא צריך להתנהג עם הבריות בדרכים משתנים לכמה גוונים, זה בכה וזה בכה, ולהתאהב עם כל אחד מהם כפי מידותיו. ואף כי מדת הנאמנות משובחת בכל אדם, וכל אדם צריך לה, מכל מקום מי שהוא פרנס על הציבור, צריך שיהיה מעוטר במדה זו עד תכלית, שלא תהא פרצה קוראתו". ע"כ. ואשריהם של העושים זאת באמת ובאמונה לשם שמים, ומזכים את הרבים בריבוי תורה, ומתנהגים עמם בנחת וברוך, שמעלתם גדולה עד מאוד, אשריהם בעולם הזה, וטוב להם לעולם הבא.

10. "המסולאים בפז"

המנהג הוא, שאברכי הכוללים המסולאים בפז ה' עליהם יחיו, לומדים עד שעה ארבע אחר הצהריים, ומתפללים מנחה וערבית, והולכים להדליק בביתם בזמן, במעמד כל בני ביתם, כדי לספר להם על נסיו ונפלאותיו של הבורא יתברך, ולהשריש את האמונה בלבותיהם. (עה) וישנם שלומדים ברציפות מהבוקר עד שעה ארבע, ומארגנים ארוחת צהרים עם שירה ודברי תורה, כדי למנוע את ביטול התורה של זמן ההליכה לבית והחזרה.

ז. הזמן שקודם ההדלקה

1 . אכילה

לא יתחיל לאכול לחם או עוגה יותר משיעור כ'ביצה' [54 גרס], מחצי שעה שקודם זמן ההדלקה, עד שידליק את הנרות, מחשש שמא ימשך אחר אכילתו וישכח להדליק את הנרות. אולם שאר מאכלים שאינם ממיני דגן כמו פירות, אורז ובשר, וכן כל המשקאות, מותרים קודם הדלקת הנרות. (סד)
אם עבר והתחיל לאכול בתוך החצי שעה שקודם זמן ההדלקה, צריך להפסיק ולהדליק את הנרות בזמן. אך אם התחיל בהיתר לפני החצי שעה, מעיקר הדין אינו חייב להפסיק, אך גם בזה טוב שיפסיק כדי להדליק לכתחילה בזמן.

2 . מלאכה

לא יתחיל בעשיית מלאכה, מחצי שעה שקודם זמן ההדלקה, עד שידליק את הנרות, מחשש שמא ימשך אחר מלאכתו וישכח להדליק את הנרות. (סח)
אם עבר והתחיל לעסוק במלאכה בתוך החצי שעה שקודם זמן ההדלקה, צריך להפסיק ולהדליק את הנרות בזמן. אך אם התחיל בהיתר לפני החצי שעה, מעיקר הדין אינו חייב להפסיק, אך גם בזה טוב שיפסיק כדי להדליק לכתחילה בזמן. (ת"ה קמ)

נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בחצי שעה הראשונה של ההדלקה. ואחד הטעמים שבזה, כדי שעל ידי ביטולן ממלאכה, יתבוננו היטב וישימו לב לנס שעשה הקב"ה לעם ישראל, ולא יסחו דעתן בכל מיני עבודות שבבית. המנהג שהנשים לא תעשינה מלאכה, הוא דוקא במלאכות כביסה ותפירה וכיוצא, אבל בישול ואפיה וכל מלאכות אוכל נפש, כטיגון סופגניות וספינג'ים, מותר.

3 . שינה

אסור לישון אפילו מעט, מחצי שעה שקודם זמן ההדלקה, מחשש שמא ימשך בשנתו, וישכח להדליק את הנרות. (ת"ה קלז)

4 . לימוד תורה

אסור להתחיל ללמוד תורה בהגיע זמן ההדלקה, אבל קודם שהגיע זמן ההדלקה מותר להתחיל ללמוד, אפילו בחצי השעה שקודם ההדלקה, ולא גזרו חכמים בזה, מגודל חשיבות הזמן, וחומרת העוון של ביטול תורה. (סח)
אם עבר והתחיל ללמוד בזמן ההדלקה, צריך להפסיק ולהדליק. ואמנם גם אם התחיל בהיתר לפני זמן ההדלקה, טוב שיפסיק כדי שידליק לכתחילה בזמן.

5 . שומר ותזכורת להדלקה

הרוצה לאכול יותר משיעור כביצה [54 גרם] פת או עוגה, בחצי השעה שקודם זמן ההדלקה, רשאי למנות אדם אחר שיזכירהו בהגיע זמן ההדלקה להדליק. והוא הדין שרשאי להתחיל לעסוק במלאכה כשממנה אדם אחר שיזכירהו. וכן רשאי לנוח מעט על מטתו, כשיש לו שומר שאחראי להעירו. (ת"ה קלט)

6 . שאר בני הבית

בכל האמור לעיל [אכילה, מלאכה, שינה ולימוד תורה], אין האיסור אלא על המדליק עצמו, אבל שאר בני הבית שיוצאים ידי חובה בהדלקתו, יכולים להקל במקום צורך, ובפרט אם בעל הבית מאחר מלבוא. ומכל מקום בני אשכנז שנוהגים שכל אחד מהבנים מדליק נר חנוכה בעצמו, ידליק הבן ויאכל.

ח . סדר וצורת ההדלקה

1 . ברכות ההדלקה

קודם שמדליק בלילה הראשון, מברך שלוש ברכות: א. בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר חנוכה. ב. בא"י אמ"ה שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בְּזֶמַן הַזֶּה. ג. בא"י אמ"ה שהחיינו וקיימנו והגיענו לְזֶמַן הַזֶּה. הנוסח הנכון יותר לומר: להדליק נר חנוכה, ולא של חנוכה. שכן הוא על פי הקבלה, וכן נוסחת מרן השולחן ערוך, הפרי חדש, הגר"א, הלק"ט, החיד"א ועוד. ונוסח זה הוא ראשי תיבות של שם קדוש נח"ל, ומכוון כנגד ראשי תיבות של הפסוק: "נוצר חסד לאלפים", ופסוק: "נפשנו חכתה לה". ויש מבני אשכנז הנוהגים לומר: להדליק נר של חנוכה.

מהלילה השני ואילך, יברך קודם שידליק רק שתי ברכות: להדליק נר חנוכה, וברכת שעשה ניסים, ללא ברכת שהחיינו.

גר צדק – מברך שעשה ניסים לאבותינו, כי אף על פי שלאבותיו ממש לא נעשו הניסים הללו, מכל מקום ברגע שנכנס תחת כנפי השכינה ונלווה אל עם ישראל, בכלל ישראל הוא, ואין שום הפרש בינינו ובינו. כן לשון הרמב"ם בתשובה לרבי עובדיה גר צדק. וכן דעת הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, הר"ן, נימוקי יוסף, הראב"ה, החינוך, הסמ"ג, רבנו יואל, ומרן בשלחן ערוך ועוד.

2 . שכח לברך

אם שכח לברך בלילה הראשון קודם ההדלקה, ונזכר אחר ההדלקה, אינו רשאי לברך ברכת להדליק נר חנוכה, אלא יברך רק את שתי הברכות הנשארות

'שעשה ניסים' ו'שהחיינו', ובתנאי שהוא בתוך חצי השעה הראשונה מהרגע שהדליק, אך אם כבר עברה חצי שעה, אינו רשאי לברך כלום. אם שכח לברך בשאר הלילות קודם ההדלקה, אם נזכר קודם שגמר להדליק את כל הנרות שבאותו היום, יברך מיד את הברכות וימשיך להדליק את הנרות הנותרים. אבל אם נזכר אחר שגמר להדליק את כל הנרות שבאותו יום, אינו רשאי לברך 'להדליק נר חנוכה', אלא יברך רק 'שעשה ניסים'. ובתנאי שהוא בתוך חצי השעה הראשונה מהרגע שהדליק, אך אם עברה חצי השעה הראשונה, אינו רשאי לברך כלום.

אם שכח לברך ברכת 'שהחיינו' בלילה הראשון, יברך בלילה השני. ואם שכח, יברך בלילה השלישי, וכן בשאר הלילות עד הלילה השמיני. ואם לא ברך בלילה השמיני כשהדליק או בחצי השעה הראשונה, שוב אינו רשאי לברך.

3 . טעה במספר הנרות

הדליק נר אחד פחות מהראוי לאותו לילה, כשחוזר להדליק את הנר החסר, אינו חוזר לברך. למשל: אם בלילה החמישי טעה והדליק ארבעה נרות במקום חמשה, ושוב הביאו לו נר נוסף, ידליק את הנר החמישי בלי ברכה. (קלג)

4 . לא יודע לברך

אם בעל הבית עם הארץ ואינו יודע לברך, הנכון שיעמוד אדם אחר על ידו, ויקריא לו מילה במילה, והוא יאמר אחריו. ואם אי אפשר, רשאי האחר לברך ולכוון להוציא ידיו חובה, ויענה בעל הבית 'אמן', וידליק בעל הבית בעצמו את הנרות.

5 . סידור הנרות בחנוכיה – צורת ההדלקה

צריך לתת את השמן בנר [כוסית] בלילה הראשון, בצד הקיצוני מימין של החנוכיה. ובלילה השני יתן שמן גם בנר שעל ידו מצד שמאל, ויתחיל להדליק מהנר החדש הנוסף השמאלי, ואחר כך ידליק את הנר הימני שהדליקו גם אתמול. וכן בלילה השלישי, יתן שמן גם בנר שעל יד הנר השני שהדליקו אתמול, ויתחיל להדליק מהנר החדש הנוסף, ואחר כך ידליק את הנר השני הימני יותר שהדליקו אתמול, ואחר כך את הנר הקיצוני מימין שהדליקו גם ביום הראשון. וכן על זה הדרך בכל לילה ולילה, מוסיף והולך עוד נר. נמצא שתמיד מתחיל להדליק את הנר השמאלי ביותר, וממשיך להדליק לצד ימין עד שמגיע לנר שהדליק ביום הראשון. (לב)

6 . רוב הפתילה

כשמדליק את הנרות, לא יסיר את ידו מהפתילה מיד, אלא ימתין עד שרוב הפתילה היוצאת מהנר תדלק, שאז השלהבת תהיה עולה מאליה, ולאחר מכן יסיר את ידו להדליק נר אחר. (קכט)

7 . הנרות הללו

לאחר הדלקת הנר הראשון, יתחיל באמירת הנוסח 'הנרות הללו...', ולא קודם לכן. וגם בשאר הלילות, לאחר הדלקת הנר הראשון, יאמר את הנוסח הנ"ל, אף שלא סיים להדליק את כל הנרות. (קל)

8 . קדושת העיניים

מצוה להסתכל בנרות כשהם דולקים בחצי השעה הראשונה, כדי להתבונן בנס ולזכרו. וגם כי ההסתכלות בנרות של מצוה, מקדשת את העיניים. איסור

9 . שימוש בנרות

אסור להשתמש לאור נרות החנוכה, בין תשמיש של מצוה, כגון ללמוד בספר לאור הנר, ובין תשמיש של חולין, כגון לספור את כספו לאור הנר. ומכל מקום תשמיש עראי של מצוה, לא נאסר, ולכן מותר לעיין מעט בספר לאור נר החנוכה. והטעם שאסור להשתמש לאורם אפילו תשמיש של מצוה, לדעת רש"י, כדי שיהיה ניכר שהנרות הללו נדלקו לשם מצות חנוכה לפרסם את הנס, ולא כשאר נרות שבבית שמטרתם רק להאיר את הבית. אך הר"ן (שבת ט ע"א) כתב, שדימו זאת למנורת בית המקדש שבה נעשה הנס, שאין משתמשים לאורה כלל, כן גם בנרות החנוכה, אין משתמשים לאורם. (צט)

אם כבה החשמל בבית, ורוצה ללכת לאור נרות החנוכה, כדי שלא יכשל בדרכו, רשאי ללכת לאורם. מפני שאין זה נחשב שמשתמש לאורם, שבלאו הכי יכול ללכת בבית.

מותר להשתמש לאור נר השמש, לכל שימוש שהוא, אפילו של חולין.

10 . כיבוי הנרות

אחר שדלקו הנרות חצי שעה, רשאי לכבותם. וכמו כן, אם רוצה להשתמש לאורם לאחר זמן זה, רשאי. ומכל מקום אם הוא מדליק בחלון ביתו הסמוך לרשות הרבים, ויש פרסום הנס לעוברים ושבים, טוב שלא לכבותם, כדי שיתפרסם הנס עוד ועוד, ואדרבה נכון שיוסיף עוד שמן, וכמבואר לעיל.

11 . אנוס

אדם שנאלץ לצאת מביתו מיד לאחר ההדלקה, וחושש להשאיר את הנרות דולקים כשאין משהו בבית, ולכן רוצה לכבות את הנרות זמן מועט לאחר הדלקתם, אינו רשאי לברך על הדלקה זו.

ומכל מקום בודאי שחייב אדם לעשות את כל המאמצים להשאיר את הנרות דולקים לפחות חצי שעה, ולא להפסיד מצוה יקרה זו, ורק אם אירע לו אונס גמור, ואינו יכול להביא אדם אחר שיהיה בביתו עד סיום החצי שעה ויכבה את הנרות לאחר מכן, יעשה כאמור להדליק את הנרות בלי ברכה.

12 . כבתה, אין זקוק [צריך] לה

אם אחר שהדליק את הנרות, פתחו בטעות את הדלת מבלי משים לב, ונשבה הרוח וכבתה את אחד הנרות או אפילו כבו כל הנרות, אינו צריך לחזור ולהדליקם שוב. ואמנם טוב להדר לחזור ולהדליקם, אך יזהר שלא להדליק מנר אחר שבחנוכיה, אלא מגפרור חדש או מנר השמש.

וכל זה בתנאי שהניח את החנוכיה במקום שאין רוח, שנמצא שבשעה שהדליק את החנוכיה, היו הנרות ראויים להידלק חצי שעה. אבל אם מתחילה הניח את החנוכיה במקום שהרוח מנשבת, כגון בסמוך לחלון פתוח או בחוץ ללא כיסוי שהוא, וכבו לאחר זמן מועט, כיון שלא היו ראויים הנרות לדלוק חצי שעה כך ברות, הרי זה כמו שלא נתן כמות שמן מספקת, וחייב לחזור ולהדליקה שוב במקום שאין הרוח מנשבת, אך לא יברך שנית. והוא הדין אם כיבה את הנרות בכוונה בתוך חצי השעה הראשונה, שחייב לחזור ולהדליקם, אך לא יברך שנית.

13 . נר שבת ונר חנוכה

בחוברת 'השבת בהלכה ובאגדה' חלק א' מבואר, שבכל אופן שכבו נרות שבת, צריך לחזור ולהדליקם, אם ברור לו שלא נכנסה עדיין השבת. ואם כן מדוע בנרות חנוכה שכבו בטעות, אינו חייב לחזור ולהדליקם? וצריך לומר שלא דומה נר חנוכה לנר שבת, כי בנר חנוכה 'הדלקה עושה מצוה', דהיינו שבמעשה ההדלקה לבה, כבר סיים את המצוה, ולכן אם כבו הנרות אינו חייב לחזור ולהדליקם. אבל בנרות שבת אף על פי שמעשה המצוה הסתיים במעשה ההדלקה, מכל מקום כיון שהמטרה היא שיאירו הנרות בשבת, כל שלא נכנסה השבת לא נתקיימה מטרת המצוה, על כן חייב לחזור ולהדליק שוב את הנרות, כדי שבשבת יהיו נרות דלוקים בביתו.

14 . השמן הנותר

אם באחד מלילות החנוכה, כבה הנר בתוך חצי השעה הראשונה של ההדלקה, רשאי למחרת להוסיף עליו שמן ולהדליק בו שוב, אך אם כבה בליל שמיני, אסור להשתמש בשמן הנותר לאכילה או להדלקה לדבר אחר, אלא ישרוף אותו, מפני שהוקצה [ייחדו] למצוותו.

ובכל אופן, אם כבה הנר לאחר שדלק כבר חצי שעה, רשאי להשתמש בשמן לכל צורך שהוא, מאחר ונגמרה מצוותו.

ויש להבין, מדוע נר חנוכה שכבה בתוך חצי השעה הראשונה של ההדלקה, נאסרה שארית השמן לכל שימוש, ואילו עצי הסוכה לאחר חג הסוכות, אינם נאסרים בשימוש, והלוא שניהם שיירי מצוה לאחר מצוותם, [שהרי כשכבה הנר בתוך החצי שעה, כבר הסתיימה מצוותו ואין חובה להדליקו שוב]? ויש ליישב, כי בנר חנוכה מאחר ועשוי השמן שבכמות חצי שעה להתבער כולו, נמצא שמתחילה ייחד את כל הכמות הזו למצוה עד שתכלה ותתבער, שהרי אינו מצפה שיכבה הנר בתוך החצי שעה וישתמש בשמן, לכן אם נשאר מהשמן שבתוך זמן זה, הרי הוא אסור בשימוש, כי ייחדו למצוה. לא כן בעצי הסוכה שאינם עשויים להתכלות ולהתבער,

אלא להשתמש בהם בלבד בימי החג, לכך לאחר החג שגמר להשתמש בהם למצוותם, מותרים הם בכל שימוש. ועתה מובן, שאם כבה הנר לאחר חצי שעה, שמותר השמן בכל שימוש, מאחר ושמן זה הוא כמו עצי הסוכה לאחר זמן מצוותם שמותרים בשימוש, מאחר שלא הוקצו אלא לזמן מצוותם בלבד, כן גם השמן לא הוקצה אלא בכמות של זמן מצוותו בלבד, דהיינו חצי שעה ולא יותר, והנותר לאחר חצי שעה, הוא שמן אחר שלא הוקצה למצוה מעולם. (ראשונים. בית יוסף ס"ס תרעז. קא, קב, קסא)

ולפי האמור יש ליישב מה שהקשה הגאון האבני נזר מהגמרא (סוכה מו ע"ב), אדם שהפריש שבעה אתרוגים לשבעת ימי חג הסוכות, ובכל יום מנענע הוא באתרוג אחר, רשאי לאכול למחרת את האתרוג שנענע בו אתמול, אבל באותו יום אסור, כי מאחר שראוי למצותו שוב לנענע בו, אזי הוקצה למצותו לכל אותו היום. וקשה, הלוא גם בנר חנוכה, השמן הנותר לאחר חצי שעה, ראוי למצותו שוב להדליק בו במשך הלילה, ואם כן נאסור את שארית השמן כל אותו הלילה? אך לפי האמור לעיל לא קשה, כי דוקא באתרוג שעומד לפנינו, וראוי למצותו במשך כל היום, לכך נאסר באכילה כל אותו היום, אבל בנר חנוכה, השמן שהוקצה להדלקת הנר למשך חצי שעה, כבר חלף הלך לו והתבער מן העולם, ושאר השמן שנותר לאחר חצי שעה, מעולם לא הוקצה למצוה, שאין האדם מקצה אלא את השמן הצריך למצוה בלבד ולא יותר, לכן לא שייך לאוסרו לכל אותו הלילה. (קב)

שאריות הבקבוק – בקבוק שמן שקנה אותו לנרות חנוכה, פשוט ששאריות השמן שנשארו בבקבוק, מותרים לצורך אכילה או הדלקה אחרת ללא כל חשש.

פתילות – יש מחמירים לשרוף את הפתילות הנשארות שהדליקו בהם בנרות חנוכה, מאחר ויש אומרים שהוקצו למצוותם להדלקה בלבד. (ת"ה קבו)

ט . ערב שבת של חנוכה

1 . תפלת מנחה

טוב להתפלל מנחה ביום שישי של חנוכה מוקדם יותר, כדי שהדלקת הנרות תעשה לאחר תפלת מנחה. והטעם בזה, כיון שתפלת המנחה היא כנגד קרבן תמיד של בין הערביים שהיו מקריבים בבית המקדש, והדלקת נרות חנוכה, היא זכר לנס שנעשה במנורה של בית המקדש. ובסדר העבודה שבבית המקדש, הקריבו את קרבן התמיד ואחר כך הדליקו את המנורה, לכך גם אנו משתדלים להדמות לזה, ולהתפלל מנחה ואחר כך להדליק את נרות חנוכה.

2 . תפילת מנחה בציבור

אם אינו מוצא מניין לתפלת מנחה מוקדם, לא יוותר על התפילה בציבור, בשביל להתפלל מוקדם, אלא ידליק את הנרות, וילך אחר כך להתפלל בציבור.

3 . כמות השמן בערב שבת

בערב שבת צריך לתת כמות שמן מרובה, כדי שיספיק לדלוק לפחות חצי שעה אחר צאת הכוכבים. וכן אם הוא מדליק בנרות שעה, יקח נרות גדולים שיספיקו לדלוק כפי הזמן הזה. (ע. משנ"ב סימן תרע"ב ס"ק א)

4 . זמן ההדלקה בערב שבת

אם התפלל מנחה מוקדמת, ידליק את הנרות כרבע שעה לפני השקיעה. אך אם לא התפלל עדיין מנחה, יקדים להדליק כדי שיספיק להתפלל מנחה בציבור, אך לא ידליק לפני זמן פלג המנחה [15:50 בערך].

5 . נר שבת ונר חנוכה

בערב שבת נכון להדליק קודם נרות חנוכה, ואחר כך נרות שבת. לפי מה שבארנו לעיל, שבזמן ששתי מצוות באות לפנינו, אנו מקדימים את המצוה התמידית יותר, ואחר כך את המצוה האחרת. אם כן בערב שבת של חנוכה, שבאות לפנינו שתי מצוות: א. הדלקת נרות שבת. ב. הדלקת נרות חנוכה. לכאורה היינו צריכים להקדים את הדלקת נרות השבת שהם בכל שבוע, ואחר כך את הדלקת נרות החנוכה שהם שמונה ימים בשנה בלבד.

אולם ענין זה קשור למחלוקת הפוסקים בענין קבלת שבת בהדלקת הנרות: לדעת בעל הלכות גדולות, לאחר שגמרה האשה להדליק את נרות השבת, קיבלה היא

מיד את השבת. אך רוב ככל רבותינו הראשונים חלקו עליו, ומהם: הרמב"ם, הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, המאירי, הר"ן, הרא"ש, רבנו שמשון, תוספות, הפרדס, הרא"ה, סמ"ג, רבנו ירוחם, הגהות מיימוניות, המגיד משנה, ועוד. ולדעתם אין שום קשר בין הדלקת נרות שבת לקבלת שבת, והדלקת הנרות היא רק כאחת מההכנות לשבת, שמכבוד השבת הוא להכין אור דלוק בבית ולא להיות בחושך. וכך פסק גם מרן בשלחן ערוך (סימן רסג סעיף ד וסעיף י), שלא מקבלים שבת בהדלקה כלל.

נמצא שלדעת בעל הלכות גדולות – יש להקפיד להדליק קודם נרות חנוכה ואחר כך נרות שבת, כי אם ידליק נרות שבת קודם, כבר קיבל את השבת, ולא יוכל להדליק אחר כך נרות חנוכה. אבל לרוב הפוסקים החולקים עליו – אין צורך להקפיד בזה.

ואף שלהלכה נפסק כדעת רוב הפוסקים, שלא מקבלים שבת בהדלקה, ואם כן היינו צריכים להקדים נרות שבת לנרות חנוכה, בכל זאת כתב מרן השולחן ערוך בחיבורו 'בית יוסף', שיקדים להדליק נרות חנוכה קודם נרות שבת, כיון שאף החולקים על בעל הלכות גדולות, מודים הם שרשאי להדליק נרות חנוכה קודם, [מאחר ונר חנוכה יש בו מעלה של פרסום הנס, ומאידך נר שבת עדיף להדליקו כמה שיותר סמוך לשבת, כדי שיהיה ניכר יותר שהוא לכבוד שבת]. ואם אפשר בקלות לצאת ידי חובת כל הדעות, ולחשוש לדעת בעל הלכות גדולות, שלדעתו צריך דוקא להדליק נר חנוכה קודם, אז כדאי להחמיר. וכך פסק גם בשלחן ערוך (סימן תרעט סעיף א): "בערב שבת מדליקים נר חנוכה תחלה, ואחר כך נר שבת". וכן הוא על פי הקבלה. (קעד)

אם טעה והדליק נרות שבת קודם, ידליק אחר כך נרות חנוכה. מפני שמעיקר הדין אין קבלת שבת תלויה בהדלקה כלל, וכנ"ל.

6 . בני אשכנז

מנהג בני אשכנז שהאשה המדליקה נרות שבת מקבלת שבת בהדלקה, [אלא אם כן היא עשתה תנאי, שאינה מתכוונת לקבל שבת בהדלקה]. (הרמ"א סימן רסג סעיף י)

על כן, אשה מבנות אשכנז שנמצאת לבדה בביתה, ובטעות הדליקה נרות שבת לפני נרות חנוכה, לא תדליק היא בעצמה את נרות החנוכה, אלא תקרא לאדם אחר שידליק לה ויברך, ותצא בזה ידי חובתה.

ואמנם אשה מבנות אשכנזי שבעלה נמצא עמה, וטעתה והדליקה נרות שבת קודם, ודאי שרשאי בעלה להדליק נרות חנוכה לאחר מכן, כי בהדלקה שלה, לא קיבלו בעלה ובני ביתה את השבת. (הרמ"א שם. קעו, קעט)
איש מבני אשכנזי רווק המתגורר לבדו בביתו, שצריך להדליק גם נרות שבת וגם נרות חנוכה, וטעה והדליק נרות שבת קודם, ידליק אחר כך נרות חנוכה. כיון שדוקא הנשים האשכנזיות רגילות לקבל שבת בהדלקה, [אלא אם כן יעשו תנאי שלא לקבל]. אבל האנשים, אין דעתם לקבל שבת בהדלקה, אלא באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' בבית הכנסת, לכך אם טעה והדליק נרות שבת קודם, ידליק אחר כך נרות חנוכה. (קעז)

7. כבתה החנוכיה

אם כבה נר החנוכה בערב שבת קודם השקיעה, מן הדין אינו חייב לחזור ולהדליקו שוב, וכמבואר לעיל, אך טוב שיהדר ויחזור להדליק, ובלבד שנשארו כמה דקות לפני השקיעה, ולא יכנס בחשש חילול שבת חס ושלום. (קי)

י. מוצאי שבת של חנוכה

1. הבדלה והדלקת הנרות

במוצאי שבת בבית, מבדילים על היין תחילה, ואחר כך מדליקים נרות חנוכה, אבל בבית הכנסת מדליקים את הנרות תחילה, ואחר כך מבדילים על היין. ולהלן יבואר טעם החילוק ביניהם.

2. זמן צאת השבת

כידוע שיש בלוחות שני זמנים של צאת השבת: א. צאת השבת הרגיל. ב. צאת השבת לדעת רבנו תם. ויש ליידיע את הציבור הקדוש, כי רבנו תם שהיה מגדולי רבותינו הראשונים לפני כשמונה מאות שנה, אינו יחידי בדבר, אלא רוב ככל רבותינו הראשונים מסכימים עמו, וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רסא סעיף ב).
[וכן פסקו הרמב"ן, המאירי, הרא"ה, הר"ן, הרא"ש, הראב"ד, המגיד משנה, הר"ה, הסמ"ג, המרדכי, רבנו פרץ, רבנו ירוחם, הרוקח, המבי"ט, הרדב"ה, המהרי"ט, ספר חרדים, המגן אברהם, הבית חדש בתשובה, המנחת כהן, הפרי חדש, החתם סופר, הגאון מליסא, מהר"י עייאש, הריב"א, הגאון רבי עקיבא איגר, ועוד רבים מהפוסקים, ומרן בשלחן ערוך (סימן רסא סעיף ב), ובמשנה ברורה שם. והגאון רבי חיים אבולעפיא וחכמי דורו בזמנו, עמדו והכריזו ברבים בחרם על אנשי מקומם, אשר כל מי שיעיז להקל נגד רבנו תם, ינדו אותו. אמנם מאחר

והמנהג הוא כדעת הגאונים כבר שנים רבות קודם שפסק כן מרן בשלחן ערוך, לכן מי שאינו יכול להוציא את השבת כשיטת רבנו תם, סומך על צאת השבת הרגיל, אך מצוה רבה לפרסם ולהודיע ברבים, שהנכון לחוש ולהחמיר שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת עד זמן רבנו תם, שזהו ספק איסור סקילה. והגאון החזון איש (אגרות ח"א סימן מא) כתב: "פשטה ההוראה להחמיר כרבנו תם בכל ישראל, והיא הוראה מקוימת כמפי סנהדרי גדולה בלשכת הגזית, ואין שום צד קולא בזה. ולא נמצא מי שאמר שלא לחוש לדעת רבנו תם, ואם איזה גאון כתב להמליץ על מי שמקל, זו אינה הוראה לחקות בה את המקילים". עכ"ד. (שו"ת יביע אומר חלק ב סימן כא, הליכות עולם ח"ג עמוד קמ, חזו"ע ימים נוראים עמוד שפח ועוד. קפו.) אשר על כן, חובה קדושה על כל אדם להשתדל שלא לעשות מלאכה האסורה בשבת מהתורה, אלא לאחר צאת השבת לשיטת רבנו תם וכל הפוסקים כמוהו, ובפרט בחשש עוון חילול שבת שחומרנו גדולה עד מאוד, כי לדעת הפוסקים האלו כל העושה מלאכה לפני צאת השבת של זמן רבנו תם, הרי הוא מחלל שבת גמור.

לפיכך, גם במוצאי שבת של חנוכה, לא ידליקו את הנרות עד שיגיע זמן צאת השבת לרבנו תם.

י"א . ההדלקה בבית הכנסת

טעם המנהג

נוהגים להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת עם ברכה. והטעם לזה, כי מתחילה שתקנו רבותינו ז"ל להדליק נרות חנוכה, היתה התקנה להדליק על פתח הבית מבחוץ, כדי לפרסם את הנס ככל היותר לרבים העוברים ושבים. אך כשיד האומות תקפה על עם ישראל, והיתה סכנה להדליק נרות חנוכה מבחוץ, לא היו יכולים לקיים עוד את פרסום הנס בפתח הבית, וכתחליף לזה, הנהיגו להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, שמצויים שם רבים, ובזה יהיה פרסום הנס גדול, ויתקדש שמו יתברך ברבים. (הריב"ש. ש. מא) ועוד טעם, מכיון שהנרות הם זכר לנס שהיה עם המנורה בבית המקדש, לכך מדליקים בבית הכנסת שנקרא: 'בית מקדש מעט'. (ב. ת"ה קפה)

מי המדליק

פרסום הנס צריך להיות בכבוד הראוי, על כן הנכון שהשליח צבור או רב בית הכנסת ידליק את הנרות, ולא כאותם הנמנעים להדליקם, ונותנים לקטן להדליק. וכן מנהגו של מרן הראשון לציון שליט"א לברך ולהדליק בבית הכנסת, ואחר כך חוזר ומברך ומדליק בביתו, כדי להוציא ידי חובה את בני ביתו. (מט, מב)

בית הכנסת שרגילים לתת לקטן להדליק, הנכון להשפיע עליהם בנעימות שיפסיקו ממנהגם ויתנו לגדול להדליק. אמנם אם יש חשש שתבצר מחלוקת בציבור, יעזוב אותם לנפשם. ואף על פי שאינם נוהגים נכון, מכל מקום אין זה חמור כל כך כמו כשמדליק הקטן בבית, שאין לעשות כן כלל, מאחר ובבית הוא צריך להוציא ידי חובה את הגדולים, והיאך יוציאם כשהוא עצמו פטור, לא כן בבית הכנסת אין ההדלקה אלא משום פרסום הנס, ואין יוצאים בה ידי חובה. (נא)

אָבֵל – היושב שבעה שבועות ב"מ, ובא לבית הכנסת להתפלל, לא ידליק את הנרות בלילה הראשון, מפני שצריך לברך 'שהחיינו' שיש בה שמחה יתירה, בפרט כשיש רוב עם. אבל בביתו בודאי שחייב להדליק ולברך את הברכות כולן. (נט)

לא יוצאים ידי חובה

אין יוצאים ידי חובה בהדלקת הנרות שבבית הכנסת, מכיון שמצות נר חנוכה נר איש וביתו, ובית הכנסת לא נחשב ביתו של אדם. על כן, אדם שהדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, חייב לחזור ולהדליק בביתו שנית. (נג)

הדר בביתו לבד, וכיבדוהו להדליק בבית הכנסת, כשחוזר להדליק בביתו, יברך רק 'להדליק נר חנוכה', אך לא יחזור לברך ברכות 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו'. (נג)

והטעם בזה, כי אף על פי שבארנו שלא יוצאים ידי חובה בהדלקה שבבית הכנסת, בכל זאת כיון שיש אומרים שברכות 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו', אינן קשורות להדלקת הנרות, אלא הן ברכות על עצם ימי החנוכה, על הניסים והשמחה שבימים אלו, ורק הסמיכו אותם חז"ל לברכם על הדלקת הנרות, נמצא שבשעה שברך אותם בבית הכנסת, כבר יצא ידי חובתו בברכות אלו, לכן לא יחזור לברכם שנית, אבל מי שיש לו בני בית, וחוזר להדליק בביתו, יחזור גם על ברכות אלו, כיון שעדיין צריך להוציא את בני ביתו ידי חובתם. (נג)

זמן ההדלקה

מדליקים בבית הכנסת בין מנחה לערבית, ואפילו אם עדיין לא הגיע זמן השקיעה, ובלבד שהגיע זמן 'פלג המנחה' [15:50 בערך]. והטעם שמדליקים קודם תפלת ערבית, כי לאחר התפלה הולכים הציבור לבתיהם להדליק את הנרות, ולא יהיה פרסום הנס. (סט)

ההדלקה בשחרית

מנהג הגון ונכון להדליק נרות חנוכה בלי ברכה בבית הכנסת בתפלת שחרית, כדי לפרסם את הנס. ונהגו להדליקם כשמגיעים למזמור "ארוממך ה' כי דליתני". ועוד טעם יש למנהג זה, לפי המבואר בזוהר, שהיו מדליקים בבית המקדש את המנורה פעמיים בכל יום בבוקר ובערב, וכן כתב הרמב"ם (פ"ג תמידין ומוספין הי"ב). כזכר לזה, נהגו להדליק בבתי כנסיות שהם 'מקדש מעט' גם בבוקר. (א, ב)

בפני עשרה

אין מברכים על ההדלקה שבבית הכנסת, אלא אם כן נמצאים שם עשרה. ואולם גם אם אין עשרה, אך ידוע לנו שיבואו אחר כך עוד ויהיו עשרה, ידליקו את החנוכיה עם ברכה. ובפרט כשהזמן מצומצם כמו בערב שבת, וקרובים לשקיעה. (גב)

אם יש עשרה בבית הכנסת, אף על פי שארבעה מהם כבר התפללו ערבית ושמעו את הברכות בבית הכנסת אחר, הרי הם מצטרפים לעשרה, ויברך וידליק. (נג)

ציבור שמדליקים בביתם, ואחר כך מתאספים בבית הכנסת לשמיעת שיעור ותפלת ערבית, ידליק אחד מהם בבית הכנסת, ויברך רק להדליק נר חנוכה. אולם אם ישנם שם לפחות ששה אנשים שעדיין לא הדליקו בביתם, אף על פי שהשאר הדליקו בביתם וברכו, יברך המדליק את כל הברכות. ורשאי להדליק את הנרות גם מי שהדליק כבר בביתו. (מח, נג, נו)

כיוצא בזה, המדליק בבית הכנסת בערב שבת, מברך רק להדליק נר חנוכה, מאחר והקהל כבר הדליקו בביתם וברכו, וההדלקה כאן נעשית רק לפרסום הנס. (נו)

נשים – אם אין עשרה בבית הכנסת, אלא בצירוף הנשים שנמצאות בעזרת הנשים, רשאים להדליק את נרות החנוכה עם ברכה, שגם בהם שייך פרסום הנס. (גב)

קטנים – אם אין עשרה בבית הכנסת, אלא בצירוף ילדים קטנים שהגיעו לגיל חינוך, [מגיל שש ומעלה, ומבין בנס חנוכה], רשאים להדליק עם ברכה. (גב)

מקום הנחת החנוכיה

המנהג להניח את החנוכיה בבית הכנסת בצד דרום, זכר למנורה שהיתה בבית המקדש בצד דרום. ויניחיה במקום גבוה כדי לפרסם את הנס לכולם. וטוב לסדר ששורת הנרות תהיה נמשכת ממזרח למערב, דהיינו שהנר החדש שמוסיף בכל יום, יהיה מצד מזרח [שמאל] לצד מערב [ימין]. [וכן דעת מרן השלחן ערוך.] ויש נוהגים לסדר ששורת הנרות תמשך מצפון לדרום, דהיינו שהנר החדש שמוסיף בכל יום יהיה מצד צפון [שמאל] לצד דרום [ימין]. וכל מקום יעשו כפי מנהגם. (מת)

כמות השמן

גם בבית הכנסת יש לתת כמות שמן כשיעור הדלקה של חצי שעה, ובלבד שהיו שם אנשים במשך הזמן הזה ויתפרסם הנס. אולם אם לאחר תפלת ערבית הולכים כולם לבתיהם, די לתת שמן כשיעור זמן התפילה, מאחר ואין פרסום הנס יותר. ומטעם זה, רשאים גם לכבות את הנרות מיד לאחר תפלת ערבית. (מו)

ההדלקה בערב שבת

בתי כנסת שמתפללים מנחה בערב שבת של חנוכה מוקדם כפי שבארנו לעיל, ישתדלו להדליק את הנרות לא יאחר מעשר דקות או רבע שעה לפני השקיעה, כדי שלא יכנסו לחשש חילול שבת חס ושלום. אבל בתי כנסת שמתפללים מנחה בערב שבת זו כמו בכל ערב שבת סמוך לשקיעה, ידליקו את הנרות קודם מנחה, ועל כל פנים לא יאחר מעשר דקות או רבע שעה לפני השקיעה. (ת"ה קצב)

ההדלקה במוצאי שבת

במוצאי שבת של חנוכה בבית הכנסת, מדליקים נרות ואחר כך מבדילים על היין.

ואף על פי שבארנו לעיל שמצוה תמידית קודמת למצוה שאינה תמידית, והבדלה הרי היא מצוה תמידית, וצריכים להקדימה להדלקת הנרות שאינה תמידית? מכל מקום משתדלים אנו לאחר את ההבדלה ככל היותר, כיון שבה אנו מבטאים את יציאת השבת, ואם נקדימה, יראה כאילו השבת כבדה עלינו ואנו רוצים להתפטר ממנה חס ושלום. גם כי, מאחר וכל המטרה בהדלקת נרות החנוכה בבית הכנסת, כדי לפרסם את הנס ברבים, נמצא שאם ידליקו את הנרות לאחר ההבדלה, ילכו האנשים מיד לבתיהם ולא יהיה פרסום הנס כל כך, לכך מדליקים ואחר כך מבדילים, כדי שלפחות בשעת ההבדלה שנמצאים האנשים, יהיה פרסום לנס. ומה שהמדליק עושה מלאכה קודם שהבדיל? מאחר ואמר "אתה חוננתנו" בערבית, מותר לו לעשות מלאכה. ואפילו אם שכח המדליק לומר "אתה חוננתנו", יאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול", ויהיה רשאי לעשות מלאכה, כבכל מוצאי שבת.

ואמנם לעיל התבאר שבבית הדין שונה, וקודם מבדיל ואחר כך מדליק את נרות החנוכה. והטעם בזה, כיון שבבית לא שייך כל כך לומר את הטעם שעדיף לאחר את יציאת השבת, כיון שבבית בעל הבית בעצמו הוא שמדליק את נרות החנוכה והוא שמבדיל על הכוס, ומאחר שבעל כרחו במעשה ההדלקה מראה שמסלק מעליו את השבת, לכך חוזר הדין שמצוה תמידית קודמת. לא כן בבית הכנסת שרק אחד מדליק את הנרות, אם כן שאר האנשים הרוויחו את המעלה לאחר את יציאת השבת. גם כי בבית לא שייך הטעם השני של פרסום הנס, כי דוקא בבית הכנסת שנמצאים רבים ואחר כך ילכו לביתם, לכך מקדימים את ההדלקה, מה שאין כן בבית שנשארים שם גם לאחר ההבדלה, אם כן יבדיל ואחר כך ידליק ויהיה עתה פרסום הנס. (קפב)

בתי הכנסת שאינם מבדילים על הכוס, וסומכים על כל אחד שמבדיל בביתו, טוב שידליקו את הנרות לאחר 'קדיש תתקבל' שבתפלת ערבית, כדי שלפחות ישאר זמן מועט שיראו הציבור ויתפרסם הנס. וכן מנהג רבים מבני תימן בכל לילה. (עיי' עמוד ע)

'בורא מאורי האש' – אין מברכים 'בורא מאורי האש' על נרות חנוכה, כיון שאין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד. אולם על נר השמש, מותר לברך 'בורא מאורי האש'. ובכל אופן, אם עברה חצי שעה מהרגע שהדליק את הנרות, כיון שמותר ליהנות מאורם, רשאי לברך עליהם 'בורא מאורי האש'. (ת"ה ריב, קב)

כנסים ושמחות

מצוה גדולה לארגן כנסים ומסיבות בימי החנוכה, לקירוב לבבות של אחינו התועים, ולהדליק שם נרות חנוכה עם ברכה, כדי לפרסם את הנס ברבים. וטוב שיתפללו שם ערבית, שאז נעשה המקום כמו בית הכנסת. והוא הדין באולם שמחות שמתקיימת שם חתונה או בר מצוה וכדומה, שרשאים לברך ולהדליק. וכן היה מעשה רב אצל מרן הראשון לציון שליט"א, בכנס חלוקת מלגות לבני תורה על כתיבת חידושי תורה, בבנייני האומה, וברך את כל הברכות, אחר שכבר ברך והדליק בביתו. (אז נדברו, משנת יעקב רוזנטל, בית מרדכי, ועוד. שו"ת יביע אומר חלק ז סימן נז. מז)

מקומות ציבוריים

במקומות ציבוריים כמו חנויות או בכניסה לעיר וכיוצא בזה, מצוה גדולה להדליק שם נרות חנוכה, כדי לפרסם את הנס לרבים, ובפרט שעוברים שם רבים מאחינו התועים מדרך התורה והמצוות, שאינם מדליקים נרות חנוכה בביתם, ועל ידי שרואים את הנרות הללו, מתחזק ליבם באמונה בה' יתברך. ומכל מקום לא יברכו על הדלקה זו.

י"ב . התפלות בימי החנוכה

1 . זעל הנסים'

בכל התפילות של חנוכה, מוסיפים בעמידה את הנוסח של זעל הנסים' באמצע ברכת 'מודים'. ומתחילים לאומרו מתפלת ערבית של ליל ראשון של חנוכה, ואפילו אם מתפללים ערבית מוקדם מבעוד יום מזמן פלג המנחה. (קפח) כשחל ליל ראשון של חנוכה בשבת, והדליק את הנרות בביתו בערב שבת, ולאחר מכן בא לבית הכנסת להתפלל מנחה, לא יאמר במנחה זעל הנסים', מאחר ואין תפלת מנחה זו שייכת לחנוכה, אלא ליום כ"ד בכסלו. ואם טעה ואמר זעל הנסים', אינו חוזר. (קפח)

2 . טעה בתפלה

אם שכח ולא אמר זעל הנסים', אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה' קודם שהמשיך 'ה' הטוב שמך ולך נאה להודות', חוזר ואומר זעל הנסים', אבל אם אמר ברוך אתה ה', כיון שהזכיר שם ה' בחתימת הברכה, יסיים את העמידה. [ולא יאמר 'למדני חוקיך', בשביל שיראה כאומר פסוק]. ובסיום העמידה לפני עושה שלום, נכון שיאמר: 'מודים אנחנו לך על הנסים ועל הנפלאות וכו', בימי מתתיה וכו', עושה שלום...'. (קפח)

מי ששכח לומר זעל הנסים', וטעה וחשב שצריך להתפלל שוב, ופתאום נזכר שאין צריך לחזור, יפסיק באמצע תפלתו ואפילו באמצע הברכה, במה דברים אמורים בתפלת שחרית ומנחה, אבל אם קרה לו כן בתפלת ערבית, ימשיך את התפלה, רק שיכוון שהתפלה מכאן והלאה היא בתורת נדבה, ויוסיף איזו בקשה בברכת 'שומע תפלה' שלא אמרה בתפלת ערבית הקודמת. וטעם החילוק ביניהם, כי מאחר ותפלת ערבית עיקרה רשות, רשאי לסיימה בתורת נדבה, כי אף מתחילה לא התחיל להתפלל אותה בתורת חובה. מה שאין כן בשחרית ומנחה שהם חובה, ובמקום קרבן, ולא שייך שיהיה חצי קרבן חובה וחצי נדבה. (כן דעת הרמב"ם, המאירי, ארחות חיים, אוהל מועד. וכן פסקו מאורי אור, חמד משה, תעלומות לב, חיי עולם, כף החיים ועוד. ובלאו הכי לראב"ד, הרשב"א והמאורות בכל תפלה ימשיך בתורת נדבה.

3 . דיוקים בנוסח אמירת 'ועל הנסים'

- א. יש לומר 'ועל הנסים' עם ו' החיבור, ולא 'על הנסים'.
- ב. יאמר 'בימים ההם בזמן הזה', ולא יאמר 'ובזמן הזה'.
- ג. נכון יותר לומר 'חֲשֹׁמוֹנָאִי' כשהאות א' נחה, מאשר לומר 'חֲשֹׁמוֹנָאִי'.
- ד. צריך לומר 'זקבעו שמונת ימי חנוכה אלו בהלל ובהודאה'.

4 . 'ארוממך ה' כי דליתני'

באמירת 'ארוממך ה' כי דליתני' שאומרים במשך השנה קודם 'ברוך שאמר', מנהג בני ספרד לאומרו ללא תוספת הפסוק של 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד', וגם בחנוכה יאמרו כן, ללא תוספת פסוק זה. ומכל מקום מנהג בני אשכנז בכל השנה להתחיל מפסוק 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד'.

5 . ההלל

א . גומרים את ההלל עם הברכות

בכל יום משמונת ימי החנוכה, גומרים את ההלל עם הברכות שלפניו ושלאחריו, מפני שבכל יום התווסף נס בבית המקדש במנורה.

ב . זמן הקריאה

זמן הקריאה מהנץ החמה עד השקיעה, שנאמר: "ממזרח שמש עד מבוא, מהולל שם ה'". ואולם אם קרא את ההלל בעמוד השחר, בדיעבד יצא ידי חובתו.

ג . מנין פועלים

אנשים המוכרחים להתפלל שחרית מוקדם בעמוד השחר, לכתחילה לא יקראו את ההלל אלא לאחר שיגיע זמן הנץ החמה או במשך היום. ומי ששכח לקרוא את ההלל ונזכר לאחר השקיעה ב'בין השמשות', יקראהו בלי ברכה.

ד . הברכה

רשאי כל אדם לברך בעצמו על ההלל או לצאת ידי חובה מהחזן.

ה . טעה בהלל

אם טעה ולא בירך על ההלל בתחילתו, יברך באמצע ההלל במקום שנזכר, וימשיך משם והלאה על הסדר, ואין צריך לחזור ולקרוא מתחילת ההלל. ולכאורה לפי נוסח בני ספרד שמברכים 'לגמור את ההלל', יש להבין למה אין צריך לחזור לתחילת ההלל, הלוא עתה אינו גומר את כל ההלל? אלא שכתבו הראשונים (הרא"ש, רבנו פרץ, הראב"ה, מרדכי, ארחות חיים, טור) שתיבת 'לגמור', אין פירושה דוקא לגמור את כולו מתחילה ועד סוף, אלא 'לקרוא', וכמו שאמרו במשנה: "ותיקין היו גומרים את ברכת קריאת שמע עם הנץ החמה", ו'גומרים' היינו 'אומרים'. גם כאן אנחנו מברכים על עצם קריאת ההלל, ולא על קריאת כולו דוקא. ההלל בדילוג, כמו שקוראים בראש חודש, צריך לחזור ולקרוא את ההלל כולו מתחילתו ועד סופו, אך לא יברך שנית.

ו . הפסק בהלל

אסור להפסיק בדיבור בעת אמירת ההלל. ומכל מקום אם שמע חצי הראשון של הקדיש, או קדושה, או ברכו, או ברכה כלשהי באמצע ההלל, ואפילו סמוך ממש לברכת 'יהללוך', יענה עמהם. בהלל של ראש חודש, לבני אשכנז שנוהגים לברך עליו, דיני ההפסק שבו כדין ההפסק בהלל של חנוכה, וכו"ל. אבל לבני ספרד שלא מברכים עליו, רשאים לענות גם את שאר האמנים שבחצי השני של הקדיש, ומכל מקום בודאי שאסור לדבר דברים סתם, שהרי אפילו בעת קריאת מזמורי תהלים החמירו חכמי המוסר שלא להפסיק לכל דבר. המברך על ההלל והתחיל בקריאתו, ושמע את ברכת השליח ציבור או אדם אחר, יענה אחריו 'אמן', כנ"ל. אבל אם לא התחיל בקריאתו, ושמע ברכה מאחר, לא יענה אחריו 'אמן', משום הפסק שבין הברכה למצוה.

ז . נשים

נשים פטורות מקריאת ההלל בחנוכה, כשם שפטורות מקריאת ההלל בכל המועדים. ומכל מקום אם תרצנה, רשאיות לקרוא את ההלל, אך בלי ברכה.

ח . בנות אשכנז

בנות אשכנז אף על פי שלדעת הרמ"א, הנשים האשכנזיות יכולות לברך על מצוות שהן פטורות מהן, מכל מקום טוב שלא יברכו על ההלל, מכיון שיש אומרים שדוקא במצוה התלויה במעשה, כנטילת לולב, תקיעת שופר וכדומה, יכולות

לברך, אבל מצוה שאינה תלויה במעשה אלא באמירה בלבד, כברכת ההבדלה וקריאת ההלל, אינן יכולות לברך.

ט. אָבֵל

אָבֵל היושב שבעה על מתו, חייב לגמור את ההלל עם הברכות בימי החנוכה. ואולם לא נכון שהאבל עצמו יהיה שליח ציבור בעת אמירת ההלל.

י. שיר של יום

כשאומר שיר של יום בתפלת שחרית, יאמר: 'היום יום פלוני בשבת קודש' ללא התיבות: 'השיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן, מאחר ולא היו אומרים בבית המקדש שיר זה בחנוכה. ולאחר מכן יאמר, 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד...', 'הושיענו', וקדיש יהא שלמא.

ראש חודש טבת שהוא אחד מימי החנוכה, לא יאמרו 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד' אחר שיר של יום, אלא יתפללו מוסף, 'ברכי נפשי', ולאחריו יאמרו את 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד'.

י"א. סדר קריאת התורה

מוציאים ספר תורה בכל יום בתפלת שחרית, וקוראים בפרשת 'נשא' את פסוקי ברכת כהנים ואת סדר הקרבת הקרבנות שהקריבו שנים עשר נשיאי ישראל בחנוכת המזבח.

והטעם לקריאה זו בחנוכה, מפני שבחנוכה שוב היתה חנוכת המזבח על ידי הכהנים החשמונאים. ועוד טעם אמרו חז"ל במדרש, כיון שבזמן ששהו עם ישראל במדבר, צויה עליהם הקב"ה לבנות את המשכן, וביום כ"ה בכסלו גמרו לבנותו. ואמר הקב"ה למשה שלא יתחילו להקריב בו קרבנות אלא מראש חודש ניסן. והיו ישראל תמהים, למה לא יתחילו מיד? אך הקב"ה ביקש לערב את שמחת המשכן בחודש שנולד בו יצחק אבינו שנעקד על גבי המזבח. ואמר הקב"ה עלי לשלם ליום כ"ה בכסלו, ושילם לו שכרו שבו יהיה נס חנוכה. נמצא שיש קשר בין כ"ה בכסלו לחנוכת המזבח. ומה שמתחילים את הקריאה מפסוקי ברכת כהנים, משום שהנס של חנוכה נעשה על ידי הכהנים בני חשמונאי.

י"ב. סדר הקריאה ביום הראשון

סדר הקריאה ביום הראשון מנהגים שונים יש בסדר ההפסקה לעליית כהן ולעליית לוי. והמנהג הנכון הוא, שהכהן קורא מברכת כהנים עד 'ויקריבו אותם לפני

המשכן". והלוי קורא משם עד "יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח". והשלישי קורא משם עד "זה קרבן נחשון בן עמינדב".

י"ג . בשאר הימים

בשאר הימים קורא הכהן מתחילת אותו יום עד "מלאה קטורת". והלוי ממשיך עד סוף הקריאה של אותו יום. והשלישי חוזר לקרוא מה שקראו הכהן והלוי יחד.

י"ד . ביום השמיני

ביום השמיני קורא הכהן מ"ביום השמיני" עד "מלאה קטורת", והלוי ממשיך משם שלושה פסוקים עד "זה קרבן גמליאל בן פדהצור". והשלישי חוזר שוב מ"ביום השמיני" עד "כן עשה את המנורה" שבפרשת בהעלותך. ובני אשכנז נהגו שהשלישי לא חוזר אלא ממשיך מפרשת היום התשיעי עד "כן עשה את המנורה". (רלו. ת"ה רנה)

ט"ו . טעות בקריאה

אם טעה החזן בקריאת התורה, וקרא קריאה של יום אחר, וברך העולה לתורה ברכה אחרונה, יצאו ידי חובתם ואינם צריכים לחזור ולקרוא שוב. אך אם לא ברך ברכה אחרונה והרגישו בטעות, יחזור ויקרא את היום הנכון. (רלה)

אם טעה החזן ביום השמיני, וקרא לשלושת העולים ביום השמיני, ועדין לא החזירו את ספר התורה להיכל, טוב שימשיך לקרוא בלי ברכה 'ביום התשיעי' והלאה.

ט"ז . ראש חודש טבת שחל בחול

בראש חודש טבת שחל בחול מוציאים שני ספרי תורה. בספר הראשון, עולים שלשה בפרשת ראש חודש, ובספר השני עולה הרביעי בקריאה של חנוכה. אם טעו וקראו ארבעה עולים בראש חודש, יעלה חמישי ויברך על הקריאה של חנוכה, כדי שלא יהיה פגם לספר התורה, שהוציאו אותו ולא קראו בו.

י"ז . ראש חודש טבת שחל בשבת

בראש חודש טבת שחל בשבת מוציאים שלשה ספרי תורה. בספר הראשון קוראים ששה עולים בפרשת השבוע פרשת מקץ. בספר השני קורא העולה השביעי בקריאת ראש חודש ואומר קדיש. ובספר השלישי קורא המפטיר בקריאה של חנוכה ואומר קדיש. ואין אומרים קדיש אחר גמר הקריאה בספר התורה הראשון, מכיון שלא עלו עדיין שבעה עולים, ולא הסתיימה חובת העולים של היום. אך לאחר הספר השני שעלו כבר שבעה עולים, אומר קדיש. ומכל מקום אם הוסיפו לעלות עוד עולים בספר הראשון, כיון שהושלמה חובת היום, אומר קדיש. ונמצא שאומרים שלשה קדישים, קדיש אחר כל ספר וספר.

בכל פעם שמוציאים שלשה ספרי תורה, כגון ראש חודש טבת או אדר או ניסן שחל בשבת, או בחג שמחת תורה, מנהג קדום לומר את הפסוקים דלהלן בפתחת ההיכל: ירמיהו פרק י' פסוק ו', ז', י'. שמע ישראל, אנא ה' הושיעא נא, אנא ה' הצליחה נא. (הגר"ח פלאג'י, הלבוש ועוד)

י"ח . במה מדליקין

מנהג בני ספרד שלא לומר פרק משניות 'במה מדליקין', בערב שבת של חנוכה, כדי שלא לפגוע בחנוכה, מאחר ומוזכרים בו פתילות ושמנים הפסולים להדלקת נר שבת, וכשרים הם להדלקת נר חנוכה. אבל מנהג בני אשכנז לאומרו. (שו"ע סימן ער ס"ב)

1 . סעודות מצוה

מצוה להרבות בסעודות בחנוכה, ובלבד שעושים זאת בשירה ותהלה לה' יתברך, עם דברי תורה וחיזוק הלבבות באמונה ובטחון בה', ולספר על הניסים הגדולים שהיו בחנוכה, היאך עשה ה' שינצחו המעטים את המרובים, והחלשים את הגיבורים. וכל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. (טו)
ופשוט שכל זה בתנאי שנעשה הכל בקדושה וטהרה, בצניעות ויראת שמים, בלי תערובת של גברים ונשים, אבל אם חס ושלום רוצים לעשות מסיבת חנוכה בתערובת גברים ונשים גם יחד, אין השכינה נמצאת שם אלא בורחת מן המקום ההוא, והקב"ה בוכה ומצטער על מסיבות כאלו.

2 . מאכלי חלב

נוהגים לאכול מאכלי חלב וגבינה בימי החנוכה, זכר למעשה שמסופר במדרש על יהודית בת בארי, שהאכילה את האויב אליפורני גבינה, כדי שיצמא וייתה יין וישתכר ויישן, ולאחר מכן כשישן חתכה את ראשו וברחו כל האויבים. כמסופר לעיל בהרחבה ב'שער האגדה', קחנו משם ותרווה נחת. (מעם לועז במדבר עמוד צה. יח)

3 . סופגניות / ספינג'

נהגו לאכול מיני מאכל המטוגנים בשמן, כמו סופגניות, ספינג' וכיוצא, זכר לגם השמן שהיה במנורה. כן כתב רבנו מימון אביו של הרמב"ם.

4 . הפרשת חלה

כמות הקמח כדי להתחייב בהפרשת חלה עם ברכה, הוא: 1.560 ק"ג. [כמו שפסקו הרמב"ם ומרן השלחן ערוך (יורה דעה סימן שכד סעיף א) ששיעור חלה הוא 520 דרהם, וכל דרהם משקלו 3 גרם]. אלא שהעושה עיסה כדי לבשלה או לטגנה, הרי היא פטורה מן החלה, [כמו שפסק מרן בשלחן ערוך (יורה דעה סימן שכט סעיף ג)], ולכן עיסה שעושים אותה לסופגניות, פטורה מלהפריש חלה, כיון שמטגנים אותה בשמן. (הליכות עולם חלק ה עמוד רכד)

5 . קביעות סעודה

האוכל עוגה בכמות של קביעות סעודה [216 גרס], צריך ליטול את ידיו ולברך 'המוציא' וברכת המזון. כמבואר בהרחבה בחוברת 'הלכות סעודה'. אלא שכל זה דוקא באוכל עוגות שהם מעשה אפיה, אבל האוכל סופגניות שהם מטוגנות בשמן, מברך 'מזונות' ועל המחיה, אפילו כשאוכל כמות גדולה מאוד. (שו"ת יחו"ד ח"ה עמוד רמ)

6 . בתוך הסעודה

האוכל עוגה בתוך סעודת פת, אינו מברך 'מזונות', כיון שרוב העוגות הם בספק ברכת 'המוציא' או 'מזונות', ושמה נפטרו כבר בברכת 'המוציא' שברך על הלחם. כמבואר בהרחבה בחוברת 'הלכות סעודה'. אולם אם אוכל מיני מזונות שבלילתם רכה ודלילה, והם מטוגנים, כספינג'ים וכיוצא, מברך 'מזונות' בסעודה, כיון שברכתם 'מזונות' היא בודאי ולא מספק. אולם האוכל סופגניות שבלילתן עבה, כיון שיש אומרים שברכתן 'המוציא', אף שלהלכה אנו מברכים 'מזונות', מכל מקום אם אוכל בתוך הסעודה, לא יברך עליהם מחמת הספק. וטוב להביאן לאחר ברכת המזון, ואז יברך עליהן ללא חשש.

7 . חימום בשבת

מותר לחמם בשבת על הפלאטה, סופגניות שיש בהם ריבה לחה ונזילה. כן פסקו הגרש"ז אורבך ועוד. וכמבואר בהרחבה בחוברת 'השבת בהלכה ובאגדה' חלק ב'.

8 . סופגניות חלביות

אסרו רבותינו ללוש עיסה עם חלב ולעשותה לחם, שמא יטעה אדם ויאכלה עם בשר. ועל כל פנים בתנאים מסוימים יש להקל, כגון אם לש את העיסה בסוכר והיא מתוקה מאוד, שאין דרך לאוכלה עם תבשיל, מותר לערב בה חלב, כיון שאין חשש שיאכלה עם בשר. עיין בהרחבה בחוברת 'כשרות המטבח'. (הליכות עולם חלק ז עמוד מז)

על כן, מותר למאפיות להכין סופגניות שמעורב בהן חלב, אלא שחייבים להודיע לציבור הקונים שהן חלביות, כדי שלא יטעו לאוכלן בקינוח של סעודה בשרית או בתוך שש שעות לאכילת בשר, מאחר שהרגילות היא שרוב הסופגניות הן פרווה.

9 . ברכת המזון

בכל סעודות פת שאוכלים בימי החנוכה, מוסיפים בברכת המזון את הנוסח 'ועל הנסים', בתוך הברכה השניה קודם 'ועל הכל'. (קצו)
אם שכח ולא אמר 'ועל הנסים' בברכת המזון, אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה' קודם שהמשיך 'ה' על הארץ ועל המזון, חוזר ואומר 'ועל הנסים'. אבל אם כבר אמר 'ברוך אתה ה', כיון שהזכיר שם ה' בחתימת הברכה, ימשיך את ברכת המזון. [ולא יאמר 'למדני חוקיך', בשביל שיראה כאומר פסוק]. וטוב שיוסיף בסוף 'הרחמן', נוסח זה: 'הרחמן הוא יעשה עמנו ניסים ונפלאות, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיה בן יוחנן וכו', ויסיים את ברכת המזון. (קצו)
התחיל לאכול סעודת פת ביום שמיני של חנוכה, ונמשכה סעודתו עד אחרי צאת הכוכבים – מוצאי חנוכה, אומר בברכת המזון 'ועל הנסים'. (רז)

10 . דמי חנוכה

נוהגים להרבות בצדקות לעניים בימי החנוכה, ובפרט לילדים ונערים עניים. ומכל מקום יש להזהר שלא לתת כסף לכל ילד, שיש ילדים המשתמשים בכסף לדברים לא טובים, וכל חכם יעשה בדעת.

11 . ענייני אבלות

א . הספד

אין מספידים בימי החנוכה אלא לתלמיד חכם בשעת הלוויה בלבד. ומלמד תינוקות של בית רבן שקובע עיתים לתורה, דינו כתלמיד חכם ומותר להספידו. (י)

ב . סעודת הבראה

לאבל בחנוכה, יש לעשותה בקפה ועוגות, ולא בביצים ופת כבימי החול. מאחר ויש אומרים שאין עושים סעודת הבראה כלל בחנוכה. (יא)

ג . בית הקברות

אם חל יום השבעה או השלושים בחנוכה, לא יעלו לקבר, מפני שהדבר מעורר לבכי ולמספד, וידחו את הביקור לאחר חנוכה. (יא, נט)

אם חל יום השנה בחנוכה, ויודע שלא יתעוררו לבכי, רשאים ללכת לבית הקברות, אבל אם יש חשש שיבכו, יקדימו ללכת יום או יומיים קודם חנוכה.

ד . מסיבת חנוכה

אבל מבני ספרד שבתוך שנה על אביו או אמו, רשאי להשתתף במסיבת חנוכה הנעשית על טהרת הקודש עם דברי תורה ושירי קודש, שאין זה בכלל 'בית משתה', שאסור לאבל להשתתף בו. (הגרש"ז אורבך. יט)

ה . אזכרה

ימי החנוכה, אף על פי שהם ימים טובים לישראל, מותר לעשות בהם אזכרה לנפטר למלאות השבעה, השלושים או השנה. אלא שיזהרו שלא לספר בשבתון של הנפטר, כיון שאסור להספיד בימי החנוכה, ולכן ידברו רק דברי חיזוק והתעוררות, ובפרט על חינוך הבנים, שדיבורים אלו מעלה גדולה מאוד הם לעילוי נשמת הנפטר.

ו . תענית

אסור להתענות בימי החנוכה, כיון שהם ימים טובים לישראל. ואפילו אם חל בהם יום השנה של אביו או אמו, שפסק מרן בשלחן ערוך (סימן תקסח סעיף ח) שטוב להתענות ביום זה, מכל מקום בימי החנוכה לא יתענה. ובערב חנוכה [כ"ד בכסלו] מותר להתענות.

היום שהדורות נחלשו, ואם יתענה יש חשש שימעט מלימוד התורה, עדיף שלא יתענה כלל אפילו כשחל במשך השנה, וישב ויעסוק בתורה, וזכות התורה תעלה במעלות גבוהות מאוד מאוד את הוריו הנפטרים, ובפרט אם זוכים לארגן שיעור תורה ברבים לעילוי נשמתם של ההורים, שאין ערוך לזה. ואולם אם הוא איש עובד במלאכתו, ואין חשש שימעט מלימודו, הנכון שיתענה במשך השנה.

ז . חתן

מנהג בני אשכנז שהחתן מתענה ביום חופתו, כיון שבאותו יום נמחלים לו כל עוונותיו, ומכל מקום בימי החנוכה אין לחתן להתענות. (הרמ"א סימן תקעג סעיף א)

מה שאמרו חז"ל שחתן נמחלים לו כל עוונותיו, זה בתנאי שמחליט באמת לשוב ממעשיו הרעים ופותח דף חדש בחייו על פי דרך התורה והמצוות, אבל אם ממשיך הוא במעשיו הלא טובים, היאך ימחלו עוונותיו?!

5.2 . מניין המצוות בתורה ומהותן לפי ספר החינוך

תרי"ג המצוות הוא הנושא בו אנו עוסקים השנה – שנת תשע"ד ב–"הפנינים לשבת".

תרי"ג (613) המצוות מפוזרות בפרשיות התורה אך לא בפריסה שווה, ישנם פרשיות בתורה המשופעות במצוות רבות (בפרשת כי תצא יש 76 מצוות) ולעומתן ישנן פרשיות רבות שאפילו מצווה אחת אין בהן.

אנו מסיבות פרקטיות החלטנו לחלק את כל המצוות שווה בשווה בין כל גליונות "הפנינים לשבת" של שנה זו (12 מצוות כל גליון) וכך נעסוק ונלמד את מצוות התורה במהלך כל שבועות ושבטות השנה.

רשימת המצוות לסקירה בגליון זה לפרשת וישב

פרשת משפטים – המשך

- פח. מצות חגיגה ברגלים.
- פט. שלא נשחט שה הפסח בארבעה עשר בניסן בעוד החמץ ברשותנו.
- צ. שלא להניח אמורי הפסח לפסל בלינה.
- צא. מצות הבאת בכורים.
- צב. שלא לבשל בשר בחלב.
- צג. שלא לכרות ברית לשבעה עממים וכן לכל עובד עבודת אלילים.
- צד. שלא לשכן עובדי אלילים בארצנו.

תרומה

- צה. מצות בנין בית הבחירה.
- צו. שלא להוציא בדי הארון ממנו.
- צז. מצות סדור לחם הפנים ולבונה.

תצוה

- צח. מצות עריכת נרות במקדש.
- צט. מצות לבישת בגדי כהנים.

פח. מצות חגיגה ברגלים.

לחג ברגלים, והוא שנצטוינו לעלות לרגל למקדש שלש פעמים בשנה, והן סמוך לפסח ושבועות וסוכות, כדי שנחג שם, שנאמר (שמות כג יב) שלש רגלים תחג לי בשנה. וענין החגיגה הוא שנעלה שם בקרבן ונקריבהו שלמים לכבוד החג. ונכפלה מצוה זו פעמים בתורה, ואמרו זכרונם לברכה במסכת חגיגה (י ב), שלש מצות נצטוו ישראל ברגל חגיגה, ראיה, שמחה.

משרשי מצוה זו, לפי שאינו בדין לבא בידים רקניות לפניו ברוך הוא, ואף על פי שהאמת כי אינו צריך דבר מידינו כמו שכתוב (תהלים נ יב) אם ארעב לא אומר לך, אף על פי כן בדמיון מחשבתינו אנחנו רואים כאלו נעמד לפניו. והאמת שהנפשות קרובות אל הטוב במקום שהוא יותר משאר מקומות ואור פני מלך נוגח עליהם שם. ועל כן ראוי לנו לעשות מעשה הקרבן בעת ההיא, כי בפעלת הקרבן נתכן לקבלת הטובה ותתעלה נפשותינו מעלה מעלה, כמו שנכתב בעזרת השם. מדיני המצוה, שאמרו זכרונם לברכה (פאה רפ"א) שקרבנות אלו אין להן שעור, אלא אפילו אחד יספיק, בין בהמה בין עוף, תור או גוזל, ושחייב לעלות לירושלים על כל פנים בקרבן בידו או בכסף שיקנה בו קרבן בירושלים, אבל בשוה כסף אינו פטור. ואם לא הקריב קרבנו ביום ראשון, שיש לו תשלומין (חגיגה ט א) כל שבעה, ובלבד שיהיה הוא שם ביום ראשון. ויתר פרטיה מבארים במסכת חגיגה [פ"א מהלכות חגיגה]

ונוהגת בזמן הבית בזכרים אבל לא בנקבות, ולא כל (שם ב א) הזכרים, שחגר וסומא אפילו באחת מעיניו וחולה וזקן וענוג הרבה שאינו יכול לעלות ברגליו כלם פטורין, וכן טומטום ואנדרוגינוס ועבדים. אבל כל שאר הזכרים חייבים ואפילו יש להם אמנות מכער [ת] כגון (שם ד א) מקמץ ומצרף ועבדן מטהרין גופן ומלבושן ועולין לפני השם יתברך, והם מקבלין לפניו כשאר ישראל, שטנוף הנפש הוא הממאיס בני אדם לפני המקום ולא האמנות כל זמן שעושיין אותו בנאמנות. והעובר עליה ונראה בעזרה ביום ראשון של חג ולא הביא קרבן בטל עשה, וגם עבר על לאו, שנאמר על זה (שמות כג טו) ולא יראו פני ריקם.

פט. שלא נשחט שה הפסח בארבעה עשר בניסן בעוד החמץ ברשותנו.

שלא נשחט שה הפסח בארבעה עשר בניסן בעוד שיהיה חמץ ברשותנו עד חצי היום, כמו שדרשו זכרונם לברכה (פסחים ה א) אך חלק, שנאמר (שמות כג יח) לא תזבח על חמץ דם זבחי, ובא הפרוש בו לא תשחט שה הפסח ויהיה עדין חמץ קים ברשותך. ונכפלה זאת המניעה בלשון אחר בתורה. וגם כן שמענו בכלל

הפרוש, שלא (שם יג ב) יהיה חמץ אצל השוחט אותו ולא אצל הזורק דמו ולא אצל המקטיר חלבו ולא אצל אחד מבני חבורה הנמנין עליו (שם סג ב).

משרשי המצוה, לפי שקביעות זמן בכל הענינים הוא קיום עשיתן, ידוע הדבר אצל כל אדם. ועל כן בדבר הפסח, שהוא דבר גדול אצלנו בקיום הדת, כמו שכתבנו למעלה (במצוה כא), צוה האל ברוך הוא שנעשה ענינו בסדר ובקביעות זמן לכל דבר ודבר מדבריו, ולא תבא מצוה ממצות ענין המועד הזה בגבול חברתה. ועל כן נזהרנו להשבית החמץ הנמאס בעינינו לשעתו תחלה ואחר כך להתחיל בקרבן הפסח שהוא התחלת שמחת המועד הטוב. ועוד אם שמענו טוב מזה נחזיק בו.

מדיני המצוה, מה שאמרו (שם סא א) שזמן שחיטתו אחר חצות, ואם שחטו קדם חצות שפסול, ואף על פי שאחר חצות הוא זמנו, אינו נשחט לכתחלה אלא אחר תמיד של בין הערבים אחר שמקטירין קטרת של בין הערבים, גם לאחר שמיטיב את הנרות, ויתר פרטיה בפסחים [פ"ק מהלכות קרבן פסח] ונוהגת בזמן הבית בזכרים ובנקבות. והעובר עליה והניח מדעתו כזית חמץ ברשותו בשעת הקרבתו, אחד שוחט או זורק או מקטיר האמורין או אפילו אחד מכל בני החבורה הנמנין באכילתו לוקה, והפסח כשר מכל מקום.

צ. שלא להניח אמורי הפסח לפסל בלינה.

שלא להניח אמורים של פסח עד הבקר שלא יקריבו אותן והן נפסלין בשהיה זו ונקראין נותר, שנאמר (שמות כג יח) ולא ילין חלב חגי עד בקר, והוא הדין לשאר אמורין ולשאר קרבנות. ולשון מכלתא (שם) לא ילין חלב, בא הכתוב ללמד על החלבים שנפסלין בלינה. וכבר נכפלה זאת המניעה במקום אחר, שנאמר (שמות לד כה) ולא ילין לבקר זבח חג הפסח.

משרשי המצוה, כי כבוד הקרבן להקריבו בזמנו הקבוע אליו, והמעביר המועד נראה כמתיאש ומשליך הדבר אחרי גוו ואיננו מתעורר ומתפיש כונותיו אל העבודה יפה, ומפני כן נפסלין בכך.

מדיני המצוה, מה שאמרו (פסחים סד ב) שמצוה להקטיר אמורי כל זבח זבח בפני עצמו. ומה שאמרו (מנחות עב א) שמצות הקטרתן אחר שחיטה סמוך, ואם לא הקטירן כן מקטירן כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר. ודוקא כשחל ארבעה עשר בניסן להיות בשבת שחלבי שבת קרבין ביום טוב, אבל אם חל ארבעה עשר בניסן בחל אין מקטירן בלילה, שאין מקטירין חלבי חל ביום טוב, דיום טוב עשה ולא תעשה ודוחה לאו דלא ילין, ויתר פרטיה בפסחים [שם]

ונוהגת בזמן הבית בזכרים כהנים. והעובר ולא הקריבן, אינו לוקה, לפי שאין בו מעשה.

צא. מצות הבאת בכורים.

להביא בכורים למקדש, והוא הפרי הראשון שמתבשל באילן שחיבין אנו להביאו שם ולתנו לכהן, ולא כל האילנות במצוה זו מן התורה, אלא שבעת המינים בלבד שנשתבחה בהן ארץ ישראל, והם חטה, ושעורה, גפן, ותאנה, ורמון, זיתים ותמרים, שנאמר (שמות כג יט) ראשית בכורי אדמתך תביא וגו' ובא הפרוש שלא נאמר אלא על שבעה פרות אלו. ולפי הדומה כי בדרך זו למדו זכרונם לברכה לומר כך, כי אחר שלא הזכרו כל פרות אחרים חוץ מאלו בתורה בשום מקום וצונו ברוך הוא להביא מאדצנו בכורי פרות סתם, באמת יש לדון כי על הפרות שהודיענו בתורה, שהן בארץ ישראל וששבחה בהן, על אותם צונו. ואפשר כי יש לרבותינו ז"ל עוד הכרח הכתוב בענין, או שמא דברי קבלה הם. וכך היה דרכם להביא אותן (בכורים ג ג) הסמוכין לירושלים מביאין אותן רכים, והרחוקין מיבשין אותן.

משרשי המצוה, כדי להעלות דבר השם יתברך על ראש שמחתנו, ונזכר ונדע כי מאתו ברוך הוא יגיעו לנו כל הברכות בעולם. על כן נצטוינו להביא למשרתי ביתו ראשית הפרי המתבשל באילנות ומתוך הזכירה וקבלת מלכותו והודאתנו לפניו, כי הפרות ויתר כל הטובה מאתו יבאו, נהיה ראויים לברכה ויתברכו פרותינו. מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה (מכות יט ב) שהן אסורין לזר כתרומה משנכנסו לירושלים, ומאיזה פרות מביאין מהם בכורים מדרבנן, ושנתנין הבכורים לאנשי משמר, ושטעונין כלי והוא לכהן אם הוא של עץ, ושלא יביאם אדם בערבוב אלא דרך נוי, כגון שמשים הוצין או עלין בסל בין כל מין ומין, ומקיף אשכלות ענבים לסל של תאנים על שפתו, ומביאין בידיהן תורים ובני יונה לכבוד הבכורים ונותנין אותם לכהנים, וכיצד היו מעלין אותן, והשמחה שהיו עושין עליהן המביאים אותם והיוצאים לקראתם, והמזמורים שהיו קוראין סמוך לעיר, פרטיה מבארים במסכת בכורים (פ"ג) [פ"ד מה' בכורים]. ונוהגת בזמן הבית בזכרים, ובפרות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן, אבל לא בפרות חוצה לארץ. והעובר עליה, בטל עשה.

צב. שלא לבשל בשר בחלב.

שלא נבשל בשר בהמה בחלב, שנאמר (שמות כג יט) לא תבשל גדי בחלב אמו. ובא הפרוש (חולין קיג, א), דלאו דוקא גדי, אלא אפילו כל בשר בהמה במשמע, שאין לשון גדי אלא לשון בשר בהמה, והוציאו בלשון גדי, לפי שהבשר דבר רך כגדי. ואיך אתה למד כן, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי,

והצרך לפרש גדי עזים, הא למדת, שבמקום שנאמר גדי סתם לאו דוקא גדי עזים, אלא אף כל בשר בהמה כיוצא בו במשמע.

משרשי מצוה זו, לפי הדומה שהוא כענין מה שכתבנו במצות מכשפה, כי יש בעולם דברים שנאסר לנו תערבתן בסבת הענין שאמרנו שם. ואפשר שתערבת הבשר עם החלב במעשה הבשול יהיה סבת אסורו מן היסוד ההוא. וקצת ראייה לזה לפי שבא האסור לנו במעשה התערבת אף על פי שלא נאכלנו, שנראה בזה שאין אסורו מחמת נזק אכילתו כלל רק שלא נעשה פעלת אותה התערבת ולהרחקת אותו ענין שאמרנו. והזהירנו גם כן במקום אחר שאם אולי נעשה התערבת לבל נאכלהו ולא נהנה בו להרחיק הענין. ואפילו (פסחים כה א) אכלו מבלי שנהנה ממנו כלל, לוקה, מה שאין כן בשאר כל אסורי המאכלות, וכל זה מורה שיסוד טעמו הוא מחמת התערבת, וכענין שאמרנו בכשוף. זה נאמר מתוך הדחק ועדין אנו צריכים למודעי המקבל. והרמב"ם זכרונו לברכה כתב בענין טעם אחר (מורה נבוכים ח"ג פמ"ח) אמר, כי יש עובדי עבודה זרה יעבדוה במעשה תערבת בשר עם חלב, ולכן הרחיקה התורה אותה התערבת. וכל זה איננו שוה לי (אסתר ה יג). דיני המצוה, נכתב בעזרת השם בקצור כמנהגנו במצות אסור האכילה וההנאה בסדר כי תשא.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליה ובשל בשר בחלב, ואף על פי שלא אכלו, לוקה.

צג. שלא לכרת ברית לשבעה עממים וכן לכל עובד עבודת אלילים.

שלא נכרת ברית, כלומר שלא נבטיח באהבתנו אל העם הרע הכופרים שהם שבעה עממים שבתורה שהיו מחזיקים בארצנו טרם בואנו שם, והם החתי והאמרי וכו', שנאמר לא תכרת להם ולאליהם ברית, כלומר שלא נעשה עמהם שלום ונניח אותם לעבד [ה] עבודה זרה.

משרשי מצוה זו, לאבד עבודה זרה וכל משמשיה מן העולם, ואלו השבעה עממין היו עקר ע"ז ויסודה הראשון, ועל כן נעקרו מארצם. ונצטוינו לשרש אחריהם ולאבד זכרם לעולם וכמו שכתוב עליהם בתורה (דברים ז ב) החרם תחרימם, והיא מצות עשה בסדר ואתחנן (מצוה תכה) ושם אאריך במצוה בעזרת האל, ונגיד סבת היות בעולם האמות הרעות למה, וכי מצוה זו בכלל המצות הנוהגות. ומן האזהרה בהם נשמע אזהרה שלא לכרת ברית לכל עובדי ע"ז. אבל יש חלוק בין שבעה עממים לשאר האמות עובדי עבודה זרה, (גיטין מה א) ששאר האמות אם אין נלחמים עמנו אין מצוה עלינו להרגם, אלא שלא ישבו בארצנו עד שיעזבו עבודה זרה, ואלו השבעה עממים נצטוינו להרגם בכל מקום שנוכל להם, אלא אם כן יניחו

עבודה זרה. והענין לפי שהם היו עקר עבודה זרה ויסודה הראשון, כמו שכתבתי. וכל מי שבא לידו אחד מהם ויכול להרגו בלא סכנה ולא הרגו עובר בלאו. וזה שאמרנו עובדי עבודה זרה בשאין נלחמים עמנו שלא נהרגם דוקא עובדי עבודה זרה מן האמות אבל ישראל עובד ע"ז כגון המינין והמשמדין והאפיקורוסין מצוה עלינו להרגם, לפי שהם מצרים לישראל, ומוטב יאבדו אלף כיוצא בם ולא ישראל אחד כשר.

מדיני המצוה, מה שאמרו שמקבלין אותן אם רצו לחזור בתשובה. ויתר פרטיה, מבארים בסנהדרין [י"ד סי' קצא]

צד. שלא לשכן עובדי אלילים בארצנו.

שלא לשכן עובדי עבודה זרה בארצנו, נאמר לא ישבו בארץ פן יחטיאו אתך לי. משרשי המצוה, מה שנגלה בכתוב, בשביל שלא נלמד מכפירתם.

דיני המצוה. כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (ע"ז סד ב) שאלו רצו להניח עבודה זרה אף על פי שעבודה מתחלתן שמתרים לשכן בארצנו, וזהו הנקרא גר תושב, כלומר שהוא גר לענין שהתר לישב בארצנו, כמו שאמרו זכרונם לברכה (שם) אי זהו גר תושב? זה שקבל שלא לעבד עבודה זרה. ואם לא הניח עבודה זרה אין צריך לומר שאין מוכרין לו קרקע שישכן בארצנו, אלא (שם כא א) אפילו להשכר לו בית, אסור כל זמן שישכר לדירה, לפי שמכניס שם עבודה זרה. אבל לסחורתו מתר, ובלבד שלא ישכיר לשלשה בני אדם, לפי ששלשה דבר קביעות הוא ואין ראוי לקבעם. וחלוק הדינים שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שיש בענין זה בין בתים לשדות וכרמים, ובין סוריא לארץ ישראל, ויתר פרטיה, מבארים בסנהדרין ועבודה זרה [שם].

ונוהגת בזכרים ונקבות בארץ. והעובר עליה ומכר להם קרקע או השכירו להם במקום שאינו רשאי עבר על מצות מלך, ואינו לוקה, לפי שאפשר למכר להם קרקע או להשכיר בלא עשית מעשה.

פרשת תרומה

פרשת תרומה יש בה שתי מצות עשה, ולא תעשה אחת.

צה. מצות בנין בית הבחירה.

לבנות בית לשם יי, כלומר שנהיה מקריבים שם קרבנותינו אליו, ושם תהיה העליה לרגל וקבוץ כל ישראל בכל שנה, שנאמר ועשו לי מקדש. וזאת המצוה כוללת עמה הכלים הצריכים בבית אל העבודה, כגון המנורה והשלחן והמזבח וכל שאר הכלים כלם.

משרשי מצוה זו, מה שתראה בסוף דברי. ואכן מיראתי להתקרב אל משכן יי, כי ידעתי כל הקרב הקרב אם לא יתקדש למדי לא יראה הבית וחי. גם הכהנים הנגשים לעבודה יתקדשו בבואם אל הקדש לפנים, והלויים אחר הטהרו וינף אהרן אותם תנופה טרם יתנו קולם בהיכל ה'. אמרתי גם אני אגיד עצתי, ואערך התנצלותי נגד זקני, וארחץ בנקיון כפי טרם אעלה בית יי.

ידוע הדבר ומפרסם בינינו העם מקבלי המצות כי שבעים פנים לתורה, ובכל אחד מהן שרשים גדולים ורבים, ולכל שרש ושרש ענפים, כל אחד ישא אשכל גדול של פרות נחמדים להשכיל לבות, יום יום יוציאו פרח לשוקדים עליהם, פרחי חכמה ושכל טוב, כל עינים מאירות ורחבה ונסבה עמק חכמתה עד שאין כח באדם להשיג תכליתה. כמו שהעיד המלך החכם (קהלתזכג) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, ועם כל זה אין להרפות ידי העוסק בה, כי אם מעט ואם הרבה ממנה יאכל כלה מתוקה, ואם יש כמה אשר מפרי עץ הגן לא תשיג ידם לקחת יקחו להם עליהן לתרופה. ואנכי עם דעתי, גדל ערכה ורב עמקה, וכי פליאה ממני נשגבה, פערתי פי לדבר בה ואסמך במה שלמדוני רבותי, (ע"ז יט א) לגרס איניש ואף על גב דלא ידע מאי קאמר שנאמר (תהלים קיט ב) גרסה נפשי לתאבה.

דע בני, כי כל אשר יגיע אצל השם בעשות בני אדם כל מצותיו איננו רק שחפץ השם להיטיב לנו, ובהיות האדם מכשר ומוכן בעשית אותן מצות לקבל הטובה אז ייטיב אליו השם, ועל כן הודיעם דרך טוב להיותם טובים, והיא דרך התורה, כי בה יהיה האדם טוב. נמצא שכל המקים (המקבל) מצותיו השלים חפצו באשר הוא ראוי אז לקבל טובתו, וכל שאינו מכין עצמו לכך, רעתו רבה, שיודע חפץ השם בזה, והוא יעשה מעשיו כנגד חפצו. ופרשה אחת נכתבה בתורה להודיענו עקר זה לבד, והוא מה שכתוב בסדר והיה עקב (דברים י יב יג) ועתה ישראל מה יי אלהיך שואל מעמך וגו' עד לטוב לך. כלומר איננו שואל מעמך דבר בעשותך מצותיו רק שרצה בטובו הגדול להטיב לך. וכמו שכתוב אחריו הן ליי אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה. כלומר ואינו צריך למצותיך רק מאהבתו אותך לזכותך.

ויש בעושי המצות ישימו מגמת פניהם אל הטובה המעתדת אליהם בעשיתן לבד, כי ידעו שבסבתן תנוח עליהם הברכה והטוב, ואל הכונה היא יתעסקו בהן לעולם, ואלה חלקם בחיים וזוכים לעדן גן אלהים, ואולם לא הגיעו אל תכלית הכונה הטובה. אבל יש אשר זכו ונתן להם השם יתברך לב לדעת ולהכיר במדותיו המעלות, ומתוך הכדתם יתקשרו מורשי לבבם באהבתו קשר חזק ואמיץ עד שישומו כל כונת הכנת גופם כדי להשלים חפץ השם יתברך לרב חשקם אותו, ואל התועלת המעתדת להם בעסק ההוא לא ישיתו לב, והיא המעלה הגדולה שעלו

אליה האבות הקדושים השלשה והרבה מבניהם אחריהם, זכר כלם לברכה, וזאת היא המדרגה העליונה שאפשר לבן אדם לעלות.

ומעתה בהיות הנחת דעתנו על זה בענין מצותיו ברוך הוא, תחייב אותנו לאמר כי בנין בית לשם יתברך לעשותנו בה תפלות וקרבנות אליו, הכל להכין הלבבות לעבודתו יתעלה, לא מהיותו צריך לשבת בית אנשים ולבוא בצל קורתם, ואם ארזי לבנון יבנוהו או ברותים, כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו וברוחו יעמדו, אף כי הבית אשר בנו בני האדם צריך לכבודו חלילה, הלא ידועים הדברים וברורים שהכל להכשר גופותנו, כי הגופות יכשרו על ידי הפעלות וברבות הפעלות הטובות ורב התמדתן מחשבות הלב מטהרות מתלבנות מזדקקות, והשם חפץ בטובתן של בריות כמו שאמרנו. ועל כן צונו לקבע מקום שיהיה טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר שם מחשבות בני איש ולתקן לבבם [לבבנו] אליו בו, והוא ברוך הוא בחר אותו המקום והכינו אל הטובה לבני אדם אולי מהיותו אמצעות העולם בכוון, והאמצעות נבחר מן הקצוות, או מן הטעם שיהיה ברוך הוא היודע. ומתוך הכשר המעשה וטהרת המחשבה שיהיה לנו שם יעלה שכלנו אל הדבקות עם השכל העליוני.

ועל דרך הפשט על הצד הזה נפרש שרית השכינה במקום ההוא, ואף על פי שהאמת כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מגילה כח א) קדשתן עליהם אפילו כשהן שוממין, שמשמע בזה שאין כל סבת שרית השכינה שם מצד העובדים, אפשר לומר כי אותו המקום בחרו האל לברך בני אדם אשר ברא ממנו כמו שאמרנו, וכמו שהיה חפצו לשלוח לבני אדם נביא להורותם דרך ילכו בה ויזכו לקים נפשותם, כמו כן חפץ בחסדיו הגדולים לקבע להם מקום בארץ שיהיה נכון אל טובת הבריות וזכותם, וכל זה מחסדיו על בריותיו. ומכל מקום, לעולם תתברכה שם הברכה והקדשה לפי הפעלות הטובות שיעשו שם בני אדם, ואז עם הפעלות הטובות יפתחו מעינות הטוב כנגדו, כי באמת אינה דומה קדשת המקום בחרבנו לקדשתו בישובו.

והנחת הטעם הזה בענין הבית תחייב אותנו גם כן לסמך אל הטעם הזה בעצמו לפי הפשט ענין הקרבנות ושבת עובדו וכלים יקרים ידועים. הלא אמרנו כי עקרי הלבבות תלויין אחר הפעלות, ועל כן כי יחטא איש, לא יטהר לבו יפה בדבר שפתים לבד, שיאמר בינו ולכתל חטאתי לא אוסיף עוד, אבל בעשותו מעשה גדול על דבר חטאו, לקחת ממכלאותיו עתודים ולטרוח להביאם אל הבית הנכון אל הכהן וכל המעשה הכתוב בקרבני החוטאים, מתוך כל המעשה הגדול ההוא יקבע בנפשו רע החטא וימנע ממנו פעם אחרת.

וכעין זה הטעם מצאתי להרמב"ן זכרונם לברכה על צד הפשט שכתב (ויקרא א ט) בשם אחרים, וזה לשונו, כי בעבור שמעשה בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור

ובמעשה, צוה השם יתברך כי כאשר יחטא יביא קרבן ויסמך עליו ידיו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרף פאש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאווה, וכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו כדי שיחשב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהים בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן, שיהיה דמו תחת דמו, נפש תחת נפש. וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו. והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו. וקרבן התמיד בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד. ואלה הדברים מתקבלין מושכין הלב כדברי הגדה (שבת פז א), עד כאן. והאריך הוא עוד בענין, וכתב, ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם וכו', כמו שכתב בפרושיו פרשת ויקרא.

ועוד נוסף דברים על צד הפשט, ונאמר כי מזה השרש צונו האל להקריב לעולם מהדברים שלב בני אדם חומד מהם כמו הבשר והיין והפת כדי שיתעורר הלב יותר עם העסק בהם, ולעני חיב להביא ממעט קמחו אשר עיניו ולבו עליו כל היום. ועוד יש התעוררות אחר ללב בקרבן הבהמות מצד הדמיון שגוף האדם והבהמה ידמו בכל עניניהם לא יתחלקו, רק שבזה נתן השכל ולא בזה. ובהיות גוף האדם יוצא מגדר השכל בעת החטא, יש לו לדעת שנכנס בעת ההיא בגדר הבהמות אחר שלא יחלקם רק הוא לבדו. ועל כן נצטוו לקחת גוף בשר כמוהו ולהביאו אל המקום הנבחר לעלוי השכל ולשרפו שם, ולהשכיח זכרו כליל יהיה לא יזכר ולא יפקד תחת גופו, כדי לציר בלבבו ציור חזק שכל ענינו של גוף בלי שכל אבד ובטל לגמרי, וישמח בחלקו בנפש המשכלת שחננו האל שהיא קימת לעולם, וגם לגוף השתף עמה יש קיום בתחיה בסבתה בלכתו בעצתה, כלומר שישמר מן החטא, ובקבעו בנפשו ציור זה, יזהר מן החטא הרבה. והבטיחה התורה שבמעשה הגדול הזה ובהסכמת עושהו שיתנחם על חטאו מלב ומנפש, תכפר אליו שגגתו. אבל הזדונות לא יספיק לכפרם דמיון זה, כי החוטא במזיד לא יוכח בדמיונות ודברים, כי אם שבט לגו כסילים (משלי כו ג).

ואל יקשה עליך בהנחת טעם זה איך נביא קרבן נדבה לעולם, כי טעמנו זה יסבל גם הנדבות. שאחר שאמרנו שהקרבן דמיון להשפלת הגופות ולעלוי הנפשות, אף בלא חטא ידוע ימצא בו המקריב תועלת לקחת המוסר.

ובקרבן עזאזל שנשלח חי אל מקום החרבן והכליון נאמר בפשט הענין לבל ידמה החוטא הגמור שאחר שתקבל נפשו ענש על חטאים, התשוב לעמוד במקום הטובים או תהיה לה השארות וטובה קצת ואפילו תהיה כירבעם בן נבט וחבריו, כמו שהוא רואה כל השנה כלה שיש לגוף הבהמה שהוא לדמיון גוף החוטא השארות קצת בית השם יתברך באפר שנשאר שם בעת השרפה לא יוציא והו מן הבית עד אחר זמן הרבה. על כן בשעיר החי הנושא כל העונות יראו רמז כי החוטא

שעונותיו מרבים כמו האפקורוסין ושכפרו בתורה ובתחית המתים וכל המצרים לישראל בכלל, לא יראו בטובה לעולם ותועלתם לא תמות ואשם לא תכבה, כמעשה השעיר בנשאו רבוי עונות כל ישראל ישלך לגמרי אל ארץ גזרה, לא ימצא בבית יי לא לשחיטה ולא לזריקה, זכרו יאבד מני ארץ. וזהו שאמרו זכרונם לברכה (ירושלמי יומא פ"ז ה"ג) כי בשעה שישראל מרצין, לא הגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים, להודיען דמיון החוטא הגמור כי כן יאבד מהרה ויהיה כלה כליון גמור, למען ילמדו ויקחו מוסר וייטיבו דרכיהם. וזהו הסימן הטוב להם, שאין מלמד מוסר אלא האוהב, כמו שכתוב (משלי יג כד) ואהבו שחרו מוסר.

ובענין חלוק הקרבנות בשחיטתן ובמתנות הדם ובחלק הכהנים ויתר פרטיה רבים, אם נאמר לפי הפשט שהיה כן להיות מחשבת העובד מכונת אל העבודה הרבה, כי החלוקין יכריחו כיון המחשבה בדבר, לא נעלה בידינו רק דברי נערות. וכלל הדברים כי גם בפשטים לא נמצא ידו ורגליו בלתי סעד המקבלים, ואליהם נכרע אפים ויפתחו לנו בכל אלה העינים.

ואולם אין לקרותנו מכת הכסילים בהוציאנו כל רוחנו בדברים, כי בפסלת רב מעט אכל נמצא לעתים. גם כי ראינו לרבותינו זכרונם לברכה כיוצא בדברינו אומרים שאמרו בקרבן סוטה (סוטה יד א) היא עשתה מעשה בהמה לפיכך תקריב שעורים. ובקרבן מצרע (ויקרא רבה פט"ז), הוא עשה מעשה פטיט יקריב צפרים (ערכין טז, ב). ובדומה לזה אמרו זכרונם לברכה בענין הנדה (נדה לא א), מפני מה אמרה תורה לישיב שבעה נקיים? שתהא חביבה עליו ביותר. ובאמת שאין כל זה לדעתם תכלית הכונה בדברים רק להודיע כי ענין המצוה יסבל הרבה רמזים מלבד עקרים גדולים וחזקים.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (זבחים קיב ב) שקדם שנבנה הבית בירושלים היו מקריבין קרבנות בשאר מקומות, אבל משנבנה הבית נאסרו כל המקומות לבנות בס בית לשם ולהקריב שם, שנאמר (תהלים קלב יד) זאת מנוחתנו עדי עד. ואלו הם הדברים שהם עקר בבנין הבית עושין בו קדש וקדש קדשים, ויהיה לפני הקדש מקום אחר והוא הנקרא אולם, ושלשתן נקראין היכל (מדות פ"ד מ"ו) ועושין מחיצה אחת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר, וכל המקף במחיצה זו שהיא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה, והכל נקרא מקדש. ועושין במקדש הכלים הכתובים בתורה שצריכים שם. ומה שאמרו (זבחים פח א) שכל כלי הקדש שנקבו או נסדקו שמיד מתיבין אותן ועושין אותן חדשים, וסכין שנשמט מקתו או נפגם אין מתקנין אותו אלא גונזין אותו מיד, שאין עניות במקום עשירות. ועושין בתוך העזרה גבולין עד כאן לישראל, עד כאן לכהנים, ובנין סמוך לה בתים להשתמש בהם כל צרכי המקדש, וכל אחת נקראת לשכה ויתר פרטיה, כגון בנין הבית כיצד? ותבניתו וכל מדותיו, ובנין המזבח ומשפטיו,

מבארים במסכת מדות. וכן תבנית המנורה והשלחן ומזבח הזהב ומקומם בהיכל, בגמרא מנחות (כח א צא א) ויומא (לג ב).

ונוהגת מצוה זו בזמן שרב ישראל על אדמתן. וזו מן המצות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כלן, כשיבנה הבית במהרה בימינו יתקיים מצות עשה.

צו. שלא להוציא בדי הארון ממנו.

שלא להוציא בדי הארון מתוך הטבעות, שנאמר (שמות כד טו) בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסרו ממנו. ומבאר הוא שמצוה זו בכלל מצות הנוהגות לדורות היא. שאין פרוש נוהגות לדורות שלא יפסק מישראל מעשה אותה מצוה לעולם בשום זמן, אלא כן הוא הענין, כל מצוה שלא נצטוינו עליה לעשותה רק בזמן ידוע ולא יותר, כגון מה שכתוב (שמות טו) היו נכונים לשלשת ימים, וכמו כן אזהרה דסיני (שם לד ג) גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא. וכל כיוצא בזה, שלא היתה הצוואה אלא לשעה בלבד, אלו יקראו מצות שאינן נוהגות לדורות. אבל כל מצוה שלא נצטוינו עליה לזמן ידוע אף על פי שיש לה הפסק בזמן מן הזמנים מצד גלותנו או בסבת דבר אחר, כגון עכשו בעונותינו שאין לנו ארון מצוה הנוהגת לדורות נקראת, לפי שכל זמן שיהיה לנו ארון, חיבין אנו לבל נסיר בדיו ממנו כדי שיוציאוהו בהם הלויים אם נצטרך להביאו ממקום למקום בסבת מלחמה או מאיזה סבה שתבוא.

משרשי המצוה. לפי שהארון משכן התורה, והוא כל עקרנו וכבודנו, ונתחיבנו לנהוג בו כל כבוד וכל הדר בכל יכלתנו, על כן נצטוינו לבל נסיר בדי הארון ממנו פן נהיה צריכים לצאת עם הארון לשום מקום במהירות, ואולי מתוך הטרדה והחפזון לא נבדק יפה להיות בדיו חזקים כל הצרך, ושמא חס ושלום יפל מידם ואין זה כבודו. אבל בהיותם בו מוכנים לעולם ולא יסורו ממנו נעשה אותן חזקות הרבה ולא יארע תקלה בהן. ועוד טעם אחר, שכל כלי המקדש צורתן מחיבת לרמז ענינים גדולים עליונים כדי שיהא האדם נפעל לטובה מתוך מחשבתו בהן. ורצה האל לטובתנו שלא תפסד אותה הצורה אפילו לפי שעה. שלשת מצות סדר זה, אינן נוהגות היום.

צו. מצות סדור לחם הפנים ולבונה.

להשים בבית המקדש לפני יי לחם תמיד, שנאמר (שמות כה ל) ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד (עי' ספר המצוות עשין כז).

משרשי המצוה, שצונו האל ברוך הוא מצוה תמידית בלחם לפי שבו יחיה האדם, ועל כן צריך אליו להיות הברכה מצויה בו תמיד, ומתוך עסקינו בו לקיים עליו

מצות השם יתברך יהיה הרצון והברכה חלים עלינו ויתברך במעינו, כי בכל שעושה בו האדם רצון השם יתברך בו הוא מתברך. ולפי כל ענין וענין שישים מגמת פניו ומחשבותיו ועסקיו בדבר מצוה לפיהן מעין הברכה נובע עליו. וכן מצאתי להרמב"ן זכרונו לברכה (תרומד כר כד) וכענין מה שאמרו זכרונם לברכה (ר"ר טז א) הביאו לפני עמר בפסח, כדי שיתברכו לכם תבואה שבשדות, נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי ברכה בשנה הבאה, תקעו לפני בשופר של איל, כדי לזכר עקדת יצחק. ועל הלחם הזה בעצמו אמרו (מגילה כו ב) כי מפני שהוא תשמיש המצוה ובו נעשה רצון האל, היתה הברכה דבקה בו ביותר. וכל אחד מן הכהנים שמגיע לו ממנו כפול היה שבע.

ואלה הדברים כגון שלחן ומנורה ולחם הפנים והקרבנות בכלן נצטוינו מצד המקבלים. וכענין שכתבתי, אין ספק ופקפוק לכל מבין עם תלמיד, שאין חסר תבונות בעולם יחשב שבסדור לחם בבית על שלחן שנניחנו שלם ונקחנו שלם תקבל שום הנאה למעלה חלילה, לא במראה ולא בריח ולא בשום צד, רק שצונו בכך לחפצו ברוך הוא שנתברך ממנו מרב מדת טובו. גם הלבונה הבאה עם הלחם שנכתב בה אשה ליי, ואמרו מן המפרשים (רש"י ויקרא כד ז) שאין מן הלחם לגבוה כלום אלא הלבונה שנקטרת בכל שבת כשמסלקין הלחם, אין כונתם חלילה להיות חלוק כלל בין הלבונה והלחם למעלה. וקיום מצות האל בלחם ובלבונה אחד הוא, כי כמו שצוה האל ברוך הוא להסדיר הלחם לפניו ונעשה רצונו וסדרוהו, כן נעשה רצונו בלבונה שצוה להקטיר והקטירוהו, קצב אחד לכל. אבל כל אלה הענינים יכתבו על צד העוסקים, כי הלחם שנאכל לכהנים אין לכתב עליו שכלו לשם, כי הם יאכלוהו. נמצא כי אין כלו לשם, כי אחרים יחלקו בו. אבל בכל מה שלא יהנה בו האדם כלל אלא שעושה ממנו מצות בוראו וכלה לגמרי במצוה, בזה נוכל לומר עליו כי כלו ליי, כלומר שנכנס כלו במצותו לא אכל ממנו אדם ולא נהנה בו הנאה גופנית כלל. ועל שהריח אינו מן ההנאות של הגוף רק מהנאת הנפש, כי הגוף לא יקבל רק הנאת המשוש, יכנו לעולם ענין הריח אל השם ברוך הוא, אף על פי שהוא ברוך הוא וברוך שמו איננו לרב מעלתו וגדלו בגדר ענינים אלה כלל לפי שאינו גוף ולא כח בגוף, ידוע הוא אצל כל מבין. וכבר פרשו זכרונם לברכה (רש"י זבחים מו ב' ד"ה הנחת רוח) בכל מקום שנאמר (ויקרא א ט) ריח ניחוח ליי שאמרתי ונעשה רצוני, וכן (בראשית ח כא) וירח יי את ריח הניחוח בדרך הזה. זהו שנראה לנו בענין סדור הלחם בבית השם. והרמב"ם זכרונו לברכה כתב (מורה נבוכים ח"ג פמ"ה) וזה לשונו, אבל השלחן והיות הלחם עליו תמיד לא אדע לו סבה, ואיני יודע לאיזה דבר איחס אותו עד היום.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה (תורת כהנים אמור פי"ח) שבכל אחת מן המערכות היו נותנין כלי שיש בו קמץ לבונה, שנאמר (ויקרא כד ז) ונתת על

המערכת. כלומר, על כל אחת מהן לבונה זכה (ויקרא כד ז). וכלי זה נקרא בזך. ואמרו זכרונם לברכה (מנחות כז א) ששני הסדרים מעכבין זה את זה, ושני הבזיכין מעכבין זה את זה, ומיום שבת ליום שבת (שם צט ב) מוציאין את הלחם ומסדרין לחם אחר מיד. וזה שמוציאין הוא (יומא יז ב) שחולקין שתי המשמרות, הנכנסת והיוצאת, עם כהן גדול ואוכלין אותו. וכיצד מסדרין אותו, שארבעה נכנסין בלחם ובבזיכין וארבעה מקדימין לפנייהם לטל הלחם מעל השלחן. ואמרו זכרונם לברכה (מנחות צט ב) שהיו מכונין בהנחתו להיות טפחו של זה בצד טפחו של זה, לקים מה שנאמר לפני תמיד. וצורת הלחם וענין הנחתו כיצד היה כדי שיהא האויר שולט בו, ויתר פרטיה, מבארים בפרק אחד עשר ממנחות (צד, א) [פרק ה' מהלכות תמידין]. ונוהגת בזמן הבית בזכרים הכהנים, כי להם העבודה, ולא לנשים.

פרשת תצוה

פרשת תצוה יש בה ארבע מצות עשה ושלוש מצות לא תעשה.

צח. מצות עריכת נרות במקדש.

להטיב נרות תמיד לפני השם יתברך, שנאמר (שמות כז כא) יערך אתו אהרן ובניו, כלומר יערך הנר לפני השם יתברך, וזוהי מצות הטבת נרות הנזכרת בגמרא (יומא יד ב).

משרשי המצוה. שצונו השם יתברך להיות נר דולק בבית המקדש להגדלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני הרואים, כי כן דרך בני איש להתכבד בבתיהם בנרות דולקים, וכל ענין ההגדלה בו כדי שיכניס האדם בלבו כשיראהו מורא וענוה. וכבר אמרנו (במצוה טז) כי במעשה הטוב תכשר הנפש. וכל זה סובב על היסוד הבנוי לנו כי הכל נגזר מצד המקבלים עם היותי מאמין באמת כי יש למקבלים בענינים אלה חכמות נכבדות וסודות נפלאים. ואולם גם אנחנו נכתב הנראה כפשוטן של דברים, והכל לשם שמים.

דיני המצוה, כגון מה שאמרו (תו"כ אמור יג יא) הדלקת הנרות דוחה שבת כקרבנות שקבוע להם זמן שנאמר בו תמיד, ושנתן (מנחות פט א) לכל נר ונר חצי לג שמן שנאמר מערב עד בקר, ושערו חכמים שזה השעור יספיק בלילי טבת, וכן נותנין בכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום. ומענין מצות ההטבה הוא הדשון, ודשון המנורה והטבתה מצות עשה בבקר ובין הערבים. והדשון הוא שכל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שכבה ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר, ונר שלא כבה מתקנו. ונר אמצעי (מערבי) אם כבה מדליקו מאש שעל המזבח החיצון. והאחרים מדליקין זה מזה, שמושך את הפתילה ומטה אותה עד שהאור נתפשת בה, לפי שאין כבוד המצוה להדליק מנר אחר.

ויתר פרטיה, מבארים בפרק שמיני ממנחות (פו א) וממקומות מתמיד. זהו דעת הרמב"ם זכרונו לברכה (תמידין ומוספין פ"ג). במצוה זו שהטבת הנרות היא הדלקתן כמו שפרשנו, אבל דעת מפרשים אחרים (רש"י שמות ל ז) היא שההטבה היא הדשון והקנוח ותקון הפתילות, וזו היא מצוה בפני עצמה, וכך נראה בפרק התכלת במסכת מנחות (מט ב נ, א) [פ"ג מהלכות תמידין ומוספין] ונוהגת בזמן הבית בכהנים. וכהן העובר עליה ולא ערך הנרות כמצוה, בטל עשה.

צט. מצות לבישת בגדי כהנים.

שנצטוו הכהנים ללבוש בגדים מיחדים לגדלה וכבוד ואז יעבדו במקדש, שנאמר (שמות כח ד) ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו. משרשי המצוה. היסוד הקבוע לנו כי האדם נפעל לפי פעלותיו ואחדי מחשבותיו וכונותיו, והשליח המכפר צריך להתפייס כל מחשבותיו וכונתו אל העבודה, על כן ראוי ללבוש בגדים מיחדים אליה. שכשיסתכל בכל מקום שבגופו מיד יהיה נזכר ומתעורר בלבו לפני מי הוא עובד. וזה כעין תפילין שנצטוו הכל להניח בקצת הגוף שיהיה לזכרון מחשבת הכשר. ואף על פי שגם הכהן היה מניח תפילין, לגדל ענינו היה צריך גם זה.

ומן הטעם הזה נאמר (פסחים סה ב) שנתחייבו להיות ארך הכתנת על כל גופו עד למעלה מן העקב מעט, וארך (יומא עב ב) בית יד שלה עד פס ידו, והמצנפת (רמב"ם מהל' כל מקדש פ"ח הי"ט) ארכה שש עשרה אמה ומקיפה בראשו כדי שיראה אותה בכל עת שישא עיניו, והאבנט שחוגר במתניו ארכו שלשים ושתים אמה ומקיפו ומחזירו על גופו כדרך על כרך ונמצא שמרגיש בו בכל עת בזרועותיו שמתוך גבהו ברב ההקפים, הזרועות נוגעות בו על כל פנים. וכל זה ראייה למה שאמרתי למודה על האמת, מלבד שיש בענין כבוד לבית ולעבודה בהיות העובד מלבש בלבוש מיחד לעבודה. וכבר כתבנו (במצוה צה) כי בהגדלת הבית ובמוראו יתרככו שם לבות החוטאים וישובו אל יי'.

דיני המצוה. כגון באור המלבושים שהם שלשת מינין בגדי כהן הדיוט מין אחד, ובגדי כהן גדול שני מינין, בגדי זהב ובגדי לבן. ושל כהן הדיוט הם ארבעה כלים, ושמש כן, כתנת מכנסים ומגבעת ואבנט. הכתנת היא כעין חלוק רחב של ישמעאלים, והמכנסים צורתן ידועה בכל מקום, והיו שלהם גדולים ממתנים ועד ירכים, כלומר, עד הירכים שהוא הנקרא גינוי. אמנם המגבעת הוא כלי שמניחין על הראש עשוי ככובע. האבנט הוא כמין אזור שחוגרין בו אלא שהם היו מקיפין בו הרבה הקפין מה שאין אנו עושין כן באזור. וארבעת כלים אלה של פשתן היו לבנים וחוטן (יומא עא ב) כפול ששה, והאבנט (שם יב ב) לבדו רקום בצמר, ובאלו היה עובד לעולם כהן הדיוט, ומתר (שם סט א) ללבשן ביום בין בשעת עבודה בין

שלא בשעת עבודה, דמתר להנות בהן, חוץ מן האבנט לפי שהוא שעטנז ולפיכך אסור שלא בשעת עבודה.

ושל כהן גדול הם שמונה ושמש כן, כתנת ומכנסים ואבנט כשם השלשה של כהן הדיוט, ומצנפת לכהן גדול במקום מגבעת לכהן הדיוט, שזה וזה על הראש נתון, אלא שהמצנפת הוא עשוי כמין בגד ארוך שצונפין בו הנשים ראשן, וכהן גדול צונף בה, והמגבעת עשויה כמין כובע, הרי ארבעה של כהן גדול שהיו ארבעתן של פשתן לבדו לבנים וחוטן כפול ששה, ומעשה רוקם היו עשויין, אבל לא היה דומה רקימתן לרקימת האבנט של כהן הדיוט. ועוד היו לו ארבעה אחרים של זהב ושמן, חשן, אפוד, מעיל, ציץ. ובכל השמנה היה עובד עבודת חוץ, אבל בפנים שהוא לפנים מן הפרכת לא היה עובד לעולם כי אם בבגדי הבד. ואחר שעבד בהן ביום הכפורים אחד, אינו חוזר (יומא כד א) ועובד בהן לעולם, שנאמר (ויקרא טז ג) והניחם שם. וכל זמן שיעבד הכהן, בין הדיוט בין גדול, בפחות מבגדיו המיוחדין לעבודה ההיא או ביותר מהן עבודתו פסולה, וגם יתחייב מיתה בידי שמים, כמו שלמדו הדבר רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין פג ב, זבחים יז ב, יח א) מוחגרת להם אבנט והיתה להם כהנה (שמות כט ט). בזמן שבגדיהם עליהם, כהנתם עליהם. אין בגדיהם עליהם, אין כהנתם עליהם, ויחשבו כזר העובד שהוא במיתה. ויתר פרטיה, מבארים בפרק שני מזבחים ובמקומות מיומא (עא ב) וסכה (ה א) [פ"י מה' כלי המקדש]

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרי כהנה. ועובר עליה ועבד מחסר בגדים או יותר חייב מיתה בידי שמים כמו שכתבנו.

6.1 . שלום לעם/ מבט לחיים

אדם ולא בהמה / דוד קליינר

מה המתכון הבטוח להיות מיליונר? – זו השאלה שמעסיקה אנשים רבים. באוניברסיטה אמריקנית מפורסמת החליטו לבדוק זאת בצורה מדעית. הם בחרו 250 מיליונרים, והצמידו להם סטודנטים שיתעדו את סדר יומם כדי לברר מה הפך אותם לעשירים.

המחקר יצא לדרך. 250 הסטודנטים נצמדו כל אחד למיליונר 'שלו', ורשמו בפרוטרוט את סדר יומו ואת מעשיו במשך כמה חודשים. לבסוף הגישו הסטודנטים את רישומיהם, והחוקרים החלו לנתח את הנתונים.

מרבית הנתונים היו דומים, אבל נתון אחד בלט בשונותו. אצל 249 מהמיליונרים הוקדש מרבית הזמן למלחמות במתחרים: ריגול תעשייתי, מניעת הדלפת מידע וניהול משפטים מתישים. רק אחד מבין המיליונרים לא ניהל שום מאבק נגד אף אחד. לא היו לו אויבים והוא לא תבע למשפט אף מתחרה.

החליטו החוקרים לבדוק את הדבר. הם פנו אל האיש שהיה בעל רשת בתי מרקחת גדולה, וביקשו לראינו. 'מדוע אינך נלחם במתחריך ואין לך אויבים, כאשר הדבר הזה מאפיין את כל המיליונרים האחרים?' שאלו החוקרים

'אספר לכם סיפור', פתח העשיר ואמר. 'בתחילת דרכי הייתי נאמן לדרכו של אבי המנוח שאמר תמיד: 'קבע מטרות – והישג אותן בכל מחיר!'. הייתי איש עסקים נוקשה וחסר פשרות.

אבל לפני כמה שנים ערכתי עם כמה ממנהלי הרשת סדרת 'סיורי עומק' שנועדו להכיר את התרבות במקומות שונים בעולם, כדי להתאים את מוצרינו לאוכלוסיות מגוונות.

אחת המדינות שבהן ביקרתי הייתה ישראל. טיילנו בכל הארץ ונהנינו, וביום האחרון אמר לנו המדריך שהוא עומד לקחת אותנו למקום המרתק ביותר בישראל, לטעמו.

'ציפינו לסיור באיזה אתר ארכיאולוגי מרהיב או במנזר צלבני עם ציורי קיר מרשימים, אבל במקום זה נסענו לשכונה ישנה וצפופה בירושלים, שהייתה לא הכי מרשימה בלשון המעטה. המיניבוס שלנו עצר לפני בניין גדול ורוחש פעילות, כשעשרות צעירים נכנסים ויוצאים ממנו כל הזמן.

'המדריך פתח ושאל: 'אמרו לי בבקשה, מה אמור להיות גודלו של מוסד חינוכי בין 6,000 תלמידים?'

'ערכנו חישובים מהירים של אולמי ההרצאות, חדרי המחשוב, שטחי הגינון, מעונות הסטודנטים, חדרי הסגל, משרדי ההנהלה וכדומה, והגענו למסקנה שיש צורך בשטח של 150,000 מטר מרובע.

'זכמה אנשי צוות לדעתכם אמורים לעבוד במוסד כזה? הוסיף המדריך לשאול. תשובותינו נעו בין 350 ל-400 איש.

'זבכנ', אמר לנו המדריך, 'ברוכים הבאים לישיבת 'מיר'. בישיבה הזו לומדים כ-6,000 תלמידים ושטחה הוא כ-3,000 מטר רבוע בלבד, זאת אומרת שלפי חישוביכם לכל תלמיד מוקצה חצי מטר מרובע. את צוות הישיבה מאיישים כ-20 אנשים בלבד, ויש לה מנהל אחד ויחיד האחראי על הכול: מקבלת תלמידים, דרך קביעת החומר הלימודי ועד לניהול התקציב.'

'היינו כולנו המומים. המדריך ערך לנו סיור בישיבה. אולמות הלימוד היו מלאים עד אפס מקום. הלומדים היו שקועים כל כך בלימודם, עד שאפילו לא הבחינו בנו. עברנו קומה אחרי קומה, ובכל פינה אפשרית או בלתי אפשרית ישבו אנשים ולמדו. זה היה מחזה מדהים ומחשמל שהותיר אותנו ללא מילים. בכל סיורינו בעולם לא ראינו מחזה מרתק שכזה.'

'בתום הסיור נקבעה לנו פגישה עם ראש הישיבה בכבודו ובעצמו. אבל אל תיבהלו ממצבו הגופני, אמר לנו המדריך, 'האיש סובל ממחלת פרקינסון ומעוד מחלות רבות'.

'נכנסנו לבית פשוט המרוהט ברהיטים בסיסיים ביותר. ליד שולחן הסלון ישב ראש הישיבה, הרב נתן צבי פינקל. הוא דיבר אך בקושי, אבל קיבל אותנו במאור פנים. 'אחד מחברי אזור אומץ ושאל: 'כבוד הרב, כולנו פה מנהלים חברות ומפעלים, ואיננו מצליחים להבין כיצד מוסד כמו שלכם מתנהל? מה הסוד פה?' 'ראש הישיבה חייך והשיב בשאלה: 'ידידי היקרים, התדעו מה ההבדל בין אדם לבין בהמה?'

'כשבהמה רוצה משהו, המשיך הרב, 'היא תנסה להשיג אותו גם אם תדרוך בדרך על כל מי שנמצא סביבה. האדם, לעומת זאת, מסוגל לוותר על רצונותיו כדי לא להזיק לזולתו. יתרה מזו: האדם יכול אפילו לגרוע הנאה מעצמו כדי להיטיב לחברו'.

'כאן בישיבה חיים בני אדם. וכאשר כל אחד חושב כיצד גם השני יכול לחיות לצדו, לאף אחד אין בעיה'.

'הדברים ננעצו בליבי כמו סכין. זה היה הפוך לחלוטין מדברי אבי המנוח שאמר תמיד 'קבע מטרות, והישג אותן בכל מחיר'. הבנתי שזו התנהגות של בהמה. מאותו יום החלטתי לא להיצר את צעדיו של שום אדם – והאמינו לי שלא הפסדתי מכך מאומה. 'סך הכול' זכיתי להפוך בחזרה לבן אדם'.

לפני כשנה ב'א במרחשוון ה'תשע"ב, נפטר ראש ישיבת 'מיר', הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל. יהיו הדברים לעילוי נשמתו, וישמשו לנו לימוד ודרך בחיים.

מ'ר נתן צבי פינקל זצ"ל

6.2 . סיפור לשבת

לשאוף לשלמות / הרב איתמר מאיר

רחש חשוד נשמע מבין העצים, והפריע לשועל בארוחתו הדשנה. באותו יום הצליח השועל לצוד ארנבת שמנמנה, ומצא פינה שקטה בקרחת היער כדי לאכול אותה בנחת.

הרחש הלך וגבר, ונשמע כחיה גדולה הצועדת בין העצים. ואכן, לאחר כמה רגעים הגיח לקרחת היער הנמר הגדול והחמדן. הנמר לא אהב להתאמץ ולצוד בעצמו את טרפו. הוא נהג להמתין עד שחיות אחרות יצודו לעצמן טרף, ואז הבריא אותן וגזל מהן את האוכל.

כשהשועל הבחין שהנמר לוטש עין אל ארוחתו, קרא לעברו: 'הסתלק מכאן! אל תפריע למלך היער לאכול!'

צחק הנמר בבוז ואמר: 'ממתי אתה מלך היער? האריה – הוא מלך היער!'
השיב השועל: 'האריה עבר ליער באפריקה שבו יש אוכל בלי הגבלה, והכתיר אותי למלך במקומו.'

'לא יכול להיות', אמר הנמר, והשועל השיב: 'אם אינך מאמין, אתה מוזמן לעשות איתי סיבוב ביער, ולראות כיצד כל החיות פוחדות ממני.'

הנמר הביט בשועל בחוסר אמון. הייתכן שהאריה עזב לאיזה יער באפריקה והשועל הוכתר למלך במקומו? כיצד הוא לא שמע על כך? אבל הביטחון העצמי של השועל היה משכנע, והנמר נענה להצעתו.

החל השועל ללכת כשהנמר בעקבותיו עד שפגשו עדר איילות שרעה בשלווה. כאשר הבחינו האיילות בנמר הצועד בעקבות השועל, הן פתחו במנוסה מבוהלת. השועל המשיך לצעוד ופגש להקת קופים, וגם הקופים נמלטו בצווחות מבוהלות לכל עבר.

'עכשיו אתה מאמין?' שאל השועל את הנמר, 'ראית כיצד כולם ברחו ממני?' גירד הנמר את ראשו בכפותיו במבוכה. הרעב הציק לו והוא חמד את הארנבת של השועל, אבל מצד שני, כיצד הוא יכול לקחת אוכל מהמלך החדש של היער!?!...

'אני רואה שאתה עדיין מתלבט', אמר השועל, 'ובכן, מכיוון שאני מלך היער ולא חסר לי אוכל, אני מזמין אותך לחלוק עמי באופן קבוע את ארוחותיי'. לזה הנמר הסכים. חזרו השועל והנמר לקרחת היער, והשועל פִּיתר את הארנבת לשני חלקים. הנמר קיבל את חלקו ובלע אותו בן רגע, והשתרע על הקרקע כדי לנוח.

במשך ימים אחדים עבד ההסדר הזה לשביעות רצון שני הצדדים. השועל הרוויח מהעסקה כי נשאר לו לפחות חצי ממה שהוא טרף, והנמר קיבל אוכל בלי שום טרחה ורביץ כל היום בשמש.

אבל לנמר החמדן והגרגרן זה לא הספיק. 'אמרת שהאריה עבר ליער באפריקה שבו יש אוכל בלי הגבלה', אמר לשועל. 'החלטתי שגם אני רוצה לעבור לשם'. נבהל השועל. יער כזה לא היה ולא נברא, וכל כולו היה פרי דמיונו.

'בשביל מה אתה צריך את היער האחר?' ניסה לשכנע את הנמר, 'לא מספיק לך האוכל שאני מביא לך?'

'לא ולא!' התרגז הנמר, 'קח אותי ליער ההוא – אחרת אטרוף אותך'. השועל היה אובד עצות. עכשיו הנמר יגלה שהוא עבד עליו, וזה יהיה סופו. בסופו של דבר ציץ בראשו רעיון.

'אני יכול להראות לך את הדרך ליער באפריקה, אבל דע לך שזו דרך קשה ומפרכת', אמר השועל לנמר.

'אני מסכים לכל מאמץ', אמר הנמר.

'צריך גם אומץ רב', הוסיף השועל, 'הדרך עוברת ליד הצוק הגבוה בלב היער'. 'אומץ זו לא הבעיה. בוא נצא לדרך מיד', אמר הנמר.

החל השועל לצעוד בשבילי היער לעבר הצוק הגדול, ומרגע לרגע התגבר בליבו החשש שהנמר יגלה את התרגיל שהוא עומד לעשות לו. 'אולי נחזור?' שאל השועל את הנמר. 'אני מוכן לתת לך שלושת-רבעי מכל חיה שאטרוף!'

'לא ולא!' התרגז הנמר. 'אני רוצה להגיע ליער שבו יש אוכל בלי הגבלה! אבל הדרך קשה ומסוכנת, ניסה השועל המפוחד לשכנע את הנמר. הוא כבר לא היה כל כך בטוח שהתכנית שלו תעבוד, ואם הנמר יגלה שהוא ניסה לעבוד עליו, הוא יטרוף אותו בו במקום!'

'תפסיק לפטפט ובוא נמשיך בדרך', נהם הנמר, והם המשיכו לצעוד עד שהגיעו לשפת הצוק, כאשר תהום עמוקה משתרעת מתחתם.

השביל אל היער האפריקני נמצא ממש מתחתינו, אבל לא רואים אותו מפה',
הסביר השועל לנמר. 'אתה נותן קפיצה קטנה מהצוק, ומיד מוצא את עצמך
בשביל, ומשם הדרך קצרה...'
'היה שלום ידידי השועל', קרא הנמר בחדווה. 'אני הולך ליער שבו לא יחסר לי
אוכל'.

ובאומרו זאת קפץ הנמר אל מעבר לצוק.
כמובן ששום שביל אל שום יער מופלא לא היה שם. הנמר התגלגל במורד
הסלעים, וכשהגיע לקרקעית התהום כבר לא הייתה בו רוח חיים.

*

אנשים רבים, כמו הנמר העצלן, מנסים לפעמים להשיג משהו בכל דרך ובכל מחיר
– ויכולים חס וחלילה למצוא את עצמם מפורקים ומרוסקים בתחתית התהום
העמוקה.

עָשׂוּ הִיּה עֵבֶד לְתַאֲוֹתָיו. כֹּאשֶׁר עָשׂוּ רֵצָה מִשְׁהוּ, שׁוֹם דָּבָר לֹא עָצַר אוֹתוֹ. אֲבָל זֶה
דֶּרֶךְ שְׁלִילִית וְשִׁגוּיָה, וְלִכֵּן הוּא נִקְרָא 'עָשׂוּ הַרְשָׁע'. כִּי מִי שֶׁהוֹלֵךְ שׁוֹלָל אַחֲרֵי
רְצוֹנָתוֹ וְתַאֲוֹתָיו, סוֹפּוֹ שֶׁהַתַּאֲוֹת עֲצֵמָן יִפְּלוּ אוֹתוֹ לְבִלִי קוֹם. וְלַעֲוֹמֵת זֹאת מִי
שֶׁמוֹשֵׁל בְּתַאֲוֹתָיו וְשׁוֹלֵט בְּרְצוֹנָתוֹ, יִצְלִיחַ לְהִתְקַדֵּם בְּחַיָּיו וְלִהְיֶה רַחוּק הֵן
בְּמִישׁוֹר הַחֹמְרִי וְהֵן בְּמִישׁוֹר הַרוּחָנִי.

6.3. פתגם שבועי /משל /סיפור עם ומוסר השכל מצידו

20"אין בידינו לא משלוות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים."

פרשת וישלח

21. "אין בכלל אלא מה שבפרט."

פירוש אפשרי: במקרה שיש כלל ולאחריו פירוט רשימה של ערכים, רשימת הפרטים באה לצמצם את הכלל, למה שמופיע בה ולא יותר. לדוגמה, לגבי סוג הקורבן שמותר להקריב מהבהמה נכתב: "מכלל ופרט כיצד? "מן הבהמה" – כלל, "מן הבקר ומן הצאן" – פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט". ולכן הקרבת קורבנות מן הבהמה חייבת להיות מוגבלת לבקר וצאן בלבד.

22. "אין דבר העומד בפני הרצון."

23 . "אין דן יחיד אלא אחד."

פירוש אפשרי: פתגם שבא לציין את מוגבלותו של האדם. רק אלוהים יכול לדון יחיד, אבל האדם בגלל מוגבלותו צריך לדון ביחד עם אנשים נוספים, ורק מהיחד שביניהם הדין יצא מתוקן

24. "אין דין ואין דין."

פירוש: ההפקרות חוגגת

25. "אין הביישן למד ואין הקפדן מלמד."

תרופות ביתיות וטבעיות לכאבי אוזניים/בועז מזרחי

כאבי אוזניים אמנם אינם נפוצים כמו כאבי ראש או בטן, אך כשהם מגיעים, הם מגיעים בשיא העוצמה ויכולים לשתק ולעצור את שגרת יומנו. לכן, כדאי להכיר את התרופות הטבעיות והביתיות להרגעת כאבי האוזניים, מבלי צורך לרוץ לבית המרקחת.

כאבי אוזניים נפוצים יותר אצל ילדים, שכך מערכת החיסון שלהם רגישה יותר לחיידקים. אם אתם הורים או סבים, כדאי שתחזיקו ברשימת התרופות הזו למקרה חירום.

הגורמים והסימפטומים העיקריים לכאבי אוזניים

כאבי אוזניים יכולים לחול מסיבות שונות. בחלק מהמקרים הם יחולו כתוצאה מבעיה באוזן עצמה ופעמים אחרות הכאב יהיה מוקרן מאזור אחר. אלו הם הגורמים הבולטים לכאבי אוזניים:

- הצטברות נוזלים באזור עור התוף.
- זיהום בתעלות האוזן.
- אקזמה בתעלות האוזן.
- פציעה כתוצאה מנחדרת עצם זר (מקל אוזניים למשל).
- הצטברות שעוות אוזניים יתרה.
- צינון ודלקת גרון.
- בעיות שיניים, בדגש על שיני בינה.

כל גורם יכול להביא לתחושת ועוצמת כאב שונות, מכאב חד ודוקר לכאב קהה והולם. כמו כן גורמים שונים יביאו לסימפטומים שונים:

אצל תינוקות

מצב רוח חסר מנוחה

מגע תכוף באוזניים

חום

אובדן תיאבון

אצל מבוגרים וילדים

אובדן תיאבון

בעיות שמיעה

בעיות איזון

קשיות בצוואר

עייפות

תגובתיות ירודה

התרופות הביתיות והטבעיות להרגעת כאבי אוזניים

1. קומפרסים חמים

ספגו מגבת מטבח במים חמים ועטפו במגבת נוספת. ודאו כי החום אינו גבוה מדי והצמידו לאוזן למשך מספר דקות, עד תחושת הקלה. החום מסייע להקל את הכאב וכן להוריד נפיחות.

2. שמן זית

חממו כמה טיפות שמן זית, לחום בינוני וטפטפו לאוזן. התכונות המרפאות הרבות של שמן הזית יסייעו להרגיע את הכאב באזור. על מנת שהשמן יחדור לאוזן, סתמו אותה בצמר גפן לאחר החדרת הטיפות.

3. פתיחת סתימות

במקרה של כאבי אוזניים בעת צינון, פתחו את דרכי הנשימה. תעלות האף, האוזן והגרזן מחוברות כולן, ולכן לחץ במקום אחד יכול לגרום לכאבים במקום אחר. השתמשו באדי מים להפתיחת הגודש באף, מה שיסייע להפחית את הלחץ באוזניים.

4. משחת בצל

במקרה של דלקת, הכינו משחה מאבקת בצל ומים. אם אין ברשותכם אבקת בצל, הכינו רסק בצל. מרחו את המשחה או הרסק בחלק החיצוני של האוזן. התכונות האנטי דלקתיות של הבצל יסייעו להילחם באזור הנגוע ולהפחית את הכאב.

5. תמציות שום ופרח בוצין

תרכובת טבעית נוספת שיכול לסייע, היא שמן שום ושמן פרח הבוצין. לשני הצמחים תכונות אנטי ויראליות חזקות שיסייעו להרגיע את האוזניים.

6. שמן לבנדר

כאב באוזן החיצונית ניתן לפתור באמצעות שמן לבנדר. לשמן תכונות מרגיעות שיכולות לשכך כאב המגיע מחלקה החיצוני של האוזן. פשוט למרוח את השמן על האוזן.

7. פתיחת לסת

לעתים נוצר לחץ באוזניים כתוצאה מהצטברות נוזלים שאינם מתנקזים. פעירת הלסת תניע את המערכת ותפתח את חצוצרת השמע. זה יגרום לפתיחת מעבר לנוזלים להתנקז ויפחית את הלץ והכאב באוזניים. הפעולה הפשוטה הזו בוודאי מוכרת לכם מנסיעות למקומות נמוכים, כאשר נוצר לחץ באוזניים ופתיחת הלסת משחררת אותו.

8. אדים ושמן אקליפטוס

על מנת לפנות את התעלות מפסלות מיותרת, יש להכין תרכובת של אדים עם שמן אקליפטוס. מזגו כמה טיפות מהשמן לסיר עם מים חמים ושאפו את האדים. האדים יכנסו למערכת הנשימה ושמן האקליפטוס יסייע לנקות את המעברים והתעלות של האוזניים.
אזהרות עצות מנע נוספות:

– הרבו לצרוך מאכלים עם ויטמינים E-1 A,C. הם לא יסייעו להקל את הכאב באופן מיידי, אך כן יעזרו לחיזוק מערכת החיסון ולהפחתת חומרת הבעיה באוזניים. מאכלים העשירים בוטמנים תוכלו למצוא כאן.

– הימנעו מהחדרת חפצים לאוזניים. לעיתים האוזן מגרדת או שאנו רוצים לנקות אותה ואנו מתפתים להשחיל חפץ זר עמוק אל האוזן. לא רק שאנו עלולים לפצוע אותה, אלא גם להחדיר חיידקים וליצור זיהום קשה. אם כבר אתם מכניסים משהו לאוזן, היצמדו למקלות האוזניים וגם איתם עבדו בעדינות ולא עד מעמקי האוזן.

– תרגילי לסת יכולים למנוע בעיות עתידיות. פתיחה וסגירה נמרצת של הלסתות פעם ביומיים, תעזור לשמור על תעלות האוזניים פתוחות באופן קבוע ותמנע הצטברות של נוזלים.

כ' כסלו תש"ט 22.12 1948 החל מבצע "חורב"

מבצע "חורב" שנקרא על שם אחד משמותיו של הר סיני היה הגדול במבצעי צה"ל. מבצע שילב כוחות ים, יבשה ואויר נועד לגרש סופית את האויב המצרי משטח ישראל ולהשמיד הכוחות שהשתתפו במבצע היו: חטיבת גולני, חטיבת הנגב, החטיבה המשורינית, חטיבת החרושת וחטיבת אלכסנדרוני. בעקבות הניצחון החלה מנוסה כללית של הכוחות המצריים ומצרים הניחה את ידה למבצע. מטרת המבצע הייתה לקבוע עובדות בשטח היות והפעם הדיפלומטית להגיע למו"מ לא הצליחה ובמקביל החלה תוכניתו של המתווך פולקה בר (אשר אנשי הלח"י (לוחמי חרות ישראל) התנקשו בו) לחלוקתה של הארץ ואשר בה היה אמור להיות מחוץ לגבולות ארץ ישראל החליט בן גוריון (שהיה תומך נלהב של ההתיישבות) ואף נתן דוגמא אישית) על קיום המבצע. במהלך המבצע כבשו כוחותינו חלקים מהאי סיני ואף בלחץ ארצות הברית וכן איום בריטי חזרו כוחות לקו גבול נגב-סיני באיזור ניצנה.

כ"ד כסלו תרע"ח 9.12.1917 הגנרל הבריטי אלנבי מגיע לירושלים

במהלך מלחמת העולם הראשונה נצחו הכוחות הבריטים את הממלכה העות'מנית (תורכיה) וכבשו את ארץ ישראל. הגנרל אלנבי מפקד הכוחות הבריטים הגיע לירושלים ובתאריך זה קיבל אלנבי מידי התושבים את כתב הכניעה. בפועל, ירושלים נכנעה יומיים קודם לכן. ומעשה שהיה כך היה: ראשי הישוב הערבי בירושלים הבינו שהבריטים מנצחים במלחמה את התורכים שהיו קרוב ל-500 שנה השליטים בארץ ישראל. לשם כך הכינו משלחת נכבדים בראשות ראש העיר ומפקד המשטרה ומסרו בידיהם כתב כניעה. ליד מה שכיום שכונת רוממה פגשה המשלחת בד"ר שני טבחים בריטים שיצאו לשטח על מנת לאסוף חומרי גלם לבישול. כשפגשו הנכבדים הערבים את הטבחים הבריטים נכנעו בפניהם ואף מסרו להם את כתב הכניעה. מפקד יחידת הסיוע הבריטי גם הוא רצה שתתבצע כניעה בפניו וכך היה ואולם מפקד בכיר נוסף הבין שהוא חלק מההיסטוריה וגם הוא רצה כניעה בפניו וכך היה ובכל לא תם הסיפור. הגנרל אלנבי אשר רצה לייחס חשיבות לנושא הכניעה וכיבוש העיר החשובה בעולם ביים את הטכס על ידי שנכנס רכוב על סוס לעיר העתיקה (באיזור שער יפו) וכשהגיע לשער יפו ירד מסוסו וצעד ברגל מפני קדושת המקום ושם קיבל בפני כולם את כתב הכניעה בשנית. בשכונת רוממה נמצאת כיום אנדרטה המציינת את כניעת העיר

כ"ו כסלו תרפ"ג 22.12.1922 נפטר אליעזר בן יהודה "מחייה השפה העברית"

שם משפחתו המקורי של אליעזר בן יהודה היה פרלמן ואולם הוא אימץ את השם לאחר שהחל לפרסם מאמרים בהם חתם בשם "בן יהודה". אליעזר בו יהודה נולד בוילנה בשנת 1858. ובשנת 1881 עלה לארץ ישראל. בן יהודה היה מחלוצי תחיית הלשון העברית כלשון דיבור שעד אז שימשה וגם לא הורגלה לכתובת ספרים. בשנת 1884 לאחר שכתב מאמרים בעיתונים אחרים ייסד בן יהודה עיתונים משלו "מבשרת ציון" וה"צבי". היות ולחם בקנאות למען הלשון העברית עורר את זעמם של אנשי היישוב שהיו ברובם חרדים שהתנגדו לשימוש יומיומי "בלשון הקודש" עד כדי שהעלילו עליו שהוא מסית למרידה בשלטון התורכי, בעקבות עלילה זו נאסר בן יהודה ואולם בעקבות לחץ ציבורי וכן עזרתו של הברון רוטשילד שוחרר. בנוסף את "מלחמה" כנגד אגודת "עזרא" שדרשה להחיל את השפה הגרמנית כשפת הלימוד בבתי הספר התיכוניים, באוניברסיטאות ובטכניון.

נאמן לדרכו הנהיג בן יהודה בביתו את השפה העברית ובנו הראשון איתמר (שנולד לשם בן ציון) זכו לכינוי "הילד העברי הראשון", שהעברית היתה לשון אמו. בשנת 1890 הקים את ועד הלשון העברי ושימש יושב ראש שלו. מפעל חייו היה חיבור המילון העברי הגדול שבו כלל את רבים מחידושי הלשון שלו. אישתו השניה חמדה, עתונאית וסופרת אף היא סייעה לו בעבודתו וכן בנו איתמר המשיך אף הוא את דרכו ועשה רבות לביסוס העיתונות העברית. על שמו של בן יהודה נקראים רחוב ראשיים בערי ישראל וכן היישוב אבן יהודה שליד נתניה.

(עליו נכתב שירו של ירון לונדון שבוצע על ידי חוה אלברשטיין)

כמו הנביאים הקנאים לשם הוא קינא לפועל ולתואר ולשם. ובחצות, העששית בחלונו, היה רושם במילוננו תילי תילים מילים יפות, מילים עפות, מתגלגלות מן הלשון. אליעזר, מתי תשכב לישון הן קומתך כמעט אפיים שחה והעברית אשר חיכתה אלפיים היא תמתין לך עד בוא השחר. אליעזר בן יהודה יהודי מבדח מילים מילים, מילים מילים הוא בדה ממוחו הקודח.

אם נמה העברית אלפיים, נו אז מה, הבה נעירנה ונמציא את היוזמה, את המגהץ את הפצצה את הר בקצה נוצה נכתוב רהוט. כתב כרובית, כתב גלידה, כתב את כל, את כל מילון בן יהודה. ועוד הוסיף מילים לברוא ונוצתו המהירה לא נחה והשפה גדלה ולא הכירה את מראה דמותה את מראה דמותה בבוא השחר.

ובן נולד לו, וכזאת האיש אמר: זה הבכור אקרא לו בן יהודה איתמר שמינקות ועד קמילה, מיום בוא כברית מילה ועד מותו – כרותה לו ברית עם העברית ומלחמה לו את הלעז להכרית. איתמר – אכן לגבר, קומת תמר ופי צורה וסבר, והלשון בפיו היתה שפת עבר. איתמר בן אבי, שאביו היה נביא גב כלבבי.

כ"ו כסלו תרמ"ה 14.12.1884 נוסדה המושבה גדרה"

המושבה גדרה נוסדה על ידי תשעה חברים שעלו במסגרת עליית הבילויים ("בית יעקב לכו ונל ועל אדמות שנרכשו מהכפר הערבי הסמוך קטרה. קבוצת ביל"ויים זו הגיעה לגדרה עם כלי עבודה וחמור. לא היו להם מחרשות או זרעים על מנת לטעת את השטחים החקלאיים, לכן רוב הקרקע

הוחכרו לערביי קטרה ובשאר נטעו, הביל"ויים, כרמים. מצבם הכלכלי של הביל"ויים היה קשה והם החליטו לפנות לעזרתם של אגודות "חובבי ציון" ברוסיה, מעשה שגרר תגובה של האשמו בעצלנות וחוסר רצינות מצד הביל"ויים. ואולם למרות כל הקשיים הביל"ויים נשארו חופשיים מפיקוחו של הברון רוטשילד. הייתה זו המושבה היחידה בתקופה ההיא בארץ ישראל שהייתה עצמאית ולא תלויה ב"נדיב הידוע".

הערבים באיזור ניצלו כל הזדמנות להקשות על פיתוח המושבה כשהם מלשינים עליהם בפני השלטון התורכי על הפרת החוקים בעיקר בכל הקשור לבניית מבנים. ומעשה שהיה כך היה. בתקופה ההיא החוק התורכי אסר על בניית מבנים ללא היתר מיוחד, שכמובן לא ניתן לביל"ויים, אבל, התורכים לא הרסו מיבנה שכבר היה לו גג גם אם לא היה לו היתר בניה. כאשר הבילויים החלו לבנות מבנה כלשהו ערביי קטרה היו מודיעים על כך לתורכים ואלה היו באים להרוס או המבנה.

בשנת 1885 קיבלו אנשי גדרה מתנה של שני סוסים והיה צורך לבנות להם אורווה ואז עלה רע יצירתי (כידוע הראש היהודי ממציא לנו פטנטים), הם חפרו בור והכינו את הגג בנפרד ובבואה פשוט הניחו את הגג על הבור ואז יכלו לבנות את קירות האורווה ללא פחד מהתורכים. מאז מ זה ידוע בשם "בור הביל"ויים" אשר שימש כאורווה עד שהוסב ל"לבית משפחה" ששם התגוררו חלק מהאנשים.

קליטת העלייה בגדרה התרחשה בהצלחה, ותרמה רבות לפיתוח המקום ולהתאקלמות העוליי שבאו אליה. יהודי תימן הגיעו למושבה עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, בניגוד למושב כנרת שבשנותיה הראשונות דחתה יהדות זאת. התנופה העיקרית הייתה לאחר הקמת מדינת ישראל במסגרת מבצע "על כנפי נשרים הגיעו למושבה יוצאי תימן", אשר היו במרוצת השנים להנהגת המקום. גל נוסף של עלייה הגיע למושבה בשנת 1984 במסגרת "מבצע משה" שאז הועלו לארץ יהודים מאתיופיה.

ההתיישבות בגדרה היתה גם נקודת ציון חשובה מאד ביחסים בין יהודי שומרי תורה ומצוות וב אלו שפחות מה שלימים נודע בשם "פולמוס גדרה". בניגוד גמור לרוב אנשי העלייה הראשונה אשר היתה דתית מסורתית מטבעה היו מתיישרי גדרה אנשים שלא הקפידו במיוחד על חיי מצוות ואף חיללו שבת בפרסייה. השמועה על המצב במושבה הגיעה גם לחובבי ציון. רבני התנועה הזדעזעו ממה ששמעו והציעו להעניש את המתיישרים. היו מהם שטענו שאם לא יסודר מדרכם יש לגרשם מהארץ. המתונים יותר טענו שיש לאכוף או לפחות להשפיע עליהם את שמירת התורה על ידי שליח מיוחד שיישלח מטעמם. לבסוף ניצחה דעת המתונים. בעצתם של הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב) והרב אליאשברג, נשלח לארץ הרב יחיאל מיכל פינס להשגיח על הנעשה במושבה. פינס, שהיה מתון באופיו ושמאד העריך את מסירותם והקרבתם החלוצית של הבילויים, עשה ככל יכולתו ובדרכי נועם, לקרבים למסורת נחל לבסוף הצלחה מסוימת, כאשר בתקנון המושבה הוכנס סעיף של שמירת מצוות ובנוסף, שכנע את הגדרתיים להגיע לבית הכנסת ולא לעבוד בשבת.

כ"ז כסלו תרצ"ז 10.12.1936 הוקם "תל עמל" הראשון מביין יישובי חומה ומגדל

לאחר שהחלו הפרעות של הערבים ביהודים בשנת 1936 (מאורעות 1936-1939) ובעקבות נטייתו הברורה של המנדט הבריטי להגביל את התיישבות היהודים בחלקי ארץ ישראל המערב (וזאת לאחר שלקחו מאתנו את הזכות על ארץ ישראל המזרחית כמתחייב בהצהרת בלפור) נצרך מייד הן בטחוני והן אזרחי בהקמה מהירה של מאחזים (יישובים, התנחלויות וכו') בכל חלקי הארץ בייחוד באזורים אשר נקנו על ידי היהודים ואולם לא מיושבים ובעיקר במקומות אשר יבסו בסופו של דבר את גבולות הארץ, למטרה זו הועלתה תוכנית "חומה ומגדל" אשר בבסיסה התוכנית היה להכין מראש חלקים שלמים של המבנים על מנת להקים ביום אחד מעין יישוב אמוקף חומה להגנה מול מתקפות הערבים וכן מגדל במרכזו.

לשם כך נאגרו במקומות שונים בארץ חלקי חומת עץ, צריפים ומגדל. ובמבצע מתואם מראש הגיעו משאיות עמוסות בחלקי המבנים, ובן לילה הוקם ישוב חדש. את חומת העץ כפולת הדפן מילאו חצץ וחול כדי לחסום את אש הפורעים הערבים. המגדל שבראשו זרקור, האיר את השטח בלילה ושימש קשר של איתות עם היישובים הרחוקים. משה שרת, שהיה ראש המחלקת המדינית בסוכנות היהודית באותה תקופה תמך בהרחבת התיישבות בארץ באומרו "דבר אחד יכולנו לעשות בארץ במצב הנוכחי והוא לשנות את מפת ארץ ישראל על ידי הקמת נקודות חדשות בכדי להכביד עד כמה שאפשר על פתרון שאלת גבולותיה של ארץ ישראל בצורה של חלוקה קנטוניזציה. המעשה החלוצי ופריצת הדרך בשיטת התיישבות זאת הביאו להקמה של יישובים באזורים דלי אוכלוסייה יהודית בעלי חשיבות ביטחונית והם שסייעו בקביעת גבולותיה של מדינת ישראל" (לכל מקימי ההאחזויות וההתיישבויות הנוכחיות היה ממי ללמוד).

תל עמל (לימים ניר דוד) היה הראשון שהוקם בשיטה זו להלן קטע שנלקח מהאתר של השותף הטבע והגנים "בתחום הגן שוחזר תל עמל, יישוב בנוסח "חומה ומגדל", שעלה על הקרקע ב- בדצמבר 1936. באתר נמצאים שלושה צריפי מגורים, צריף חדר אוכל והמטבח, המגדל וחומת העץ הכפולה שמולאה בחצץ. חדרי החלוצים מצויידיים בחפצים מן הימים ההם. באחד החדרים יכולים הילדים להשתעשע בפירוק ובהרכבה של דגם היישוב, ובצריף חדר האוכל מונח סרטון בן 15 דקות המתעד בשפות שונות את ימי המרד הערבי ("המאורעות"). בתיאום מראש לקבוצות נערכות הפעלות המשחזרות את החוויה."

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רוניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבני, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	מועדים בהלכה ובאגדה	הרב דוד שלום נקי
9	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
10	מסכת אבות	
11	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה .

בברכת שבת שלום
וחג אורים שמח
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק, ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127

טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010

ני"ד: 050-5333949

דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

